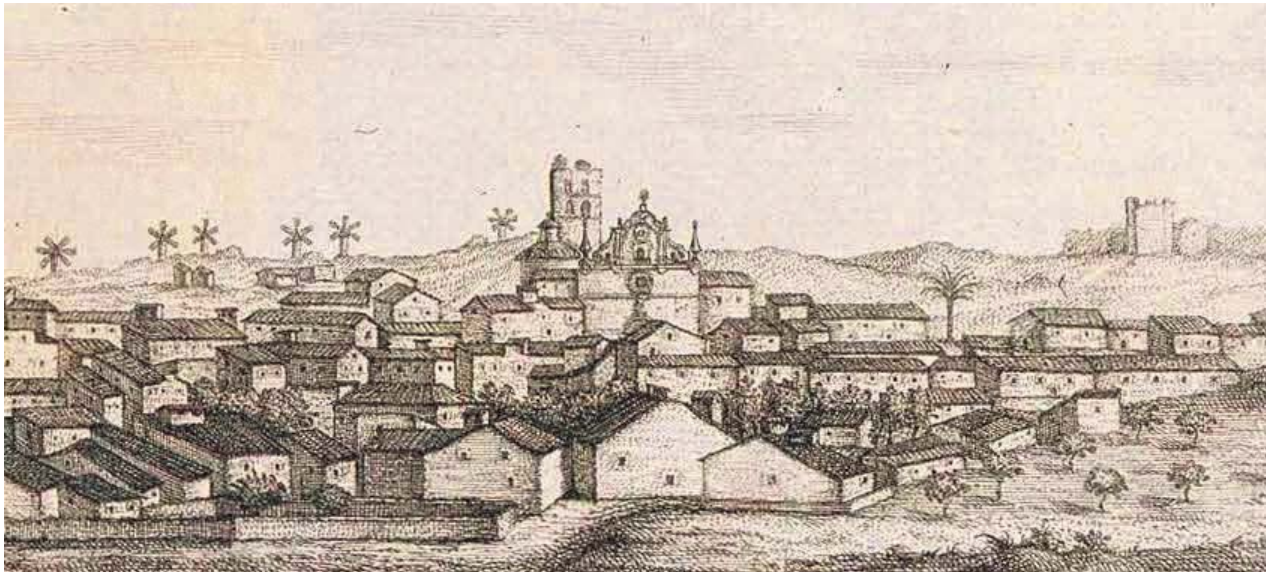

PLA ESPECIAL DE PROTECCIÓ DEL
CONJUNT HISTÒRIC DE FELANITX

MARTINEZ
ALVARADO MARIA
LUISA - 43064249S

Firmado digitalmente por
MARTINEZ ALVARADO
MARIA LUISA - 43064249S
Fecha: 2019.05.14
07:52:02 +02'00'

JAVALOYAS
MOLINA
DAVID -
43126617F

Firmado
digitalmente por
JAVALOYAS MOLINA
DAVID - 43126617F
Fecha: 2019.05.14
08:37:11 +02'00'

MEMÒRIA

PLA ESPECIAL DE PROTECCIÓ DEL CONJUNT
HISTÒRIC DE FELANITX

ÍNDEX
MEMÒRIA

1	OBJECTIUS I CRITERIS	2	2.4.2	L'APLICACIÓ DE LA NORMATIVA DEL PGO-1969	31
1.1	MOTIVACIÓ	2	2.5	RUTES D'INTERÈS CULTURAL	33
1.2	OBJECTIUS DEL PLA ESPECIAL	2	3	ANÀLISI DE L'ESTRUCTURA URBANA	35
1.3	CONTINGUT DEL PLA ESPECIAL	2	3.1	ESTAT ACTUAL	35
1.4	METODOLOGIA DE TREBALL	4	3.2	ANÀLISI DEL TEIXIT URBÀ	39
2	ANÀLISI DEL CONJUNT	4	3.3	CONSIDERACIONS SOBRE LES XARXES D'INSTAL·LACIONS	44
2.1	CONTEXT DEL CONJUNT HISTÒRIC	4	3.3.1	ESTAT ACTUAL DELS SERVEIS URBANÍSTICS	44
2.2	DESENVOLUPAMENT HISTÒRIC DE LA VILA	5	3.3.2	PROPOSTES PER A LES XARXES D'INSTAL·LACIONS DINS L'ÀMBIT DEL PLA ESPECIAL ...	45
2.2.1	FELANITX DURANT L'EDAT ANTIGA	5	4	TIPOLOGIES EDILÍCIES	46
2.2.2	FELANITX A ÈPOCA MEDIEVAL ISLÀMICA (SS. X-XIII)	5	4.1	TIPOLOGIA A:	47
2.2.2.1	LA TERRA DE FALANIS	6	4.2	TIPOLOGIA B	48
2.2.2.2	LES ALQUERIES SITUADES A LA POSTERIOR VILA DE FELANITX	7	4.3	TIPOLOGIA C	49
2.2.3	FELANITX DURANT EL PERÍODE MEDIEVAL CRISTIÀ (SS. XIV-XV)	12	4.4	TIPOLOGIA D	50
2.2.3.1	CARRERS I PLACES DOCUMENTATS ALS SEGLES XIV I XV	15	4.5	TIPOLOGIA E	51
2.2.4	FELANITX EN L'ÈPOCA MODERNA	16	4.6	TIPOLOGIA F	52
2.2.4.1	SEGLE XVI	16	4.7	TIPOLOGIA G	53
2.2.4.1.1	CARRERS DOCUMENTATS AL SEGLE XVI	17	5	ANÀLISI DE LA TIPOLOGIA ARQUITECTÒNICA	54
2.2.4.2	SEGLE XVII	18	6	MODELS REPRESENTATIUS	60
2.2.4.3	SEGLE XVIII	19	6.1	CARACTERÍSTIQUES D'ORDENACIÓ	62
2.2.5	FELANITX EN L'ÈPOCA CONTEMPORÀNIA	20	6.1.1	ORDENACIÓ DEL CONJUNT	62
2.2.5.1	SEGLE XIX	20	6.1.1.1	PROFUNDIDAD EDIFICABLE	62
2.2.5.2	SEGLE XX	21	6.1.1.2	REGULACIÓ T1, T2 I T3	63
2.2.6	EVOLUCIÓ D'ALGUNS EDIFICIS IMPORTANTS DE FELANITX	24	6.1.2	ORDENACIÓ PER CARRERS	64
2.2.7	ELS CARRERS DE FELANITX: NOM I PERÍODE DE CREACIÓ	26	6.2	CRITERIS D'INTERVENCIÓ	65
2.2.8	CONCLUSIONS	28	7	PROTECCIONS I INTERVENCIIONS	66
2.3	ÀMBIT DEL CONJUNT I DE L'ENTORN DE PROTECCIÓ	29	8	LLISTAT D'ELEMENTS CATALOGATS	67
2.4	EL PLANEJAMENT MUNICIPAL VIGENT	29	9	BIBLIOGRAFIA	68
2.4.1	NORMATIVA URBANÍSTICA DEL PGO-1969	30			

1 OBJECTIUS I CRITERIS

1.1 MOTIVACIÓ

D’acord amb el R D 1751/1981, de 5 de juny, disposició publicada al BOE núm. 190 de 10 d’agost, es declarà Conjunt Històric artístic la plaça de Santa Margalida, en Felanitx, segons delimitació publicada com annex a la disposició indicada.

El Pla Especial de protecció del Conjunt Històric de Felanitx es redacta en compliment de l’establert a l’article 36.2 de la Llei de Patrimoni Històric de les Illes Balears segons la qual “...l’ajuntament corresponent haurà d’elaborar un pla especial de protecció o un instrument urbanístic de protecció, (...) que compleixi les exigències d’aquesta llei”, Aquest pla especial es redacta amb objectius i plantejaments basats en el vessant històric, arquitectònic i ambiental dels elements que configuren la imatge del Conjunt Històric del terme de Felanitx.

1.2 OBJECTIUS DEL PLA ESPECIAL

El Pla Especial concreta la protecció i la conservació del conjunt del BIC i del seu entorn de protecció, fent-la compatible amb el desenvolupament urbanístic que permetrà mantenir les activitats privades o públiques que garanteixin la viabilitat de l’àrea delimitada.

Aquesta normativa completa, en la mida prevista a l’article 39, de les disposicions de la llei 12/98 de Patrimoni Històric de les Illes Balears, segons el qual es cataloguen els elements que integren el conjunt, les estructures significatives i els components naturals de cada element i el seu entorn, tant si són immobles edificats com espais lliures interiors o exteriors, especificant per a cada immoble inclòs en aquest àmbit, un nivell de protecció específic i unes pautes concretes d’intervenció.

Per això l’esperit que ha de prevaler a l’hora d’interpretar aquest Pla Especial de protecció i la normativa que l’acompanya no ha d’ésser el de la congelació exclusiva de la imatge actual del Conjunt Històric, si no assegurar la integració del Conjunt Històric amb els nous creixements augmentant el grau de llegibilitat de la seva estructura urbana.

En resum els objectius d’aquest Pla Especial seran:

- La formulació de criteris d’ordenació del Conjunt Històric de Felanitx, per tal de garantir la preservació dels valors històrics que van motivar la seva declaració com a Conjunt Històric.
- La recerca arqueològica i històrica de Felanitx que enriqueixi el coneixement de la ciutat i permeti la seva transmissió i difusió.
- La protecció del patrimoni (espais urbans, edificis i d’altres elements destacats) mitjançant la seva catalogació.

- El control de les intervencions per aconseguir la seva integració ambiental i morfològica en el Conjunt Històric.
- El manteniment i millora de les característiques de l’estructura urbana i arquitectònica, com també de les característiques generals de l’ambient de l’àmbit protegit.
- Possibilitar l’ús del conjunt i potenciar el seu valor cultural compatibilitzant-lo amb la seva recuperació física, econòmica i social.
- Restaurar i mantenir en les degudes condicions el patrimoni sense oblidar les millores en les condicions d’habitabilitat per fomentar la permanència i el retorn de la població.

1.3 CONTINGUT DEL PLA ESPECIAL

El contingut del Pla Especial avarca les determinacions i documents necessaris per aconseguir els objectius indicats, tot articulat amb els següents documents

- MEMÒRIA.

1 Objectius i criteris

Inclou els antecedents, els objectius i la motivació que justifica la l’ordenació urbanística proposada amb la redacció del Pla Especial així com la metodologia de treball adoptada

2 Anàlisi del conjunt

Conté la descripció del Conjunt Històric des del punt de vista territorial així com la definició de la seva delimitació. Inclou l’anàlisi de la seva evolució històrica i del seu desenvolupament territorial.

3 Anàlisi de l’estructura urbana

Es descriu l’actual situació física del conjunt a partir de l’estructura viària, la trama urbana i l’estructura parcel·laria

4 Tipologies edilícies

S’exposa les diferents tipologies identificades al conjunt i es descriuen els seus trets característics.

5 Anàlisi de la tipologia arquitectònica.

Conté l’anàlisi del teixit edilici des del punt de vista de la seva datació, i del l’estil i tipologia arquitectònica.

6 Models representatius

PLA ESPECIAL DE PROTECCIÓ DEL CONJUNT HISTÒRIC DE FELANITX		MEMÒRIA
Es descriuen els models edilicis representatius resultants de l'anàlisi del conjunt.		1 Identificació de l'element.
7 Proteccions i intervencions		Fotografia d'identificació: fotografia significativa de l'estat actual.
Es classifiquen els edificis en funció del seu estat actual i de les seves característiques tipològiques proposant aquelles intervencions preferents en cada cas.		Denominació: nom pel que es coneguda cada edificació, toponímia que faciliti llur identificació o adreça en cas de que no es conegui cap dels noms anteriors.
8 Llistat d'elements catalogats		Codi: codi que identifica l'element
Llista dels elements que estan inclosos al catàleg del conjunt.		Categoria: categoria a la que pertany l'element d'acord amb la mateixa classificació indicada al PTIM per els catàlegs.
9 Bibliografia		Tipologia: tipologia concreta de l'element segons la seva categoria.
Llistat de la bibliografia consultada.		Marc Legal: indicació de l'existència d'alguna catalogació o declaració per algun organisme superior al municipi com ara la declaració com a Bé d'Interès Cultural o Bé Catalogat.
- NORMATIVA - Disposicions generals		Us original: indica l'ús original de l'element catalogat.
Conté les disposicions normatives introductòries i els criteris de classificació dels elements inclosos al Conjunt Històric.		Ús actual: indica l'ús actual de l'element catalogat.
Tipus d'obres i criteris d'intervenció		Estil o corrent arquitectònic: Estil arquitectònic al qual s'integra l'element.
Descriu el diferents tipus d'obres i el criteris generals d'intervenció.		- Localització
Intervencions permeses segons nivell de protecció		Entorn: Indicació de la localització de l'element segons s'ubiqui al Conjunt o a l'Entorn
Es descriuen les intervencions permeses en funció de la classificació dels elements situats a l'àmbit dels Conjunt Històric així com del seu grau de protecció.		Ubicació: Carrer o plaça de ubicació de l'element
Normes generals d'ordenació		Referència cadastral: identificador de cadastre
Conté l'articulat corresponent a la regulació de les edificacions i els usos permesos, aplicables a qualsevol intervenció situada a l'àmbit del Conjunt Històric.		Coordenades UTM: Identificació de les i coordenades universal transversal de Mercator
FITXES DE CATÀLEG DEL CONJUNT HISTÒRIC		Classificació del sòl: classe de sòl
Catàleg d'elements situats al Conjunt Històric i que pels seus valors singulars o característiques urbanístiques o arquitectòniques, són objecte d'una especial protecció i inclou una fitxa específica per a cada un del elements catalogats amb la següent estructura:		- Descripció
Aquests grups queden subdividits en diferents camps d'informació relativa a cada un dels àmbits als quals pertanyen:		Cronologia: data o època de construcció
		Autor: informació relativa al projectista, constructor o promotor de la execució de l'element.
		Estat de Conservació: es detalla l'estat de conservació de l'element, enquadrant-lo dintre d'una categoria bàsica: bo, regular o dolent, en funció de la valoració de les patologies o intervencions que resulten visibles
		Descripció: en aquest apartat es fa una descripció dels trets més importants que conformen l'element, es descriuen els aspectes volumètrics, les façanes, trets estilístics o elements concrets de l'interior de les edificacions que presenten un valor patrimonial destacable.

	Bibliografia: informació relativa al buidatge bibliogràfic i documental utilitzat per la redacció de la fitxa de catàleg.
- Intervencions	
	Intervencions realitzades: indica les intervencions que han pogut afectar a l'element, les que resulten visibles o documentades administrativament.
	Intervencions preferents: indicació bàsica de les intervencions a executar amb preferència en base a l'estat de conservació o intervencions realitzades de manera inadequada.
- Protecció	
	Grau de Protecció: indica el grau de protecció d'acord amb la classificació indicada a la normativa.
	Elements a preservar: indica aquelles parts o àmbits de l'element més destacats i que han de ser preservats.
	Us dominant i compatible: en funció de les disposicions normatives municipals, l'ús actual, la compatibilitat amb les proteccions o la declaració com a bé amb valor patrimonial per algun organisme superior si és el cas.
- Planimetria	

Documentació planimètrica que reflecteix l'àrea compresa pel bé catalogat a escales compreses entre l'1:500 i l'1:1.000, en funció de la seva extensió

- Documentació fotogràfica

Recull la documentació fotogràfica necessària per visualitzar la descripció realitzada i identificar l'element

- FITXES CARRERS

Fitxes de cada un dels carrers del Conjunt Històric amb la següent estructura i informació:

1 Alçat normatiu

Alçat longitudinal del carrer amb identificació dels edificis i la seva classificació segons el nivell d'intervenció.

2 Ordenació

Documentació planimètrica en què s'identifiquen les façanes analitzades i la tipologia assignada

3 Nivell d'intervenció

Documentació planimètrica en què s'identifiquen els nivells d'intervenció de cada un dels edificis.

4 Llegenda

Llegenda explicativa de la informació indicada a la planimetria.

5 Documentació fotogràfica de cada un dels edificis i que permet la seva identificació

- PLÀNOLS D'INFORMACIÓ
- PLÀNOLS ORDENACIÓ

1.4 METODOLOGIA DE TREBALL

Per a la redacció del Pla Especial del Conjunt Històric s'ha establert la següent metodologia bàsica del treball preparatori:

- Buidatge bibliogràfic sobre el patrimoni de la vila
- Anàlisi de l'evolució històrica de Felanitx
- Estudi de tipologies constructives i arquitectòniques
- Estudi del teixit
- Estudi de la densitat edificatòria
- Identificació i inventari dels immobles d'acord amb paràmetres tipològics, històrics, d'estat de conservació i valor patrimonial

Així mateix s'han identificat i classificat els elements (immobles edificats, espais lliures, elements puntuals o qualsevol estructura significativa), que estan situats a la àmbit del Conjunt Històric i de l'entorn de protecció i que gaudeixen de protecció o que són susceptibles de ser protegits segons:

- Elements declarats BIC: immobles i elements que pertanyen al conjunt i que han estat declarats béns d'interès cultural i que gaudeixen de protecció integral.
- Elements catalogats: elements catalogats inclosos a l'àmbit del conjunt. La protecció queda definida a la pròpia fitxa de catàleg on s'indica el nivell de protecció específic i unes pautes concretes d'intervenció, tot inclòs a l'annex 1 d'aquest Pla Especial.
- Edificis amb protecció general-ambiental: immobles situats a l'àmbit del Conjunt Històric de Felanitx i al seu entorn. Les proteccions i les pautes d'intervenció queden definides a la normativa inclosa en aquest Pla Especial.

2 ANÀLISI DEL CONJUNT

2.1 CONTEXT DEL CONJUNT HISTÒRIC

El Terme municipal de Felanitx es troba situat al sud-est de Mallorca entre Santanyí, Campos, Porreres, Villafranca de Bonany i Manacor. Així mateix està limitat al sud-est per la Mar Mediterrània.

El terme de Felanitx comprèn tres importants àrees diferenciades: la marina, el pla i les serres de Llevant. Aquesta diferenciació territorial ha condicionat els usos del sòl i l'ocupació del territori dels diferents nuclis de població.

Dintre del límits del terme municipal es troben el nuclis de població de Felanitx, Cas Concos des Cavaller, Es Carritxó, S'Horta, Portocolom, Son Valls, Son Mesquida, Son Negre, Son Prohens, Cala Ferrera i Cala Serena.

La Vila de Felanitx, se situa allunyada de la mar. Originàriament aquest distanciament de la mar, la mantenia fora dels perills que podien suposar la seva proximitat. Així mateix, les serres de Llevant i els puigs que l'envolten, li proporcionaven a l'època de la seva fundació el resguard tant dels vents i dels possibles enemics.

2.2 DESENVOLUPAMENT HISTÒRIC DE LA VILA

2.2.1 FELANITX DURANT L'EDAT ANTIGA

Com veurem més endavant, fins fa molt poc temps, les primeres evidències històriques (tant documentals com a materials) ens apuntaven a que el primer poblament estable en el que és actualment la localitat de Felanitx, es podia remuntar únicament al període de dominació islàmica.

És cert que es tenien algunes notícies disperses i escassament contrastades que indicaven troballes arqueològiques que es podien remuntar a època romana (Xamena i Rosselló Vaquer 1975b: 15), incloent algunes a l'espai que avui en dia ocupa el casc històric de la vila de Felanitx. Així mateix, les principals evidències més properes eren les de la vila romana de la Camada Reial i les de la de Can Maiol (Orfila 1993), tot i que el municipi de Felanitx es documenta una ampla presència de evidències d'ocupacions durant l'edat antiga i l'antiguitat tardana (Cau i Mas 2013).

Així, recentment es va fer una important troballa associada al control arqueològic realitzat en relació a unes obres realitzades al número 4 del Crr. 31 de març. Així en aquest indret, s'ha localitzat dues importants fases d'ocupació d'època romana (Munar i Servera 2015¹). Concretament:

Fase Necròpolis (ss. I-II d.C). La fase d'ocupació més antiga correspon a una necròpolis romana d'època alt imperial. Durant la intervenció arqueològica es van documentar fins a 10 tombes de planta rectangular allargada amb els extrems arrodonits i les capçaleres lleugerament més amples que els peus. Cal assenyalar que de les 10 tombes excavades, dues tombes foren enterraments col·lectius. No es va documentar aixovar funerari en cap tomba. Tan sols s'identificaren alguns fragments informes de T.S. Clàssica i T.S.A A que ens ofereixen una cronologia que podria oscil·lar en torn al segle I-II dC.

¹ Volem donar les gràcies al directors de les intervencions arqueològiques, Sebastià Munar i Jaume Servera, per haver-nos deixat consultar l'informe preliminar. Totes les informacions aquí recollides d'aquesta intervenció procedeixen del seu informe.

Fase Abocador (segona meitat del s. II d.C.) En aquest moment, la necròpolis estava ja amortitzada per una important seqüència estratigràfica que se caracteritzava per la presència d'una gran quantitat de material de construcció (especialment tegulae), ceràmica comuna i ceràmica de cuina. Cal assenyalar la troballa d'abundants escòries de ceràmiques mal cuites i vidriades per l'efecte de la cocció, entre els quals s'han pogut identificar algunes tegulae i ceràmiques comunes. També s'han recuperat fragments d'àmfora P-25 i Dressel 20 i tres vores de T.S.A A del tipus Hayes 8A i Hayes 8B, que ens ofereixen una cronologia que oscil·laria cap a la segona meitat del segle II d.C. Els nivells d'aquesta fase s'han interpretat com un possible abocador associat a la producció ceràmica del forn d'una vila romana.

2.2.2 FELANITX A ÈPOCA MEDIEVAL ISLÀMICA (SS. X-XIII)

El passat musulmà de Felanitx, de la mateixa manera que ocorre amb la gran majoria de nuclis de poblament rurals de Mallorca, continua essent un problema important per a la historiografia medieval balear.

Això és deu essencialment a dos factors principals. En primer lloc, els nombrosos buits existents a la documentació escrita. Es ben conegut l'absència quasi total de fonts islàmiques contemporànies i la preponderància en els discursos del testimoni parcial de les fonts cristianes, moltes d'elles tardanes i vinculades a la conquesta cristiana de les illes (Rosselló Bordoy 2007).

En segon lloc, s'ha de destacar la parquedat del registre material arqueològic. Aquest està conformat essencialment per troballes ocasionals i fortuïtes (per exemple, el tresoret almohade de Costitx, la Cova dels Amagatalls, la Balma del Puig d'en Xoroi (Trias 1981; Roselló Bordoy 1991a; Barceló et alii 2013); també destaquen les troballes vinculades a intervencions arqueològiques preventives i/o d'urgència (per exemple -entre d'altres moltes- els pous negres de Santa Catalina de Sena, els forns del carrer Botons, ambdós a Palma (Rosselló Bordoy 1960, 1970; Coll Conesa et alii 2009); o bé vinculades a ocupacions més o manco esporàdiques de jaciments d'altres èpoques i excavats subsidiàriament en projectes arqueològics centrats en la recerca d'altres èpoques (per exemple, Es Figuerat de Son Real, Hospitalet Vell, Cova des Moro, Puig de Sa Morisca, Pollentia etc.) (Riera Frau i Rosselló Bordoy 1995; Riera Frau 1999; Cau et alii 2016).

Finalment, tot i que de forma més reduïda que sobre altres etapes cronològiques², també s'han desenvolupat alguns projectes de recerca i intervencions arqueològiques vinculades directament amb l'època i cultura islàmica medieval. Entre aquests cal destacar la ímproba feina del Dr. Rosselló Bordoy³, del Dr. Miquel Barceló⁴, de la

² El desenvolupament de l'arqueologia mallorquina mostra un esbiaix significatiu cap als períodes pre i protohistòric. Al mateix temps que, tot i la figura seminal del Dr. Rosselló Bordoy i de l'escola iniciada pel Dr. Barceló, l'arqueologia medieval i en concret la islàmica no ha ocupat una posició hegemònica en les praxis arqueològiques de Mallorca. Aquest tret no és exclusiu de Mallorca sinó que es pot connectar -al manco en part- amb el que ha passat a la resta de l'estat espanyol (Díaz Andreu 1996).

³ Sense dubte la principal figura de l'arqueologia islàmica a Mallorca i també una figura central en l'àmbit de l'estat espanyol. Tot i que ha abordat nombrosos temes, s'ha de destacar els seus treball sobre el coneixement tipològic de la ceràmica d'aquesta època que va desenvolupar a partir de la dècada de 1960 (Rosselló Bordoy 1991b, 2002).

⁴ S'ha de destacar la seva feina com a iniciador de la fecunda escola de l'arqueologia hidràulica islàmica especialment intensa en les dècades de 1980 i 1990 (Barceló 1984, 1988; Barceló i Kirchner 1995; Barceló, Kirchner i Navarro 1996).

Dra. Kirchner⁵, la Dra. Riera Frau⁶, la Dra. Sitjes⁷ o de Mercè Argemí⁸ per citar només els principals investigadors, entre molts d'altres, que han desenvolupat tasques de recerca sistemàtiques sobre el domini islàmic de la Mallorca medieval.

En aquest context, el coneixement arqueològic dels assentaments rurals d'època andalusina -alqueries i rafals- és molt escàs. Quasi no tenim dades de la seva organització territorial: no coneixem les vies de comunicació, ni els patrons d'assentament que adoptaren, o els sistemes d'explotació del territori, etc. En definitiva, gairebé tots els elements bàsics que servien per entendre el paisatge medieval islàmic ens són quasi completament desconeguts. Afortunadament, en aquest panorama de desconexença generalitzada, tenim l'excepció dels nombrosos elements que conformaren les complexes estructures hidràuliques andalusines (sèquies, qanats, safareigs). Gràcies als treballs arqueològics, històrics i toponímics desenvolupats des de l'escola del Dr. Barceló, s'ha pogut conèixer amb cert detall la gestió de l'aigua del paisatge agrari durant l'època islàmica medieval.

Al mateix temps, en molts de casos (com en el cas del casc històric de Felanitx) es suposa la continuïtat poblacional entre algunes d'aquestes alqueries i rafals i les viles cristianes posteriors. Però, la falta d'estudis corresponents a l'arqueologia de l'arquitectura així com d'excavacions programades, preventives o d'urgència en el subsol dels nuclis urbans actuals i la seva perifèria immediata ha implicat un molt escàs coneixement de restes constructives i materials d'aquesta època.

Partint de la mancança d'estudis i de evidències generalitzada que sobre aquesta època tenim a Mallorca, plantegem a continuació un estat de la qüestió sobre el poblament islàmic al casc històric de Felanitx. Com es podrà veure, el cas concret de la vila de Felanitx comptem amb els importants treballs del Dr. Barceló i la Dra. Kirchner, que ofereixen unes hipòtesis molt detallades sobre l'ocupació del territori per aquesta zona, si bé es cert que ens mancava una major documentació arqueològica que confirmi, matisi i complementi aquests estudis.

2.2.2.1 La Terra de Falanis

Les dades extretes de la documentació generada per la Conquesta de Mallorca i el posterior repartiment de les terres han permès conèixer alguns detalls del poblament i de la organització social de *Mayurqa* en el període en que l'illa romangué sota domini musulmà. D'aquesta manera, en funció del que s'estableix al *Repartiment*, sembla que l'illa de Mallorca va estar dividida en 13 *agza* (o *guz* en singular) (Barceló i Kirchner 1995: 21-22). En el cas concret del terme de Felanitx, consta que durant el període musulmà va formar part del districte andalusí o *guz* de *Manaqur*, el qual comprenia, també, els actuals termes municipals de Manacor, Sant Llorenç i Porreres (Xamena i Rosselló Vaquer 1975b: 21-22; cf. 1975b: 29 a on s'indiquen que aquest *guz* també incloïa algunes terres de Vilafranca, Campos i Santanyí). (Fig. 1)

⁵ Continuadora de la feina de M. Barceló, destaquen els seus treball sobre els espais pagesos islàmics a la Serra de Tramontana (Kirchner 1997; Kirchner i Moll 2006).

⁶ Destaca la seva feina sobre l'urbanisme de Madina Mayurqa (Riera Frau 1993)

⁷ Investigadora associada a l'escola iniciada pel Dr. Barceló sobre l'arqueologia hidràulica del camp mallorquí durant la dominació islàmica.

⁸ També vinculada a l'escola de Barceló, ha centrat els seus estudis en el guz' de Yartan (l'actual Artà) (Argemí 1997)

Fig. 1. Agza de la Mayurqa medieval (en color negre; en gris es poden veure les delimitacions dels actuals municipis) (Elaboració dels autors, segons Xamena i Rosselló 1976: 21-22)

S'ha defensat que aquesta estructura administrativa era d'origen arcaic i, al manco a Orient, es vinculava a terres comunals i lliures d'impostos dedicades a pastures i habitades per membres tribals. Així, aquest model d'organització administrativa va ser implementada a Mallorca després de la conquesta musulmana de començaments del s. X d.C., ja que coincidia amb la situació sociopolítica i territorial de l'illa, caracteritzada llavors per la presència “de terres incultes, poca població, espais urbans degradats i uns poders locals organitzats entorn a castells”, i ocupada “majoritàriament per grups tribals i clànics” (Barceló 1984: 91-92).

La importància dels grups tribals i clànics berbers en el poblament andalusí de l'illa de Mallorca està ben establert a partir de dos estudis toponímics principals. En primer lloc, s'ha senyalat com alguns dels noms d'aquests *agza* (com per exemple els de *Yartan* -Artà-; *Bitraw* -Petra-; *Gignaw* -Sineu- o *Inkan* – Inca-) podrien fer referència a grups berbers que procedien, en gran part, de Sarq al-Andalus⁹ i que haurien arribat en els moments just posteriors a la conquesta de l'illa per Isam al-Hawlani (Barceló 1984: 135-138; 1985; Barceló i Kirchner 1995: 22). Aquest seria també el cas del mot Manaqûr (Manacor) que faria referència als berbers Mankur, documentats al Magrib i que haurien arribat a Mallorca ja abans que els almohades (1203) i, probablement, abans que els almoràvits (1115-1116) (Barceló 1984).

⁹ És a dir, del Llevant de la Península Ibèrica, l'àrea oriental de Al-Andalus, on quedarien també incloses les Balears una vegada conquerides.

En segon lloc, A. Poveda (1987, 1992) va defensar també que els grups berbers formaren el gruix del poblament rural de les Balears andalusines. La seva font d’estudi principal per fer aquesta afirmació és el que ha quedat reflectit a la toponímia clànica i tribal d’aqueixa època. Aquesta realitat fou especialment forta a Mayurqa on, sempre segons Poveda (1987, 1992) quasi el 85% d’aquests topònims fan referència a assentaments berbers.

Per una altra banda, diversos estudis han plantejat que la immigració dels importants contingents poblacionals berbers que donaren lloc al nou patró d’assentament i organització socio-econòmica del camp a les Balears andalusines fou molt primerenca i ràpida. Així, aquesta “degué començar (...) a inicis del s. X d.C.” i “probablement, (...) ja estava consolidada i closa tres generacions després” (Barceló i Kirchner 2000: 348); és a dir cap al 950 d.C. (Barceló 2001: 294, 304). Aquesta afirmació es basa principalment en els estudis sobre els registres d’assentament d’Eivissa (Barceló 1997; Kirchner 1998), i el de Menorca (Retamero 1998, 2000; Barceló i Retamero 2005) i, especialment, en “l’homogeneïtat tècnica, congruència social i concentració temporal de la producció d’espai pagès” identificada a Mallorca a partir dels estudis d’arqueologia hidràulica islàmica medieval desenvolupades per l’escola del Dr. Miquel Barceló (Kirchner 1997; Barceló i Kirchner 1995; Argemí 1995, 1998, 1999).

Com veurem, l’adscripció berber majoritària dels nous gruixos de població fou un dels punts de partida per avançar en la determinació i comprensió del patró d’assentament i organització socio-econòmica i política de les Balears andalusines. Així, aquest s’articulà entorn a dues formes bàsiques: l’alqueria i el rafal.

Aquests grups berbers, que tenen una important representació en la toponímia clànica i tribal de *Mayurqa*, varen assolir com a forma d’assentament majoritari l’alqueria o *qarka* —definida com un “llogaret rural habitat per una comunitat pagesa caracteritzada per constituir un grup humà d’origen comú, tribal o clànic, que es reconeix en un avantpassat comú (Guichard 1979, 1980, 1991)— i el rafal —“explotació privada, preferentment situada als voltants de les ciutats” (Guichard 1979, 1980, 1991). Segons Barceló i Kirchner (2000), és molt possible que aquesta formació de les xarxes d’alqueries comencés a partir de l’inici del segle X d.C., tot i que es tracta d’una hipòtesi que encara no s’ha pogut confirmar plenament en el registre arqueològic.

En el cas de l’alqueria de Felanitx, les investigacions apunten a que fou el clan dels *Bani Furānik* el que s’hauria assentat al territori, tot i que a les seves terres s’establirien també altres clans que, probablement, hagueren de negociar el seu assentament, ja que els *Bani Furānik* gaudien de preeminència política i estaven allà des del principi (Barceló i Kirchner 2000). De fet, com ja es comentarà posteriorment, ben a prop es trobava l’alqueria *Marcorme Abeniara* pertanyent al clan dels *Manqūr de Banī Hiyyara* (Barceló i Kirchner 2000).

2.2.2.2 Les alqueries situades a la posterior vila de Felanitx

La gran majoria dels autors que s’han ocupat d’historiar el desenvolupament de la vila de Felanitx coincideixen en que el seu nucli primigeni data de l’època andalusina i que aquest es va situar al turó conegut com a Es Sitjar. Per defensar aquesta postura es recolzen principalment en la documentació feudal catalana posterior a la conquesta de l’illa i, en menor mesura, en diverses troballes i estratègies arqueològiques. Així, de forma sintètica (i sense

voler ser exhaustius) recollim les afirmacions i argumentacions dels principals autors que s’han ocupat d’aquest tema:

Miquel Bordoy (1919: 16), senyala que cap al 1233 “Felanitx ya era villa y gozaba de vida propia”. I, a la mateixa obra (1919: 69-70) es fa ressò de les paraules de Pedro d’Alcàntara Penya a *El Almanaque de El Felanigense* (1892) i exposa que, en el moment en què es va produir la conquesta, el territori de Felanitx ja comptava amb una població dispersa en alguns llocs com *Badaluch*, *Fartaritx* i *Binifarda*; tot i què el nucli principal s’hauria concentrat en el petit turó del *Castellet* on hi hauria un petit castell, una església, una casa rectoria de la parròquia i qualcunes cases, entre les quals es trobava la casa de conreu de l’alqueria que nomia *Canalix* o Canelitx¹⁰. En el segon volum de la seva obra principal, aquest mateix autor (1920:16) també senyala: “segons un manuscrit anònim, els sarrahins tenien un petit centre de població devers el Sitjar i els seus voltants, amb la seua mesquida dita Nibich, de que en lo Llibre del Repartiment de l’illa se’n fa menció adjudicantla a D. Nuny Sans”

Per una altra banda, Cosme Bauçà (1921: 46-47), comenta que, a l’etapa de dominació islàmica hauria existit en el lloc una mesquita coneguda com *Nubik*¹¹, basant-se en l’auto de donació de dita mesquita per part Nunyo Sanç al seu escuder -Alemán de Savada-. L’existència d’aquest temple el fa defensar que Felanitx ja devia contar en aquest moment amb una població “más o menos interesante” (Bauçà 1921: 46-47).

Miquel Bordoy (1945: 74): “es opinión bastante generalizada que corroboran bastantes escritores entre ellos D. Jaime A. Prohens, que los árabes tenían en el montículo del Sitjar un pequeño caserío en la propiedad que después fue de Guillermo Valentí Ses Torres, llamada Canalix del que dicen algo los restos de cerámica hallados al construirse el moderno mercado en tiempos de la República y en que parece debió existir una pequeña Mezquita llamada Nibic, según Bover”.

Vicenç M. Rosselló Verger (1960: 2): “En que sia comú dir que Felanitx -com la totalitat de les viles del sud de Mallorca- fou fundada per Jaume II en 1300, sabem que ja en 1233 era vila i tenia vida pròpia. Havent passat solament tres anys des de l’incorporació catalana és obvi pensar en l’existència d’una població àrab anterior (...) Fugint de l’humitat i al mateix temps explotant les seves condicions estratègiques i viàries s’escolli El Sitjar”.

Pere Xamena i Ramón Rosselló Vaquer (1975b: 40): “probablement, durant la dominació sarraïna, ja hi havia devers el Sitjar o la Plaça algunes cases, entre elles la de l’alqueria Mancorme Abiniara”

Miquel Barceló i Helena Kirchner (1995: 31): “l’emplaçament de l’antiga zona de residència de l’alqueria andalusina de Felanitx es trobava en el turó avui conegut pel nom d’es Sitjar, on s’hi ha trobat ceràmica andalusina en diverses ocasions (Pons et al. 1990). El topònim indica que hi degué haver, a més, una zona de sitges. El turonet es troba just per sobre del límit de rigidesa del perímetre irrigat -que, en la documentació feudal,

¹⁰ L’autor recuperar les dades del *Almanaque de El Felanigense* de 1892, pp. 43-50.

¹¹ Bordoy (1919: 16) la refereix como Nibich

serà anomenat “horta”- associat a l'alqueria de Felanitx. L'emplaçament, doncs, és característic del patró d'assentament definit ja en diverses ocasions a al-Andalus (Barceló 1989).

Així, com podem veure les evidències històriques que donen suport a aquesta proposta de localització són de tres tipus principals: documentals, troballes arqueològiques i un profund treball d'anàlisi històric del paisatge emmarcat dintre de la denominada arqueologia hidràulica desenvolupada pel Dr. Miquel Barceló i la seva escola.

La documentació històrica disponible per analitzar el poblament islàmic, és tardana i de segona mà, ja que és la que es genera fruit de la conquesta catalana i el posterior repartiment de les terres entre els conqueridors. Entre aquestes destaca el Capbreu de Nunyo Sanç (Mut i Rosselló Bordoy 1993). També és molt important l'extensa col·lecció documental, en bona mesura procedent dels registres de l'Escrivania de Cartes Reials (ECR) de l'Arxiu del Regne de Mallorca i que ha estat publicada per Rosselló Vaquer (1972a, 1972b, 1973, 1975, 1984). Pel cas de Felanitx, hem de destacar la feina conjunta d'aquest autor i de Pere Xamena (Xamena 1975; Xamena i Rosselló Vaquer 1975b) que en base a la documentació d'arxiu han resseguit les transmissions de terres al llarg del temps, el que lis ha permès vincular topònims actuals amb els presents a la documentació medieval més antiga.

Així, aquests autors en relació a la documentació estudiada defensen que: “a mitjan segle XIII, ja hi havia a Felanitx un petit nucli de població amb algun carrer i una quinzena de cases situades prop del lloc conegut ara amb el nom d'Es Sitjar” (Xamena i Rosselló Vaquer 1975b: 42). La documentació també reflexa, sempre segons aquests autors, la presència “d'uns penyals alts que podrien ser els que sepraen ara els corrals dels carrers Sitjar, Sol i Major, o els de darrera les cases del Badaluc” (Xamena i Rosselló Vaquer 1975b: 42).

El segon bloc de fonts històriques són les troballes arqueològiques. Tot i que no s'han desenvolupat intervencions sistemàtiques programades, tenim identificades i ben localitzades una sèrie (petita) d'interessants troballes arqueològiques d'època andalusina (Fig. 2), que semblen reforçar l'idea de la presència d'un primigeni nucli d'aquesta època.

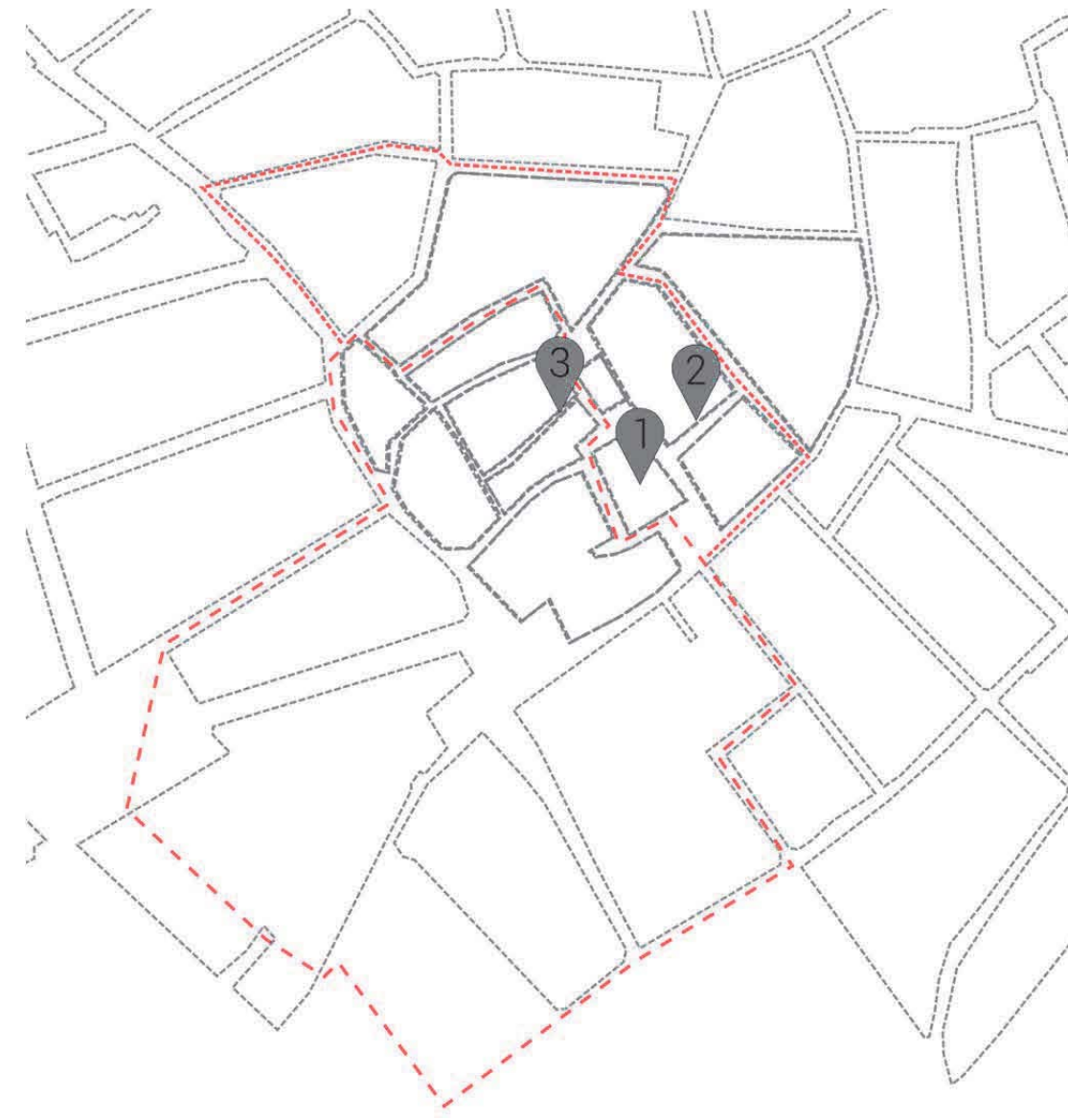

Fig. 2. Localització de les troballes arqueològiques d'època andalusina. 1.- Troballa durant les obres del Mercat Nou. 2.- Troballa al Carr. de la Bastera, 3. 3.- Troballa a l'extrem NE del Carreró d'en Reus.

En primer lloc, cal destacar la troballa d'una ampolla incompleta del tipus II de Rosselló Bordoy (1978) realitzada quan es varen fer les obres de construcció del Mercat Nou de Felanitx a principis del segle XX i que pertany a la col·lecció arqueològica de Miquel Bordoy, conservada a la Fundació Cosme Bauçà (Bordoy 1945: 74; Salvà 1993). Salvà (1993: 25) tot i que senyala dubtes en el seu possible enquadrament cronològic la situa temptativament cap els ss. XII-XIII d.C., és a dir en època almohade (Fig 2).

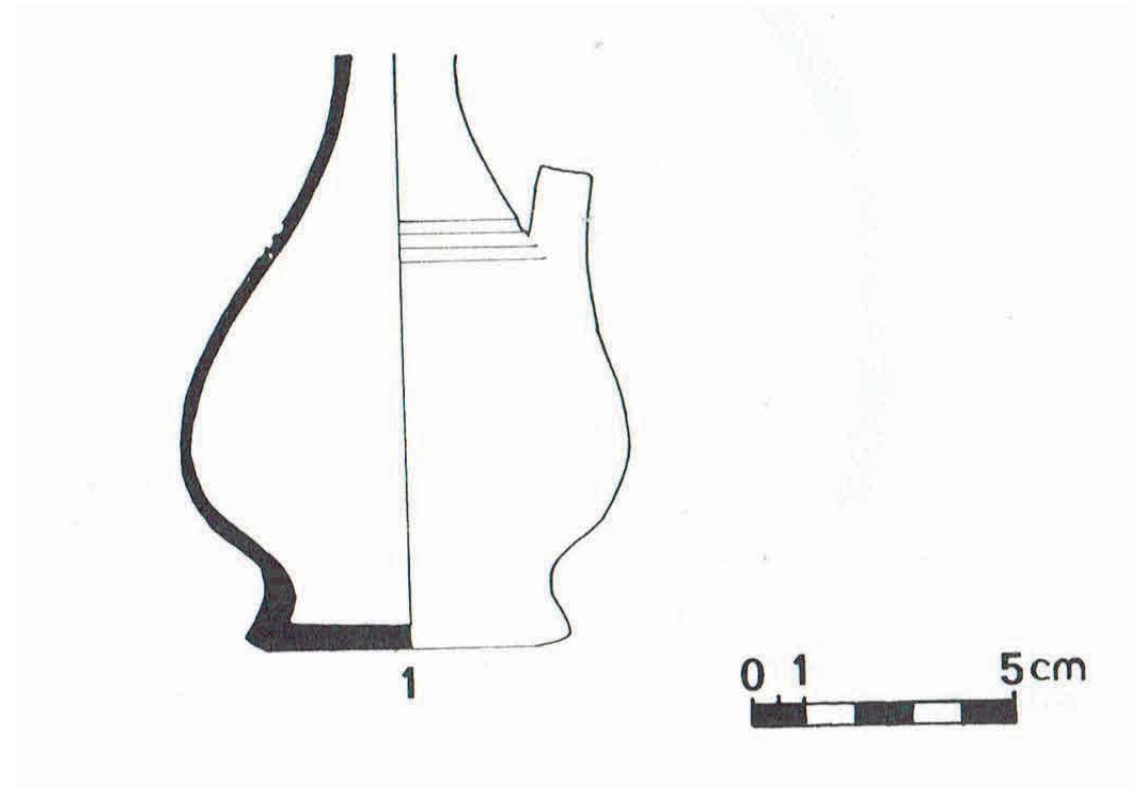

Fig. 3. Dibuix de l'ampolla trobada durant les obres del Mercat Nou de Felanitx (Salvà 1993: 46)

Més recentment s'han fet noves troballes que apunten en la mateixa direcció. Així, en les intervencions arqueològiques preventives realitzades al 2016 per a la construcció del nou Arxiu Municipal, al carrer de la Bastera número 3 del nucli de Felanitx, s'ha pogut documentar material ceràmic que recolza la idea d'una ocupació islàmica de la zona. Aquest material es pot enquadrar a l'època almohade (segona meitat del s.XII - inicis del s. XIII), tot i presentar una coherència cronològica clara no es pot vincular a cap estructura arquitectònica, es trobà formant part del sediment que reomplia una rassa de fonamentació d'un mur de pedra de data indeterminada i que va ser excavada directament al terreny natural (Oliver 2016¹²) (Figs. 3).

Finalment, durant les tasques de seguiment arqueològic realitzades en relació a les obres d'embelliment de diversos carrers de la zona del Sitjar, realitzades entre setembre de 2018 i gener de 2019, es varen documentar una sèrie de materials ceràmics islàmics a l'extrem NE del carreró d'en Reus. Aquest material encara està en estudi, però com a punt de partida sembla ser un conjunt heterogeni en el qual s'ha documentat material tardoantic (com ja s'ha dit anteriorment) i material islàmic (Javaloyas et alii e.p.).

Figura 4. Ceràmica Almohade trobada al Crr. de la Bastera, 3: 1a i 1b.-Tenalla. 2- Càntir. 3- Càntir. 4- Tenalla. 5- Ribell (segons Oliver 2016).

¹² Volem donar les gràcies al director d'aquestes intervencions, Llorenç Oliver, per haver-nos deixat consultar l'informe preliminar. Totes les informacions aquí recollides d'aquesta intervenció procedeixen del seu informe.

Figura 5. Ceràmica Almohade trobada al Crr. de la Bastera, 3: 1- Alfàbia. 2- Pitxer. 3- Olla (segons Oliver 2016).

Finalment, per completar les evidències i interpretacions històrico-arqueològiques sobre la configuració dels antics nuclis andalusins de l'actual vila de Felanitx comptam amb els treballs realitzats pel Dr. Miquel Barceló i la seva escola, emmarcats en la denominada arqueologia hidràulica (Barceló 1988; Kirchner i Navarro 1994).

Aquest terme, pensam, requereix ser explicat mitjançant una breu dissecció historiogràfica. Així, podem senyalar com a punt inicial d'aquesta explicació el treball de Bazzana i Guichard (1981: 126-130), en el que defensaren que la gestió hidràulica andalusí fou similar a la magrebí bereber. Aquesta semblança es devia principalment a que aquest fou el lloc d'origen dels importants gruixos de població que s'assentaren a al-Andalus (incloent també, com ja hem vist, a les illes), hipòtesis que a la seva vegada s'havia plantejat a partir d'estudis toponímics del territori. A partir d'aquí, el Dr. Miquel Barceló (1988: XXIII-XXIV) defensà que en aquell moment per anar més enllà del reconeixement d'una realitat i aprofundir en el coneixement es feia necessari anar més enllà de les fonts documentals (com s'havia fet fins al moment). Així, començà a desenvolupar estratègies i metodologies arqueològiques per a reconstruir no només els complexos hidràulics sinó també l'organització social, econòmica i política dels camperols que els crearen, empraren i lis donaren sentit; sempre partint de la màxima que afirmar que "sense els camperols que els produeixen no hi ha comprensió històrica possible" (Barceló 1989: XXIV).

Així, l'arqueologia hidràulica, es pot definir com una estratègia metodològica complexa que combina l'ús de fonts toponímiques, fonts documentals i fonts arqueològiques (no només excavacions i/o troballes arqueològiques sinó també i principalment prospeccions arqueològiques extensives, encaminades a reconstruir el perímetre irrigat i els elements que el conformaren). Com ja hem senyalat l'objectiu final d'aquesta metodologia es obtenir un anàlisi profund i sistemàtic de la gestió de l'aigua, dels camps de cultiu i del territori que està amb profunda connexió amb les característiques socials, econòmiques i polítiques de les comunitats andalusines medievals (Kirchner i Navarro 1994). En definitiva, del que es tracta és d'estudiar l'espai agrari ja que aquest "conté el codi social de la comunitat que l'ha construït" (Barceló 1988).

A partir d'aquesta estratègia teòrico-metodològica, el Dr. Barceló, juntament amb altres autors i autores que seguiren la seva corrent, reconstruïren (com en part ja hem vist) els paisatges agraris i hidràulics (entesos aquests com un conjunt complex entre natura, tecnologia i societat) de la Terra de Falanis. Per al cas concret de la vila de Felanitx, i fonamentant-se en les evidències documentals i arqueològiques anteriors i en la seva nova metodologia proposà l'existència de dues alqueries. Com ja hem vist, aquest aspecte ja estava plenament establert a la historiografia tradicional, així la seva aportació fou la de definir de forma específica l'ocupació de l'espai i la gestió de l'aigua d'ambdues alqueries, aspecte que permet aprofundir en el coneixement històric i urbanístic de la vila de Felanitx.

Així, la primera i principal alqueria (que a més li donà nom tant a la vila com al terme) fou la de Felanitx. Com ja hem senyalat, Barceló i Kirchner (1995: 31) la situen també al turó d'es Sitjar, en relació fonamentant-se en algunes troballes arqueològiques i la documentació medieval cristiana posterior a la conquesta. Pels autors, el clan dels Bani Furanik varen situar el seu assentament "entorn de la millor surgència d'aigua de la zona" a partir

de la qual crearen un important espai irrigat, també plenament documentat a la documentació històrica (Barceló i Kirchner 1995: 34; 2000: 354). És evident que l'estructura específica d'aquest pot ser un element essencial per entendre l'urbanisme d'aquell moment. Tenint en compte que l'espai irrigat es va crear condicionat per la tradició tecnològica i l'organització social de la comunitat que el va crear així com pels condicionants naturals i topogràfics de la zona, Barceló i Kirchner (1995, 2000) han proposat una reconstrucció detallada seguint els postulats de l'arqueologia hidràulica (Fig. 7).

L'espai irrigat tindria el seu origen en l'aigua que manava de la font (actualment dita de Santa Margalida) i que es canalitzà mitjançant la construcció d'una sèquia principal, l'existència de la qual queda plenament constatada a la documentació medieval cristiana (Rosselló Vaquer 1972). Barceló i Kirchner (1995: 35) han reconstruït el traçat d'aquesta sèquia (Fig. 7, 2) "tenint en compte els pendents actuals que havien de ser favorables a la circulació de l'aigua per gravetat de la sèquia" i conclouent que coincidiria amb "l'actual carrer dels Horts, nom que indica el seu recorregut al llarg de la zona irrigada".

La sèquia principal hauria estat, a més, el límit superior de rigidesa de l'espai irrigat. És a dir, era el límit Est de la zona d'hort, atès que l'aigua no podia anar en contra de la gravetat. Aquest límit Est, també estava marcat pel torrent que seguia l'actual carrer de s'Aigo, baixant pel costat Sud del turó d'es Sitjar; específicament en el moment que girava cap al nord seguint el recorregut de l'actual carrer dels horts on la sèquia principal desembocava. Tot aquest sistema es completava amb tres límits més. Així, el torrent que recollia les aigües pluvials de les vessants del puig del Calvari (Fig. 7, 10a) marcava el límit Sud de l'àrea potencialment irrigable i es connectava amb un altre torrent (Fig. 7, 10) que discorria en sentit Sud-Nord (pels actuals carrers de les Eres i Ernest Mestre) i que marcava el límit Oest de la zona d'hort. Finalment, el final Nord de l'espai irrigat estava definit també per aquest darrer torrent que en un punt determinat (actual carrer Guillem Timoner) girava cap a l'Est per desembocar al torrent que transcorria Sud-Nord per l'actual carrer dels Horts. Així, l'espai irrigat dels Bani Furanik hauria tingut una superfície total de 8,2 ha (Barceló i Kirchner 1995, 2000; Kirchner 2003).

Com hem senyalat, Barceló i Kirchner (1995, 2000) situen també la localització exacta de la zona de residència de l'alqueria al turó del Sitjar. A més de les dades emprades per altres investigadors anteriors, aquesta proposta coincidia amb el patró d'assentament que Barceló (1989) havia definit per al-Andalus. Per una banda, es situava per sobre del límit de rigidesa del sistema hidràulic, és a dir fora del perímetre irrigat per no ocupar espai conreable i tenia al seu favor localitzar-se immediatament adjacent al perímetre irrigat. Al mateix temps, es cercaven emplaçaments en altura i relativament fàcils de defensar, un aspecte que el turó del Sitjar sembla complir perfectament si ens atenim a l'orografia del nucli, aspecte que en aquell moment era inclòs molt més evident que avui en dia i que, per exemple, queda ben reflectit a la documentació medieval cristiana on trobam diverses referències a "penyals alts" (Xamena i Rosselló Vaquer 1975b: 42).

Un tema una mica més complex és l'extensió específica i l'estructuració urbanística de la zona residencial andalusina. Segons Barceló i Kirchner (1995: 32), la documentació del segle XIII, concretament d'entre 1254 i 1268 i publicada per Rosselló Vaquer (1972a), recull 26 mencions de cases a l'alqueria de Felanitx, podent-se diferenciar al manco 13 cases distintes. No obstant, aquesta informació és insuficient per avançar en el

coneixement urbà del nucli ja que no podem estar segurs de que totes les cases existents es referenciïn en els documents, tampoc sabem la mida mitjana de les cases de al-Andalus i, a més, segur que també hi havia espais no edificats on havia carrers, corals, patis i el propi sitjar (Barceló i Kirchner 1995: 33).

En aquest cas, les escasses intervencions arqueològiques realitzades en aquest espai tampoc ens han donat (al manco fins ara) evidències que ens permetin avançar en el coneixement d'aquest extrem. Així, de les tres troballes de material islàmic que tenim fefaentment documentades a la vila de Felanitx, cap de les tres es pot associar clarament a estructures d'època andalusina. A més, aquest material presenta un altre problema ja que només ens permet identificar el poblament de la zona des d'època almohade (c. s. XII-XIII). Aquesta ocupació tardana no coincideix amb la proposta que defensa que la immigració dels importants contingents poblacionals berbers que donaren lloc al nou patró d'assentament i organització socio-econòmica del camp a les Balears andalusines (inclòs també la Terra de Falanis) es va donar durant la primera meitat del s. X d.C. (Barceló i Kirchner 2000: 348; Barceló 2001: 294, 304).

Així i tot, diversos autors (Rosselló Verger 1960, 1964; Barceló i Kirchner 1995, 2000; Kirchner 2003) coincideixen en afirmar que l'assentament originari andalusí tindria entre 3 i 3,2 ha d'extensió i estaria delimitada pels actuals carrers del Sol i de s'Aigo al Nord, el dels Quatre Cantons i el d'en Nuno Sanç a l'Oest, el carrer Major tancaria en una corba tant el Sud com l'Est (Fig. 7). Aquesta delimitació segueix en gran mesura les corbes de nivell, senyalant com a zona residencial andalusina el turó del Sitjar i el del turó vell, però no tenim evidències de cap tipus que ens indiqui que tota aquesta superfície fos habitada en aqueix moment.

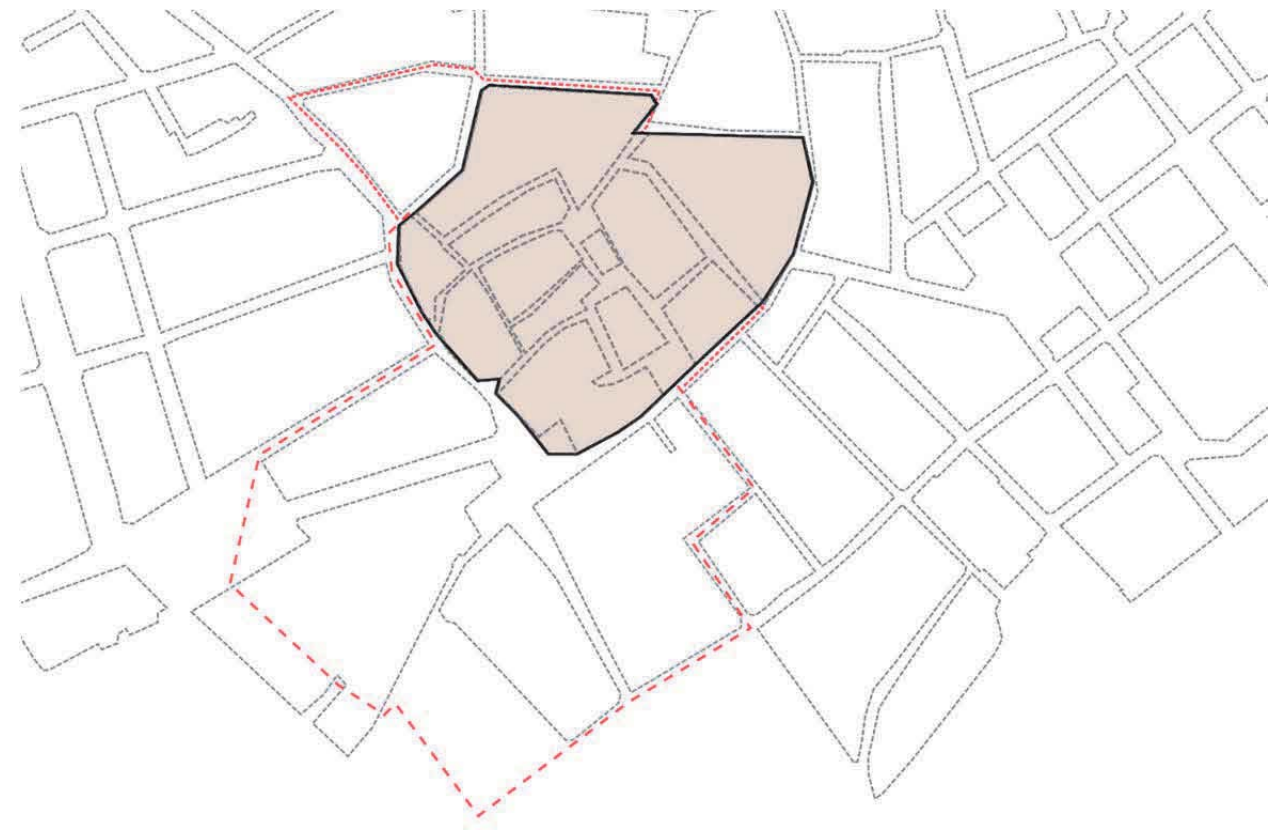

Fig 6. Alqueria de Felanitx.

La segona alqueria documentada a l'actual nucli urbà de Felanitx seria la de Mancorme Abeniara. Tot i que aquesta queda fora del àmbit específic del Conjunt Històric Artístic de la Plaça de Santa Margalida entenem que l'estudi de l'evolució urbanística d'aquest nucli és indispensable per entendre l'evolució urbanística de l'àrea d'estudi.

Així, aquest segon assentament andalusí surt reflectit amb el nom de Beni Fiara a la Remenbrança de Nunyo Sanç (Mut et alii. 1993: f. 154) i com a Benihara al 1242 a l'Escrivania de Cartes Reials (ECR) (Rosselló Vaquer 1973: doc. 161, ECR 342, f. 142). Segons diversos autors (Mut et alii 1993: 155) aquest nom s'hauria de relacionar amb els Banu Hiyyara, un altre clan bereber que s'establí a la zona. Així, el terme Mancorme, que apareix a l'ECR, senyalaria que es tracta de Manqur dels (min) Banu Hiyyara; es a dir, la zona de Manqur controlada pels Banu Hiyyara (Barceló i Kirchner 1995: 39).

Així, sembla ser que aquesta alqueria es trobava situada al turó de Sa Torre, on actualment hi ha la caserna de la Guàrdia Civil (Crr. de Rocaberti amb Passeig d'en Joan Estelrich). L'emplaçament d'aquesta s'ha pogut deduir principalment a partir del seguiment documental realitzat per Rosselló Vaquer (1972a, 1972b, 1973). A més, Barceló i Kirchner (1995: 40) també senyalen que al plànol i alçat de la vila de Felanitx realitzat per Geroni Berard i datat al 1786 (Xamena i Rosselló Vaquer 1975c: figs. 12-13) es pot veure encara una torre, que podrien ser “les restes d'una fortificació andalusina”.

Aquesta alqueria situada al turó de sa Torre compleix amb les dues característiques principals de les zones de residència andalusines berbers pròpies de la tradició dels comunitats humanes segmentàries que arribaren a Mallorca, i que ja hem comentat anteriorment. Així, aquestes es situen preferentment per sobre el límit de rigidesa del sistema hidràulic, és a dir fora del perímetre irrigat i evitant ocupar espai conreable. Al mateix temps, es cerquen emplaçaments en altura i relativament fàcils de defensar (Barceló 1989). Seguint aquestes pautes, Barceló i Kirchner (1995: 40) senyalen que l'espai màxim que podia haver ocupat la zona residencial d'aquesta alqueria fou aproximadament de 1,5 hectàrees.

De igual manera que l'alqueria de Felanitx, la de Mancorme Beniara es relacionava també amb un espai irrigat, tot i que substancialment més petit que el de la primera (faria només 2,5 ha) i vinculat a una sínia. Així, Barceló i Kirchner (1995: 40) afirmen que la primera evidència d'un possible espai irrigat vinculat en aquest nucli és molt tardana, ja del 1378. En aquest sentit, fan referència a una notícia “d'unes aigües que baixaven d'una sínia o font de la cavalleria de Guillem Valentí, les quals anegaven el camí reial” davant la qual el governador “va manar al mosatassaf que les fes discórrer per una síquia ran del camí” tot i que això va provocar queixes dels propietaris de les vinyes veïnades”. Aquesta notícia fou publicada per Xamena i Rosselló Vaquer (1976: 76), qui varen interpretar aquest curs d'aigua com “les sobrants de la font o unes altres que baixaven de la Torre per l'indret dels actuals carrers de s'Aigo i dets Horts”. Però, Barceló i Kirchner (1995: 40) defensen que una millor opció seria que aquesta informació es pot vincular a la sínia que hi hagué fins fa un temps a la Plaça Cosme Bauçà (antigament dita de la Sínia), el pou de la qual captava l'aigua directament d'un torrent que passava per aquell lloc i seguia el seu curs pels carrers de s'aigo i dets horts fins connectar amb el torrent vinculat a la Font de Santa Margalida (Fig. 7).

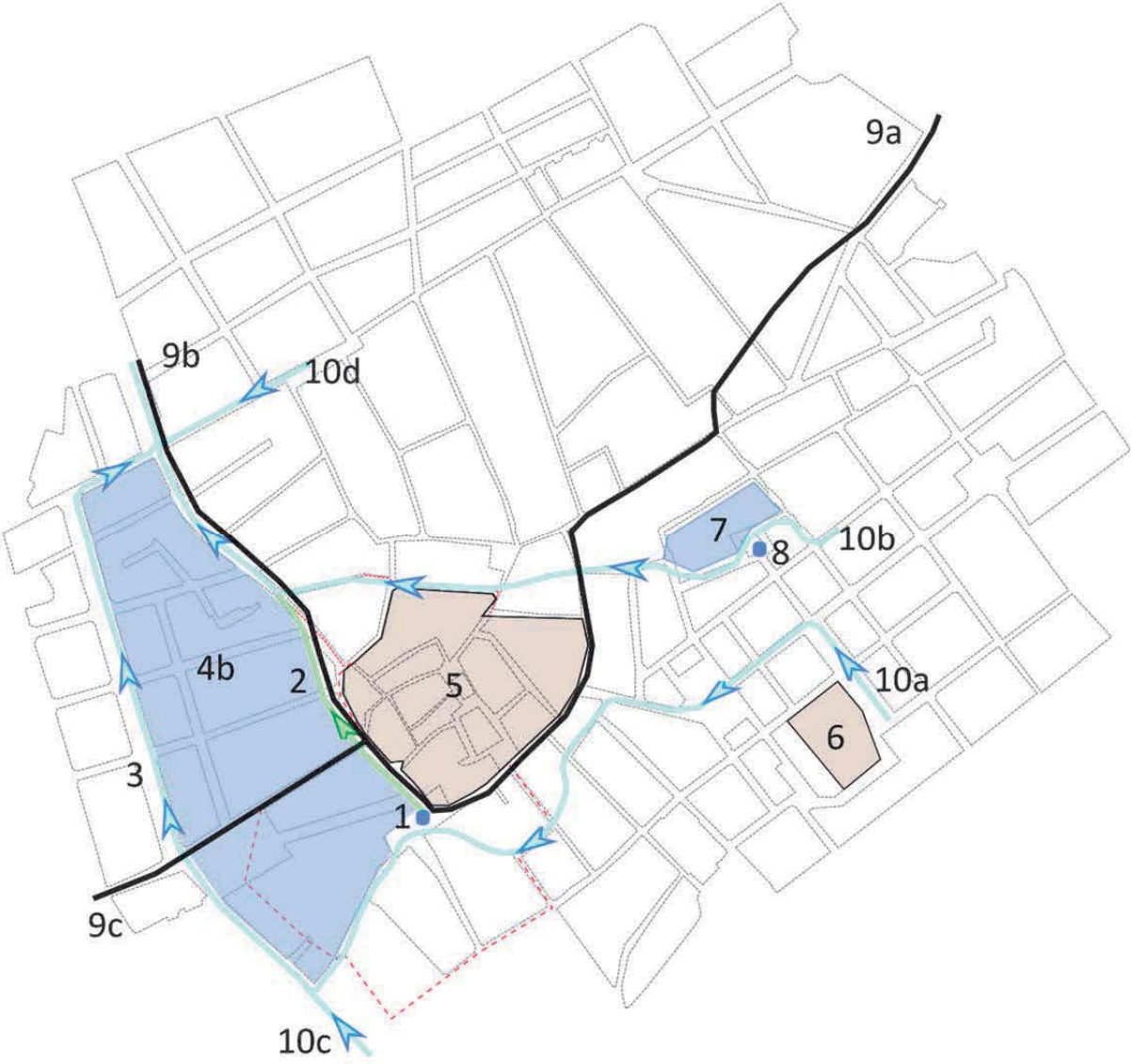

Figura 7. Projecció sobre el plànol actual del casc històric de Felanitx els elements principals del moment anterior a la conquesta cristiana (Elaboració dels autors, segons Barceló i Kirchner 1995, 2000). Llegendes: 1.- Font de Santa Margalida. 2.- Sèquia principal (límit de rigidesa de la zona irrigada). 3.- Torrents principals; 4.- Espai irrigat dels Bani Furanik; 5.- Alqueria de Falanis (zona del Sitjar); 6.- Alqueria Mancorme Abiniara; 7.- Espai irrigat dels Manqur de Bani Hiyyara; 8.- Sínia. 9. Viari antic: 9a- Camí de Manacor; 9b-Camí de Porreres; 9c-Camí Campos. 10. Sistema hídic.

2.2.3 FELANITX DURANT EL PERÍODE MEDIEVAL CRISTIÀ (SS. XIV-XV)

Després de la conquesta de Mayurqa al 1229¹³ a mans del Rei Jaume I i les seves hosts, es va dur a terme el repartiment de l'illa, quedant aquesta dividida en dues parts: una gestionada pel monarca (*medietas regis*) i l'altra subdividida en quatre parts que es cediren als quatre magnats principals que havien ajudat al Rei en la conquesta

¹³ Després de la conquesta, una part de la població musulmana mallorquina supervivent es traslladà a Menorca (encara sota el domini musulmà), mentre que una altra part es va retirar a la Serra de Tramontana. El control total de Mallorca no es va aconseguir fins al 1232 quan es sotmeteren els darrers focus de resistència musulmana.

(*medietas magnatum*). Els beneficiaris d'aquest repartiment foren Nunyo Sanç (Comte del Rosselló), Hug d'Empúries, Guillem de Montcada (Vescomte de Bearne) i Berenguer de Palou (Bisbe de Barcelona).

A partir d'aquest moment, es va iniciar una profunda reorganització de l'illa -tant a nivell administratiu com a nivell judicial. Així, l'anterior estructuració territorial musulmana en torn als *agza* es substituí per una nova protagonitzada pels termes, realitats geogràfiques més petites que els anteriors. Aquests termes sovint tenien un centre urbà, les viles, antigues alqueries de mida més gran. No coneixem si els “termes” feudals cristians es poden relacionar amb alguna realitat administrativa andalusina, tampoc podem estar segurs de si les alqueries més grans que els donaren nom (com el cas de la de Felanitx) tingueren preponderància política o administrativa sobre la resta d'establiments del territori (Barceló i Kirchner 1995: 27) o si només es varen ocupar per ser les de major mida i per estar situades a llocs centrals en relació a la xarxa d'alqueries dins les quals s'inclouïen (Kirchner 2012: 54).

Com ja hem indicat a l'apartat anterior, l'actual nucli de Felanitx, estava inclòs a època islàmica dintre del territori que conformava el districte de Manaqur (juntament amb les terres que avui en dia ocupen els termes municipals de Manacor, Porreres, Sant Llorenç i Felanitx (Xamena i Rosselló Vaquer 1976: 21-22¹⁴). Amb el Repartiment, aquest districte, va quedar en mans de Nunyo Sanç, qui el va subdividir entre els seus homes. A la seva vegada, aquests varen remetre les terres per venda o establiment als nous pobladors (Bordoy 1919: 16).

Per una altra banda, les prospeccions arqueològiques desenvolupades en diferents regions de les illes de Mallorca, Menorca i Eivissa (Argemí 1998; Barceló i Kirchner 1995; Kirchner 1997, 2002; Retamero 2005; Sitjes 2010) permeten concloure que una de les principals conseqüències més visibles al territori de la conquesta feudal va ser l'abandonament massiu de les zones de residència de les alqueries andalusines (Kirchner 2012: 54). Aquest mateix despoblament posterior a la conquesta cristiana i durant tot el s. XIII es pot inferir de la anàlisis de la documentació (Xamena i Rosselló Vaquer 1975b: 43).

Així, al 1300 el primer rei de la Corona de Mallorca, Jaume II, decretà les Ordinacions que reben el seu nom. Morro (2000: 109) destaca com aquestes varen ésser interpretades, especialment pels historiadors romàntics dels s. XIX “i els seus epígons” com “un esdeveniment transcendent, com si arran de dites ordinacions s'hagués produït l'arranjament del regne, especialment de la Part Forana” però, continua Morro, no varen vincular-les amb les motivacions socio-econòmiques i polítiques del moment.

Així, aquestes disposicions s'han d'inserir dins un context complex. Al despoblament de les illes abans senyalat se li ha d'afegir un ample període d'inestabilitat i guerra (1279-1298). Així, Jaume II, que havia recuperat el control del Regne després d'un breu període en què va romandre en mans del seu nebot Alfons III d'Aragó va voler agrupar la població per facilitar l'administració civil i judicial i també, d'acord amb algunes fonts, afavorir la possibilitat de defensar-se contra la pirateria (Xamena i Rosselló 1975a: 6; 1976: 67); i fomentar la colonització

de l'illa afavorint el desenvolupament agrícola i artesanal de la població, per enfortir l'economia de l'illa i, també, de la corona (Morro 2000: 110-111).

Així, aquestes *Ordinacions*, fixaren tant les característiques del nou ordenament urbanístic dins el camp mallorquí com els privilegis i/o avantatges atorgats amb l'objectiu de fomentar l'arribada a l'illa de nous pobladors (Morro 2000: 108-109). La planificació urbana, punt essencial per aquest treball, el monarca la va encarregar a en Pere Sturç (natural de Sóller) i Ramón Desbrull (d'Inca) a partir de tot un seguit de disposicions reials¹⁵ (Bordoy 1919: 17; Xamena i Rosselló 1975a: 6).

Segons aquestes disposicions (Xamena i Rosselló 1976: 67-74), cada vila havia d'estar formada per cent famílies i cada família rebria un quartó de terra¹⁶ a canvi de 18 diners de cens; els assentaments havien de deixar espai pels carrers els quals havien de tenir un destre i mig d'amplada¹⁷; cada vilatà rebria cinc quarterades de terra¹⁸ conreable i deu de garriga per pasturar a canvi de cens en diners i no en càrregues de fruites; i un llarg etcètera de disposicions més (Morro 2000).

Felanitx va ser la primera vila on es van començar a aplicar les disposicions dictades per el monarca (Rosselló Verger 1960). Segons Rosselló i Verger (1960), amb aquesta finalitat es va adquirir part de l'alqueria de *Canalix* —que des del *Repartiment* va pertànyer a Don Guillem Valenti. També Xamena i Rosselló (1975b: 37 i 38) coincideixen en què Felanitx i els seus voltants es situen en el lloc on es trobava l'alqueria de *Mancorme Abinhiara*, identificant com a propietari a en Jaume Picany i detallant que aquest hauria adquirit l'alqueria en l'any 1258, deixant-la en herència, a la seva mort, al seu fill Ferrer Picany.

En qualsevol cas, segons el *Llibre del delmar lo bestiar* al qual fan referència Xamena i Rosselló, del terreny adquirit, unes 12 quarterades (85.200 m²) en les quals es trobava l'església, la casa del capellà amb la seva petita horta, 25 parcel·les ja poblades i 26 sense poblar, havien d'estar envoltades per un mur del que no s'han trobat restes, el que fa pensar que, tal vegada, no s'arribés a construir; i unes altres 10 quarterades, que van ser subdividides en 40 paquets, s'havien de deixar fora de la murada per tal de construir-hi noves cases (Xamena i Rosselló 1975a: 6 i 12). Tenint en compte que en moments posteriors d'aquest mateix segle la vila tenia més de 100 cases i què si s'hagués lliurat un *quartó* de terra a cada família l'extensió ocupada hagués estat molt més gran que l'adquirida, sembla evident que les disposicions dictades per el monarca no s'haurien complert exhaustivament (Xamena i Rosselló 1975a: 12).

¹⁵ Al treballs de Xamena i Rosselló (1975a; 1976: 67-74) podem trobar un resum més complet de les disposicions que va dictar el monarca per a la creació de les viles i poblats així com de les mesures que els dos ordinadors —Sturç i Desbrull— van prendre per a la creació de Felanitx. L'original d'aquesta informació es trobà al *Llibre del delmar lo bestiar*, conservat a l'arxiu del Regne de Mallorca. Sobre aquest, Xamena i Rosselló defensen que es tracta d'una còpia del 1367 que segurament va ser feta per una veïna de FELANITX i que està autenticada amb el segell de la Cúria del poble.

¹⁶ Mesura agrària del valor variable en funció de cada regió, és la meitat de la meitat d'una *quarterada*. Morro (2001: 113), per al cas de Mallorca li dona una superfície de 1775 m².

¹⁷ Mesura longitudinal agrària mallorquina equivalent a 4,214 metres. Així, els carrers havien de tenir 6,321 metres d'amplada

¹⁸ La mesura agrícola equivalent a 71,031 àrees dividides en quatre *quartons* (i repartiment. Cuarterada)

¹⁴ cf. 1976: 29 i Xamena 1983: 55-56 a on s'indica que aquest *guz* també incloïa algunes terres de Vilafranca, Campos i Santanyí.

D'altra banda, cal assenyalar que l'espai indicat no va ser edificat en la seva totalitat (Rosselló Verger 1964: 194). El carrer Major, el carrer Sol, el carrer de s'Aigo, el carrer de la Plaça i el carrer de la Font es poden prendre com a referència per tenir una idea de la delimitació del perímetre de la vila en els moments inicials (Rosselló Verger 1960: fig. 8) encara què alguns d'ells, com el carrer de s'Aigo o el carrer Sol, no estaven encara construïts, sinó que eren un camp pel qual passava un petit torrent que arribava des del *Puig d'en Sales* i proveïa d'aigua als horts (Bordoy 1919: 19). A mesura que la vila va créixer —la població tendia a créixer cap a la *Tramuntana*, seguint el camí de Manacor (Rosselló Verger 1960)— es van anar creant nous carrers i allargant-se els ja existents, de manera que el camp es va anar edificant (Bordoy 1919: 19).

Els dos ordinadors anomenats pel rei Jaume II assenyalaren també els punts on s'havien de construir les places i llocs públics (Bordoy 1919: 19). Segons indiquen Xamena i Rosselló (1975a: 6) i Rosselló Verger (1964: 195), els llocs triats per aquest comès foren els espais de davant les cases d'Huguet d'Avinyó, Ferrer Despuig, Berenguer Sunyer i Guillem Gavarell, on es va edificar l'actual Plaça de la Constitució (Xamena 1983: 23). El cementiri ocuparia uns 900 m² (Rosselló Verger 1960) i es situaria al costat de l'església, però fora dels murs (Xamena i Rosselló 1975a: 6), en un terreny que, segons exposa en Bauçà (1921: 95), era propietat d'Huguet d'Avinyó; mentre què la carnisseria i la peixateria s'ubicarien en un pati proper als murs (Xamena i Rosselló, 1975a: 6). També es va decidir dur a terme algunes modificacions de carreteres i cases (Xamena i Rosselló 1975a: 6).

Pel que fa a la font actual de la *Plaça de Sa Font de Santa Margalida*, en Bauçà (1921: 97) afirma que l'any 1307 el rei Jaume II va encarregar-hi dur a terme algunes obres per canalitzar l'aigua cap als camps veïns —obres que no se sap si finalment van ser dutes a terme—, mentre que Xamena i Rosselló (1975a: 13) fan referència a testimonis documentals en els quals es xerra de la realització d'obres a la font cap al 1338.

També s'han trobat evidències, a un document notarial, de que la *Plaça de l'Arraval* ja existia a l'any 1372 (Xamena i Rosselló 1975a: 13) i, inclús, es fa referència en el dit document a un pou d'aigua en aquesta plaça (Xamena i Rosselló 1975b: 76).

Originàriament, tant les places com els carrers degueren respondre a un criteri regular (Bauçà 1921: 97), seguint una divisió ortogonal. Aquesta idea es dedueix de l'ús del terme “*cairó*” que apareix en alguns documents de l'època per referir-se als solars (Rosselló Verger 1964: 94). En l'actualitat encara es pot observar algun paral·lelisme en els carrers i transversals del nucli primitiu —ara conegut com casc antic— i en la forma que tenen les dues places públiques que es van crear en aquell moment i que encara existeixen avui en dia —*Plaça Constitució* i *Plaça de Sa Font de Santa Margalida*— que, malgrat modificacions i adicions posteriors, sembla que foren originalment rectangulars. Rosselló Verger (1960) es fa ressò de les paraules de Pere d'Alcàntara Penya i Nicolau (1892: 44) respecte en aquest tema:

“Els nous carrers i places senyalats pels dits comissionats en l'interior del repetit espai, degueren ser, sens dubte, en el seu origen regulars, formant ànguls rectes en els creuers i sens punts o cantons que sortissin, i, enc amb el temps i la renovació o reparació dels edificis, han estat desbaratats, no deixa de traslluir-se encara en la seva forma actual el primitiu paral·lelisme dels mateixos i l'escairat que feien amb els travessers. El carrer Major, a la part veïnada de l'Església, duu la mateixa direcció que els de l'Església, Bastera, Escalera d'En Marc, carrer d'En Reus, Castellet, Badaluc i bocí de Quatre Cantons i paral·lelos venen a ser entre si els carrers de la Font, Pisà, Alou, Quartera i Sitjar. Les dues places designades per atencions públiques —segons el decret de Jaume II— foren també regulars, com se dedueix del seus aspecte, si de la de la Font, suprimim l'avanç de la Rectoria i de la de la Constitució, la Casa de la Vila, edificada després (...)”.

Després de les ordenacions de Sturç i Desbrull, la vila va anar creixent demogràfica i urbanísticament¹⁹ (Xamena i Rosselló 1975a: 13). No obstant això, no és possible obviar determinats esdeveniments que van afectar el seu desenvolupament, com ara els diferents episodis de pesta que es produïren al segle XIV, així com l'elevada taxa de mortalitat infantil i el fenomen migratori. Xamena i Rosselló (1975b: 77) comenten que, a Mallorca, es van donar episodis de pesta en els anys 1331, 1362, 1375, 1383 i 1384, però no s'han pogut conèixer les conseqüències que tingueren per a la vila de Felanitx. Sí que es té informació, en canvi, dels efectes que la famosa pesta negra de 1348 va tenir a la dita vila, calculant-se que abans de l'epidèmia devia haver-hi unes 436 cases i uns 1.744 habitants que es reduïren, aproximadament, a unes 332 cases i uns 869 habitants després de la pandèmia (Xamena i Rosselló 1975b: 78).

Al segle XV, la població va anar augmentant progressivament, com es dedueix de les dades extretes de la documentació relativa a l'impost de morabatí —tot i que també s'observen alguns períodes de recessió en els anys 1427, 1433 i 1459 que es vinculen a possibles crisis econòmiques, a l'emigració a Ciutat i a conflictes socials (Xamena i Rosselló 1975b: 142).

¹⁹ Xamena i Rosselló Vaquer (1975a: 58) es refereixen a un document que inclou un procés de jurisdicció dels Valenti, al qual s'explica que abans de l'ordenació no hi havia més de 10 o 12 llars, però després de l'ordenació de Jaume II la població va augmentar.

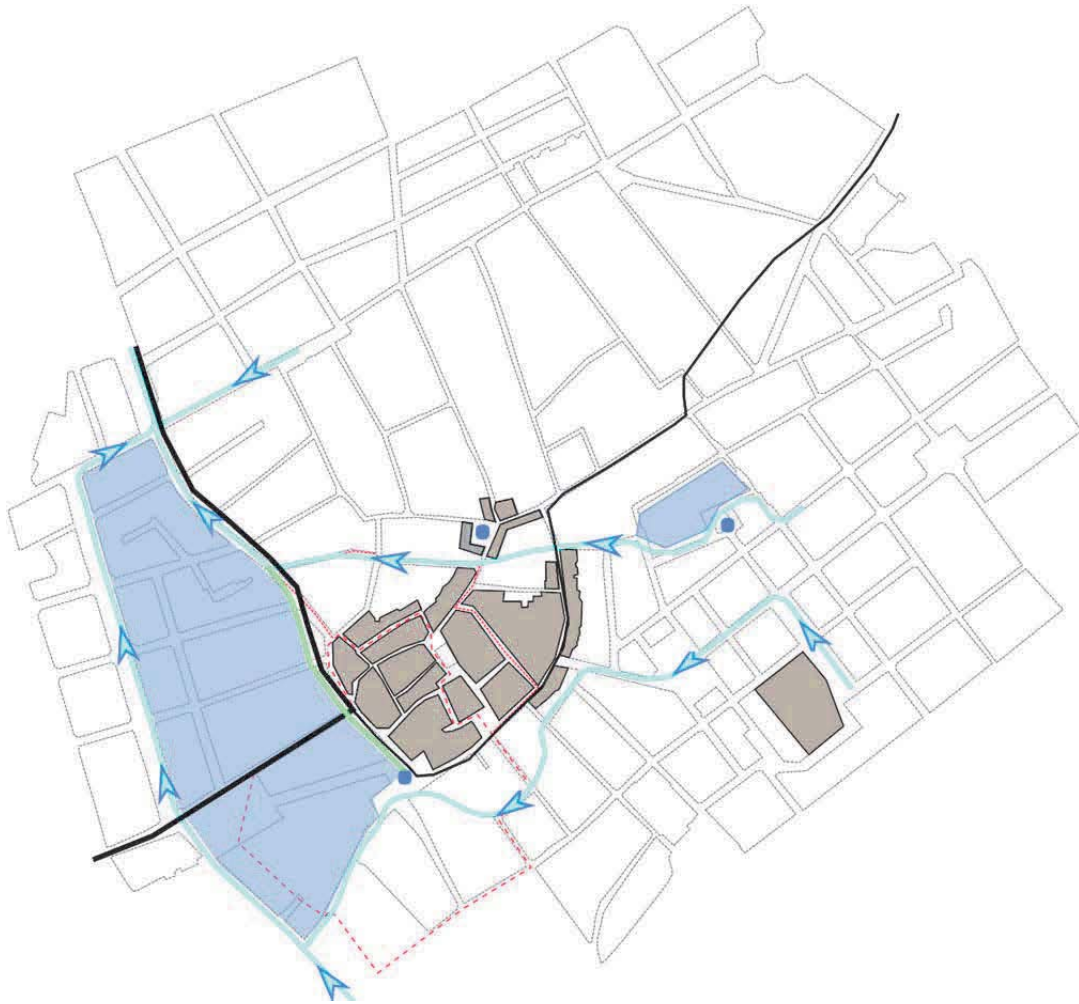

Fig 8. La vila de Felanitx durant els segles XIV-XV (Elaboració dels autors, a partir de Rosselló Verger 1960, 1964 i altres obres citades al text)

2.2.3.1 Carrers i places documentats als segles XIV i XV

- **Plaça de l'Arraval:** gràcies a un plet registrat a un llibre de l'any 1371 de l'arxiu parroquial es té coneixement de que la plaça de l'Arraval ja existia en aquest període (Xamena 1983: 13). En ella hi hauria un pou, motiu pel qual a la documentació apareix denominada com a Plaça del pou de l'arraval (Xamena 1983: 13). El nom Arraval es deu a que es trobava una mica separada del nucli principal (Xamena 1983: 13).

- **Carrer Major:** del carrer Major es troben mencions ja al segle XV²⁰ (Xamena 1983: 45). En un cadastre del segle XVII aquest carrer apareix dividit en dues parts: el carrer anomenat de la Font, que va des de la plaça de la Font de Santa Margalida fins el carrer de la Caritat, i el carrer Major que aniria des del carrer de la Caritat fins el

carrer de la Mar (Xamena 1983: 45). Al segle XVIII els dos carrers —de la Font y Major— ja apareixen anomenats conjuntament amb un únic nom: Carrer Major, que s'ha conservat fins l'actualitat (Xamena 1983: 45). A la primera part d'aquest carrer es troba la nau de l'església parroquial que es començà a construir al segle XV (Xamena 1983: 45).

- **Carrer de la Plaça:** pel que fa al carrer de la Plaça, es considera que és un dels carrers del nucli primitiu i que degué ser traçat per Sturç i Desbrull (Xamena 1983: 63). Xamena, fent-se ressò de les paraules d'Alcàntara i Penya, comenta que el seu nom és deu a que en aquest carrer hi havia antigament, al costat de la desembocadura del carrer Sol, una petita plaça en la qual convergien els carrers Sol, Aigo, Sitjar i Badaluc (Xamena 1983: 45). Es pensa que els carrers Sitjar i Badaluc desembocaven directament a l'esmentada plaça, és a dir, no tenien l'angle actual (Xamena 1983: 63). Sembla que aquest carrer s'hauria conegut originàriament com el carrer de l'Hostal degut a que en el passat hi havia un hostal o posada i que aquest nom hauria perdurat fins el segle XVIII i principis del XIX (Xamena 1983: 63).

- **Carrer d'es Castellet:** És un dels carrers més antics de Felanitx i també formava format part del nucli primitiu de població que es va traçar al segle XIV a partir de les ordinacions (Xamena 1983: 20). Es creu que el seu nom es remunta fins al segle XIII o XIV i que el seu origen es podria trobar en alguna fortificació musulmana o cristiana de la qual no quedaria cap evidència o, fins i tot, en alguna construcció prehistòrica (Xamena 1983: 20). Als estims de 1685 i en el pla d'En Berard ja apareix mencionat amb aquest nom (Xamena 1983: 20). Abans de la segona meitat del segle XIX, l'escala actual que hi ha al carrer no existia, però hi havia una rampa a la qual es coneixia popularment amb el nom de costa d'En Massotí (Xamena 1983: 20).

- **Plaça de la Constitució:** alguns especialistes consideren que, probablement, es tractaria de la plaça que a l'any 1300 Sturç i Desbrull van assenyalar que s'havia de construir davant de les cases d'Huguet d'Avinyó, Ferrer Despuig, Berenguer Sunyer i Guillem Gavarell: "Item ordenam e assignam plaça dita vila denant l'alberg de N'Huguet d'Avinyo e denant l'alberg d'En Ferrer Despuig e denant l'alberg del pubil d'En Guillem Gavarreil..." (Xamena 1983: 20). Als estims de 1685 apareix referenciada com si fossin dues places diferents, unides per un carrer que actualment seria una part del carrer de la Plaça (Xamena 1983: 20). En aquesta plaça es trobava la carnisseria i la Escrivania de la Cúria Reial, i al segle XVII es va construir la casa de la Universitat, que va ser reformada i ampliada varies vegades en els segles XVIII, XIX i XX (Xamena 1983: 20).

- **Carrer d'es Juevert:** es pensa que aquest carrer va ser obert durant el segle XV o, fins i tot, en moments anteriors, en la plaça de l'Arraval (Xamena 1983: 42). Durant el segle XVII, després de que es fundés el Convent dels Agustins, el carrer va ser eixamplat i es va modificar la seva direcció, sent allargat fins al dit convent (Xamena 1983: 42)

- **Carrer de la Mar:** antigament era el camí que sortia de Felanitx cap a Manacor i Porto Colom i, probablement, començà a poblar-se de cases al segle XV (Xamena 1983: 45). La part més alta d'aquest carrer va ser construïda al segle XVIII i és coneguda, encara fins al dia d'avui, amb el nom de Es Cap Puig (Xamena 1983: 45).

²⁰ Segons en Xamena, a l'any 1466 Guillem Mas va establir a cens dues cases i un corral que confrontaven amb el carrer Major.

- **Carrer d'en Miquel Bordoy**: és possible que quan es construïren les cases del costat dret del carrer Major, als segles XIV-XV, es deixés l'obertura d'aquest carreró que pujava fins al camp de la Torre (Xamena 1983: 45). Al cadastre de 1685 apareix amb el nom de Carreró de la Torre i en el pla d'En Berard de 1786 apareix urbanitzada fins a l'alçada del carrer de l'Hospici, fins que a finals del segle XIX es començaren a construir cases fins a la plaça de Pax (Xamena 1983: 45). A l'any 1960 es va eixamplar des del carrer Major fins al carrer de l'Hospici, robant espai a les cases que es trobaven a la banda esquerra (Xamena 1983: 45).

- **Carrer d'en Nuno Sanç**: en el segle XIV aquest era un dels carrers que delimitava la vila, amb cases edificades només a la seva banda dreta (Xamena 1983: 55). En el cadastre de 1685 apareix anomenat com a carrer d'En Valens i només té 10 cases, ja que les més properes al carrer Horts pertanyien en aquell moment al carrer Camp d'En Bresca (Xamena 1983: 55). De totes maneres, ha rebut altres noms a la llarga del temps: de Ferrandell (s. XVII), de la Rectoria o baix de l'església (s. XVIII), de Ca Don Toni i de Sa Font (s. XIX) (Xamena 1983: 55).

- **Carrer del Pare Catany**: l'existència d'aquest carrer es remunta al segle XIV, pel que també pertany al nucli antic de població (Xamena 1983: 57). Segons el cadastre de 1685, en aquell moment tenia 12 cases i era coneguda com carrer d'En Rafel Prohens (Xamena 1983: 57). Al pla d'En Berard de 1786 s'esmenta amb el nom de Costa d'En Marc i, més tard, també ha rebut altres noms com Costa Nova i Costa d'En Catany (Xamena 1983: 57). L'escala del carrer va ser construïda en 1865 i durant la II República (1931-36) es va reduir la part propera a la plaça de la Constitució, que era la part més alta (Xamena 1983: 57).

- **Carrer d'en Pizà**: Xamena (1983: 62) comenta que, segons la memòria descriptiva del Pla General de Felanitx elaborat per Alcàntara i Penya entre 1987-89, el carrer Pizà, antigament conegut com Lo Company o Companyó, era al segle XIV una de les entrades a la vila. Pel que sembla, el carrer era continuació de la carretera de Ciutat i quan arribava al carrer Pare Catany continuava recta fins a la plaça de n'Alou (Xamena 1983: 62). El carrer ha estat conegut per altres noms com Costa d'En Girona, Costa de n'Estela o Costa d'En Tascó (Xamena 1983: 62).

- **Carrer des Quatre Cantons**: aquest és un altre dels carrers que delimitaven el nucli primitiu de la vila, juntament amb el carrer de Nuno Sanç, Aigo, Sol, Major i Plaça (Xamena 1983: 66).

- **Plaça de Rei Jaume II**: també formava part del nucli originari de població (Xamena 1983: 68). Segons Xamena, el solar que actualment ocupa aquesta plaça va fer les vegades d'ossari en 1634, substituint el que estava davant el portal principal de l'església (Xamena 1983: 68). Quan al segle XIX es va construir el nou cementiri, a les afores de la població, va deixar de fer-se servir com a tal i cap al 1840-44 es va erigir la plaça en la qual es va edificar la Quartera (Xamena 1983: 68). La Quartera va ser enderrocada durant la Segona República per situar-hi el mercat i es va reorganitzar la plaça actual que es va dedicar al Rei Jaume II, per haver estat el fundador de la vila (Xamena 1983: 68).

- **Carreró d'En Reus**: aquest carrer també formava part del nucli originari de Felanitx (Xamena 1983: 69). En Xamena comenta que al pla d'En Berard sembla més ample del que és actualment (Xamena 1983: 69 i 70).

- **Carrer del Sol**: un altre dels carrers que delimitava el primitiu nucli de Felanitx (Xamena 1983: 75). Al 1685 ja era conegut com a carrer del Sol, tot i que en el segle anterior s'hauria anomenat d'En Gatet, i comptava amb 12 cases (Xamena 1983: 75). Encara que a l'any 1931 l'anomenaren carrer García Hernández, al 1938 li fou restituit el nom de Sol (Xamena 1983: 75).

2.2.4 FELANITX EN L'ÈPOCA MODERNA

2.2.4.1 Segle XVI

Si fem cas a les paraules de Miquel Bordoy (1919: 19), la primera ampliació de la vila es va dur a terme a partir de l'allargament del carrer *Major* i de les obertures dels carrers *del Call* i *del Callet* —actualment carrer de la *Caritat*. Es creu que aquests dos carrers foren construïts amb l'objectiu d'assentar-hi en ells a la comunitat jueva, amb motiu d'una ordre d'en Ferran I (Bordoy (1919: 19). Aquests esdeveniments s'haurien produït a principis del segle XVI, moment en que, segons en Rosselló Verger (1960), Felanitx ja comptaria amb més de dos mil habitants. Tot i què Bordoy (1919) argumenta aquesta idea basant-se en criteris lingüístics relacionats amb el significat dels termes *Call* i *Callet*, no és tracta d'un argument del tot fidedigne i altres autors han refutat aquest plantejament (Rosselló Verger 1960). No obstant això, hi ha evidències de que el carrer del *Callet* ja existia a l'any 1592, gràcies a la inscripció que es va trobar a un habitatge d'aquest carrer que es correspon amb aquesta data (Rosselló Verger 1960). Aquesta casa es va mantenir una mica aïllada de la resta i va originar el carrer del Campet que, posteriorment, fou desviat perpendicularment (Rosselló Verger 1964: 196).

El trànsit pel camí de Manacor va provocar que la població continués creixent al seu voltant i que naixessin les illes urbanes entre els carrers del Call i la Torre i entre els del *Pou de la Vila* i la *Sínia*, d'una banda, i les dels carrers *Juevert*, *Proïssos*, *Roig* i *Calafiguera*, de l'altra (Rosselló Verger 1964: 196). També començà a desenvolupar-se l'eixample de *s'Arraval*, del qual ja hi ha constància cap a l'any 1578 (Rosselló Verger 1964: 196). En canvi, la vila no creixia per la part sud, fet que alguns autors han associat amb la possible existència de terres que potser eren massa apreciades per construir o que es trobaven inundades (Rosselló Verger 1964: 196).

Segons Bauçà (1919: 114), és en aquest segle —XVI— quan neixen i creixen els carrers *Gerrería*, *Bennàsser*, *Soledat* (actualment *Calderó*), *Nova*, *Call*, *Callet* (*Caridat*), Torre, *Gatet*, *Aigo*, de *s'Hostal* (*Plaça*), *Quatre Cantons*, *Camp d'en Bresca* (*Horts*), *Forats*, *Parres*, *Mossèn Pere Metge*, *Madò Tecla*, *Juevert*, *Proïssos*, *Pou de la Vila* i *Son Pinar*, que enllaça amb el de la *Sínia*. Per la seua part, Xamena i Rosselló Vaquer (1975b: 201) assenyalen que en aquest període ja es coneixen els següents carrers, carrerons i camins: carreró *del Badaluc*, carrer *del Sitjar*, plaça *de la Carnisseria*, carrer aprop *del cantó d'En Valens*, carrer *del Call*, carrer *d'en Bartomeu Oliver*, carreró *per on passa l'aigua*, cases *del Serral*, carrer *de les Roques*, carrer *de les Parres*, carrer *de la Mar*, carrer *del Puig Verd*, carrer o camí de la Torre, carrer *de la Creu Nova*, carreró o camí *d'anar al Puig del Call o dels ases*, camp *d'En Bresca*, camí *de Na Sabatera*, camí *de la Teulera* o *de Sineu*, etc.

Aquests mateixos autors exposen que l'any 1575 es modificà el camí del carreró *de l'Abeurador* i al 1584 es va decidir fer un camí que unia aquest carreró amb la font (Xamena i Rosselló Vaquer 1975b: 201). D'altra banda, és també en aquest període quan es duen a terme algunes obres als carrers contigus a la zona on es construeix

l'església parroquial. L'erecció de les capelles hauria reduït fins a tal punt el costat oposat del carrer *Major* que es va decidir eixamplar-lo prenent una part de la casa d'en Bernat Alou, qui va decidir fer la donació perquè es pogués dur a terme aquest comès (Xamena i Rosselló Vaquer 1975b: 202).

S'estima que cap al 1578 el nombre total de cases a la vila de Felanitx no devia superar les 400 i hi hauria sis cellers i una terrisseria (Rosselló Verger 1964: 196), mentre que en 1598 la població s'elevava a unes 600 cases dins del poble i 129 en el seu terme (Bauçà 1921: 116). Xamena i Rosselló Vaquer (1975b: 201) calculen unes 300 cases cap al 1523 —després de la *Revolta de les Germanies*—, unes 475 cap al 1578 i al voltant de 600 cap al 1595. Com és evident a partir de les dades, el segle XVI va ser un període de gran desenvolupament urbanístic per a la vila de Felanitx. De fet, en la segona meitat d'aquest segle s'extreu una gran quantitat de marès de les pedreres de Sa Mola per a la construcció de l'església i de les noves cases de la vila (Xamena i Rosselló Vaquer 1975b: 202).

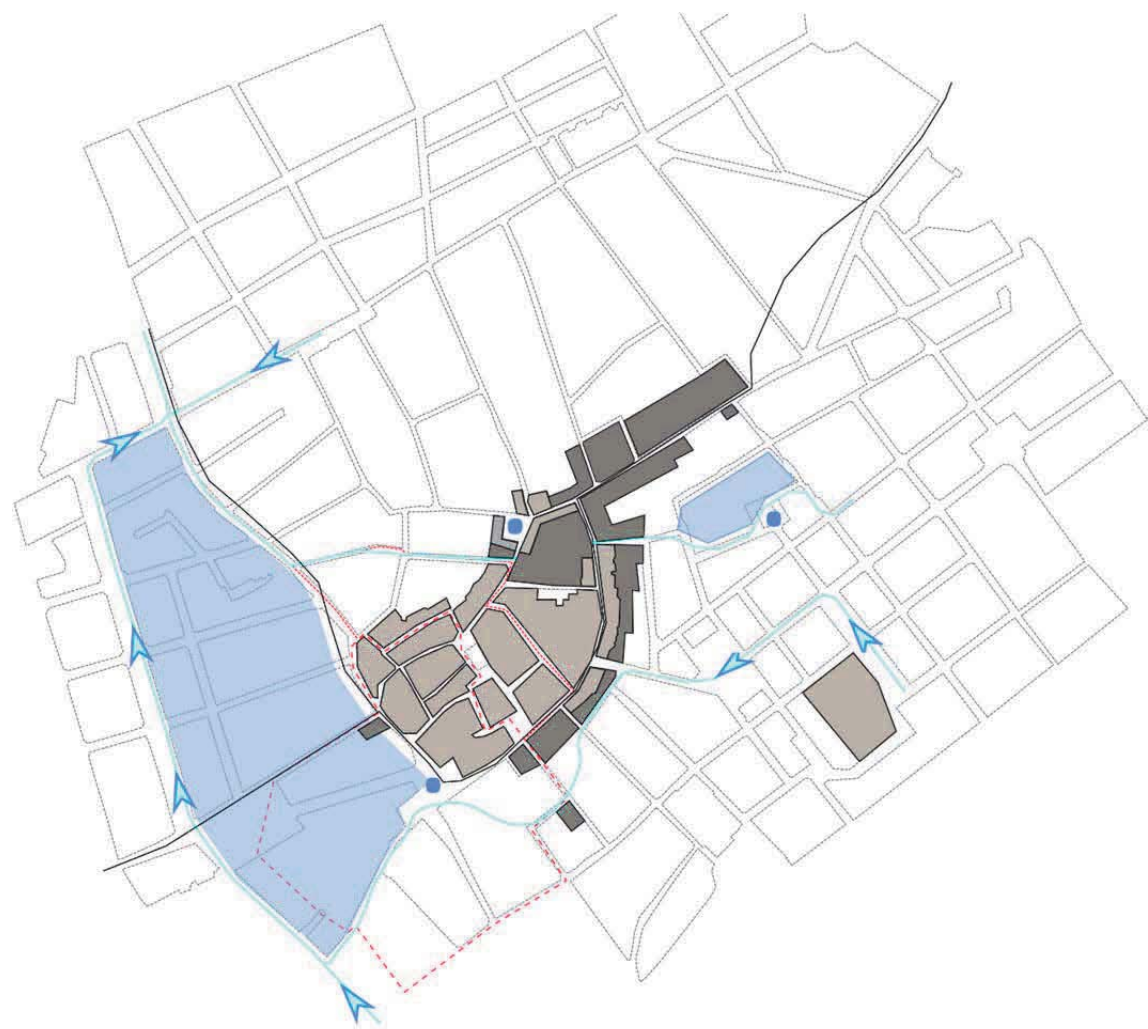

Fig 9. La vila de Felanitx durant el segle XVI (Elaboració dels autors, a partir de Rosselló Verger 1960, 1964 i altres obres citades al text)

2.2.4.1.1 Carrers documentats al segle XVI

- **Carrer de s'Aigo:** aquest carrer ja existia al segle XVI, de fet, als estims de l'any 1685 s'indica que tindria unes vint-i-una cases en aquell moment (Xamena 1983: 9). Va ser pavimentat l'any 1752 i també en el mateix segle es va establir en el número 10, després de la Guerra de Successió i sota el règim de Felip V, un quarter de soldats a cavall (Xamena 1983: 9). En 1882 s'inaugura en el primer pis d'aquesta mateixa casa un petit teatre (Xamena 1983: 9). Segons Alcàntara Penya, de qui es fa ressò en Xamena, la part del carrer *de s'Aigo* que queda compresa entre el carrer *de la plaça* i el de *Quatre Cantons* no va ser urbanitzada fins a finals del segle XVIII (Xamena 1983: 10).

- **Carrer d'es Badaluc:** hi ha constància de l'existència d'aquest carrer ja en 1536 gràcies a un document notarial que fa referència a una casa situada a l'interior de la vila, davant d'unes roques conegudes com *Badaluc* (Xamena 1983: 13).

- **Carrer d'es Call:** com s'ha esmentat anteriorment, alguns autors consideren que aquest carrer es va obrir a principis del segle XVI amb l'objectiu d'acollir a la comunitat jueva. Encara que es tenen evidències de que al segle XIV ja hi havia jueus a la vila, potser no eren tan nombrosos com per tenir un carrer (Xamena 1983: 16). En qualsevol cas, sigui o no aquesta la raó de l'aparició d'aquest carrer, el que està clar és que es tracta d'un carrer molt antic i que en 1685 ja comptava amb unes 39 cases (Xamena 1983: 16). El carrer condueix cap al *Puig del Call*, pel que potser el seu nom es deu en aquest accident geogràfic, o potser va ser a la inversa (Xamena 1983: 16). En alguns protocols notariais del segle XVI es fa referència al *Puig del Call* i al camí que condueix fins aquest (Xamena 1983: 16). El carrer *del Call* era conegut al segle XVIII com *el Call Gros*, per diferenciar-lo del carrer *del Callet* o *d'Es Call Petit* (Xamena 1983: 17)

- **Carrer d'es Callet (de la Caritat):** igual que succeeix amb el carrer del Call, la creació d'aquest carrer genera certes dubtes. No obstant això, en una de les cases d'aquest carrer es va trobar un relleu en forma d'escut amb una inscripció datada a l'any 1592 (Xamena 1983: 17) que sembla indicar que, com a mínim, el carrer s'hauria obert al segle XVI. D'altra banda, gràcies als estims de 1685, es registra que en aquest període el carrer ja tindria 24 cases (Xamena 1983: 17). El carrer va canviar el seu nom per *Caritat* l'any 1896 perquè la comunitat de Filles de la Caritat s'havia instal·lat en ell des de 1813 (Xamena 1983: 17). També ha estat conegut a finals del segle XIX com el carrer *Jaume Veny* o com a *Lluís Sirval* cap al final de la Segona República (Xamena 1983: 17).

- **Carrer d'es Pou de la Vila:** probablement va ser creat durant el segle XVI. L'any 1685 comptava ja amb sis cases i ja se'l coneixia amb el nom de *Pou de la Vila* degut a l'existència d'un pou que actualment roman tapiat (Xamena 1983: 64).

- **Carrer de Ses Parres:** aquest carrer ja existia a la primera meitat del segle XVI, fet que sembla confirmar-se a partir d'un protocol notarial de l'any 1524 en el que apareix documentat l'inventari d'una casa situada en ell (Xamena 1983: 58). Al 1685 tenia ja 24 cases i continuava anomenant-se *Carrer de Ses Parres*, com en el *Pla d'en Berard* de 1786 (Xamena 1983: 58).

- **Carrer de Sa Porteria:** el carrer de *Sa Porteria* hauria estat obert al segle XVI, tot i que va ser al segle XVII, després de la fundació del convent de Sant Agustí al 1603, quan es varen construir moltes de les cases (Xamena 1983: 64).

- **Carrer d'es Proïssos:** encara que aquest carrer es data, en la seva major part, al segle XVII, probablement va ser obert al segle XVI, tot i que el seu desenvolupament va tenir lloc a partir de l'any 1603, després de la Fundació del convent de Sant Agustí (Xamena 1983: 64). El mateix passa amb els carrers *Roca d'En Boira* i *Calafiguera*, a més de l'esmentat carrer *Porteria*, que es van poblar gràcies a l'assentament dels Agustins, tot i que ja existien des de fa molt de temps.

- **Carrer d'En Roig:** aquest carrer s'hauria obert al segle XVI, accedint-se a ell pel carrer *Proïssos* i fent sortida al carrer de *la Mar* (Xamena 1983: 71).

2.2.4.2 Segle XVII

A començaments del segle XVII la vila de Felanitx estava limitada pels carrers *Major*, *Caritat*, *Call*, *Cànaves*, *Pou de la Vila*, *la Mar*, *colze de Calafiguera*, les primeres cases del carrer *Proïssos*, *Juavert*, *plaça Arraval*, *Bisbe Puig*, *Quatre cantons*, *Nuno Sanç*, *plaça Santa Margalida* i *carrer Nou* (Xamena 1975: 10).

Segons Rosselló Verger (1964: 196), en aquest període s'altera el pla original de Felanitx produint-se la modificació d'alguns carrers com el *Sitjar*, que disminueix d'amplada a la seva esquerra, entrant al carrer *Major*. També és a principis d'aquest segle quan es produeix la instal·lació agustiniana a l'incipient eixample de s'Arraval (Bauçà 1921: 117; Rosselló Verger 1964: 196). A la *Plaça de s'Arraval* li varen succeir els carrers *del Convent*, *del Monastir* (actualment *Porteria*), *Rocaboira*, *Vicà*, *Juavert*, *Proïssos* y *Calafiguera* (Rosselló Verger 1964: 196). En aquesta plaça s'arribava pel carrer de *s'Hostal* (anomenada, posteriorment, *Calvo Sotelo* i, actualment, *Castellet*) (Rosselló Verger 1964: 196). Coetàniament —o tal vegada en un moment una mica anterior— varen anar sorgint nombroses cases al camí que es dirigia cap a Santanyí, constituint-se el *Carrer Nou* (actualment *Carrer del Rei Jaume I*) (Bauçà 1921: 118; Rosselló Verger 1964: 196). També s'obriren els carrers de la *Soledat*, *Aigo*²¹, *Abeurador*, *Parres*, *Forat*, *Mar* i *Arenal* (Rosselló Verger 1964: 196) i ja existirien qualcunes cases a l'*Algar*, *Gerrería*, *Serral* i *Roca* (Rosselló Verger 1964: 196).

A la segona meitat del segle XVII s'afegiren parts als carrers *Morey*, *Abeurador*, *Verònica*, *Miquel Bordoy*, *Sínia*, *Vicà*, *Convent*, *Horts*, *Parres*, *Forats* i a la part baixa del carrer de *l'Aigua* (Xamena 1975a: 10). Rosselló Verger es fa ressò de les dades recollides per Bauçà i afirma que en aquesta època hi hauria els següents barris: *Cap Puig*, *La Traïció* (Convent), *s'Arraval*, *Plaça Nova*, *Plaça Vella*, *Call*, *La Soledat* (Rosselló Verger 1964: 196). En total hi hauria 40 carrers i dues places, que constituïen una àrea edificada d'un 2000 àrees —en les quals es contenen els espais lliures interiors— per a una població de menys de 4000 habitants (Rosselló Verger 1964: 196).

²¹ Ja s'ha esmentat abans que el carrer de s'Aigo es va crear a les parcel·les on corria el torrent que arribava del Puig d'en sales, la qual cosa va provocar que el torrent desaparegués

Fig 10. La vila de Felanitx durant el segle XVII (Elaboració dels autors, a partir de Rosselló Verger 1960, 1964 i altres obres citades al text)

Segons Xamena (1975a: 11), cap al 1685 la vila devia tenir uns 868 habitatges distribuïts en els següents carrers:

- 1. *Juevert*: 52 cases
- 2. *Antoni Nadal* (actualment *Bisbe Puig*), des de *s'Arraval* fins al cantó de *Rocaboira*: 19 habitatges
- 3. *Roca d'En Boira* (actualment *Rocaboira*): 47 cases
- 4. *Travessa de la roca d'En Boira* (actualment carrer *Vicà*): 12 cases
- 5. *Monestir* (actualment *Porteria*): 48 casas

6.

Travessa del Convent (actualment carrer *des Convent*): 6 cases
7.

Parres: 24 cases
8.

Camp d'En Bresca (actualment carrer *Horts* i *Nuny Sanç*): 19 cases
9.

Forats: 11 cases
10.

Aigua: 20 cases
11.

Travessa del doctor *Binimelis* (actualment carrer *Bisbe Puig*), des de la cantonada de Rocaboira fins el colze del carrer *Porteria*: 7 cases
12.

Quatre Cantons de n'Alzina (actualment *Quatre cantons*): 14 cases
13.

Abeurador: 10 cases
14.

Illeta junt a l'abeurador (actualment *Gerreria*): 15 cases
15.

Plaça de l'església (Plaça de *Santa Margalida*): 5 cases
16.

d'En Valens (part del carrer *Quatre Cantons*): 10 casas
17.

Plaça de l'Arraval: 8 cases
18.

de l'Hostal (carrer de la *Plaça*): 15 cases
19.

Carrer de la *Plaça* (costat esquerre): 3 cases
20.

Badaluc: 13 cases
21.

Travessa de la *Plaça* (actualment carrer *Pizà*), des de Castellet fins a *Bartomeu Catany* (*Pare Catany*): 11 cases
22.

Rafel Proens (actualment *Pare Catany*): 12 cases
23.

des de la *Plaça* a la *Plaça Nova*: 7 cases
24.

Castellet: 11 cases
25.

d'En Bennasser (actualment *Son Moreï*): 20 cases
26.

Nou (actualment *Rei Jaume I*): 58 cases
27.

Soledat: 40 cases
28.

de la *plaça nova* a l'església (actualment *Alou*): 7 cases
29.

Font (actualment carrer *Major* des de *Caritat* fins a *Font*): 16 cases
30.

Callet (actualment *Caritat*): 24 cases
31.

Travessa del *Call* (actualment *Verònica*): 14 cases
32.

Call: 39 cases
33.

Major: 21 cases
34.

Travessa de la *Torre* (actualment *Cànaves i Algar*): 34 cases
35.

Carreró de la *Torre* (actualment *Miquel Bordoy*): 13 cases
36.

Pou de la *Vila*: 6 cases

37.

Plaça Nova (Plaça, costat dret): 6 cases
38.

Sitjar (*Sitjar* i *Bastera*): 24 cases
39.

Sol: 12 cases
40.

Mar: 58 cases
41.

Travessa de la *Sínia* (*Sínia*): 13 cases
42.

Proïssos: 44 cases
43.

Calafiguera: 20 cases

2.2.4.3 Segle XVIII

Al segle XVIII, concretament al voltant de l'any 1724, hi havia a l'interior de la vila 1.121 cases i 285 en a *foravila*, amb un total de 5.600 habitants (Xamena 1975: 81).

A la primera meitat del segle es formen els carrers *Creu Nova*, *Fartàritx*, *Calderó* i el carreró *d'En Roig* (Xamena 1975: 84). També creixen els carrers *Nou*, *Bennàsser* (actualment *Morey*) i el de la *Mar* (Xamena 1975: 84), que es va allargar fins al carrer *Arenal* (Rosselló Verger 1964: 197). Al 1703 es tanca el camí que va des del cantó *del Rei Marsal* cap a la creu de pedra de les coves *dels Molins* —probablement es tracta del cantó que formaven els carrers *Cànaves* i de *l'Algar*— però els jurats varen ordenar que es tornés a obrir (Xamena 1975: 84).

Ja en la segona meitat del segle, el nombre d'habitatges al carrer *Convent* va augmentar i es varen construir les primeres cases al carrer de la *Traïció* (actualment *Puig Verd*) (Rosselló Verger 1964:197; Xamena 1975: 87). Cap al 1728 el carrer de l'església havia quedat gairebé totalment interromput, convertint-se en un estret carreró a causa de la construcció de la capella *del Roser* (Rosselló Verger 1964: 197). També comencen a formar-se els carrers de *Son Pinar*, *de les Eres* i el carreró de *Sureda* (Xamena 1975: 87). A l'any 1752 es construeix un canal per les aigües brutes al carrer de *l'Aigua* i també s'empedra aquest mateix carrer (Xamena 1975: 87).

En Rosselló Verger (1964: 196) assenyala que en aquest període creix el carrer de la Font (camí de *Porreses* i Palma) cap al carrer *dels Horts* (direcció Noroest) i s'estén el carrer *Abeurador* cap a l'Est. Per la seva part, Bauçà (1921: 123) exposa que és en aquest mateix segle quan el *Carrer Nou* continua en direcció al camí del *Puig del Call*, es pronuncien *els carrers Campet* i Roca i creix *Son Pinar* —que ja es creuava amb el de la *Sínia*, el qual només tenia edificada la part noroest— fins el *molí de n'Abraham*. El camí cap a Son Negre, en el qual ja s'havien construït qualcunes cases al segle anterior, es configura com un carrer (Rosselló Verger 1964: 196 i 197).

A finals de segle, es perfilava ja l'apèndix cap al sud del barri de la *Soledat-Fartàritx-Abeurador* i es va anar tancant i regularitzant l'agrupació urbana (Rosselló Verger 1964: 197).

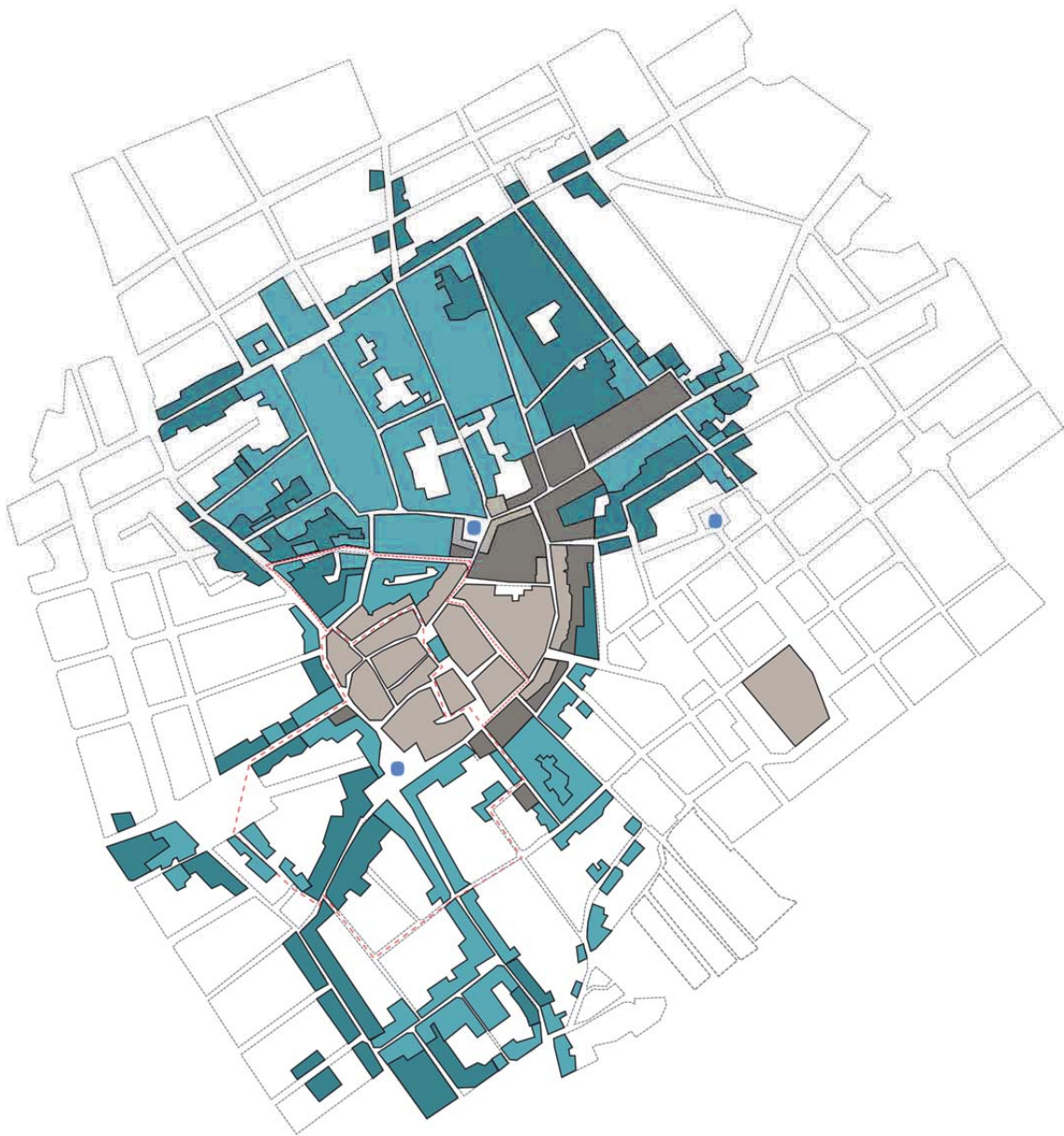

Fig 11. La vila de Felanitx al 1786 (Elaboració dels autors, a partir de Rosselló Verger 1960, 1964 i altres obres citades al text)

2.2.5 FELANITX EN L'ÈPOCA CONTEMPORÀNIA

2.2.5.1 Segle XIX

A la primera meitat del segle XIX, Felanitx va continuar desenvolupant-se urbanísticament. Rosselló Verger (1964: 197) planteja que cap a principis de segle hi hauria uns 6000 habitants a la vila i comptabilitza 1.499 cases al 1822 —informació que ratifica en Xamena²² (1975: 158) — i 6 places i 62 carrers en 1846 (Rosselló Verger 1964: 197). Cap al 1834 es calcula una població d'uns 8.647 habitants que s'incrementaran fins a 10.309

²² L'autor recupera les dades de: AM, Padrón del Vecindario de esta Villa y término de Felanitx hecho según sigue el catastro de ella y por orden del Excmo. Sr. Capitán General (1799). AM, Matrícula de casas dentro de la población en 1822.

habitants en 1857, comptabilitzant-se 2.233 cases —1.435 a l'interior de la vila i 798 a foravila (Xamena 1975: 158). En 1877 es calculen 11.018 habitants, deu anys després 12.053 habitants i, a finals de segle, en 1897, 11.372 habitants i 3.469 cases —2.178 dins del poble (Xamena 1975: 156)²³.

El mateix autor exposa que, a principis de segle, es començaren a formar els carrers del Campet, Roca i Arenal (Xamena 1975: 158) — tot i que en Bauçà situa aquest fet al segle anterior (Bauçà 1921: 123). També augmenten les cases d'alguns carrers com el carrer Rocaboira (Roca d'En Boira), de les Parres, de les Eres, Son Pinar i Mar, entre d'altres (Xamena 1975: 158). En gran part, aquest increment es degué als nous eixamples, als quals fan referència diferents autors. Com per exemple Bauçà (1921):

“(…) son ensanches del resto de siglo (XIX), desde la Plaza del Convento hasta la esquina Huertos (antiguo Cantó d'En Vaqueret); las calles Norte, Progreso y Plaza de Toros; continuación de la del Convento desde Calafiguera hasta el molino de Floquet; las calles Porto Colom, Levante, Luna y todo el ensanche de la Torre, desde la iglesia de San Alfonso inclusive, hasta fronterizos cerros; y desde la calle Algar, media inclusive, hasta los Molinos (...). Por fin pertenece a la misma época parte del Campet con el Serral, parte de las Eras con las calles Caldentey, Santanyi, San Miguel, Pelat, Miguel Cifre, Soler, Santueri, San Nicolás, Plaza Rossells y los afluentes de la calle Huertos, como son Matadero, Perelló y Moreral, más las instalaciones del Ferrocarril (1897) vis a vis con la Fábrica de Gas (1899) del lado de la iglesia del ex-Convento”

Xamena (1975: 143-145) també data la creació d'aquests eixamples en el mateix període, especificant que el de les Eres s'hauria produït cap al 1875, el de la Torre al 1883, els plànols de la Traïció i dels extrems dels carrers de la Mar i Son Pinar es creen al 1885 i en 1887 s'estrenà l'escorxador. L'eixample de les Eres comprenia tots els carrers entre aquest i el carrer de Santueri (Roig i Ferrer 1984-1985). D'altra banda, el barri de Sa Torre és l'eixample de major extensió i, tal vegada, el més important que es produeix en aquest. Va ser promogut per Tomàs de Rocaberti de Dameto, comte de *Peralada*, qui pretenia urbanitzar la finca de la que era propietari (Roig i Ferrer. 1984-1985). El pla inicial preveia un conjunt de 485 solars —majoritàriament rectangulars—; cinc carrers verticals creuats per set carrers perpendiculars i tres places —*Peralada*, *Pax* i *dels Abeuradors* (actualment *Cosme Bauçà*), dos de les quals foren cedides al poble i una tercera que romangué en mans del propietari (Roig i Ferrer 1984-1985). El nou barri tindria una disposició reticular, amb un total de vint-i-cinc illes regulars de diferents grandàries, i es situaria al nord-est; partint dels carrers de la Torre, *Algar* i la *Sínia* —conegudes les dues primeres actualment com els carrers *Miquel Bordoy* i des Frare, respectivament (Roig i Ferrer 1984-1985). Atès que el barri havia d'estar connectat amb la resta de la població, es feia necessària l'obertura dels carrers *Bellpuig* i *Sant Alfons* i que es prolongués el carrer *Dameto*. No obstant això, després de l'anàlisi realitzat per la Comissió d'Obres, el pla original va patir algunes modificacions: es decideix prolongar el carrer de *l'Hospici* fins que enllaci amb el de *l'Algar* i dels 485 solars es disposa que el numero 207 quedi reservat com a via pública i que els números 95, 97, 98, 99, 364, 365, 366, 367, 368 i 369 es deixin com a passeig públic, suspent-se la seva venda i la dels solars adjacents —les façanes d'aquests darrers haurien de quedar davant el dit passeig (Roig i

²³ L'autor recupera les dades de: «Matrícula de casas». Arch. Munic. Sec. Hist., n.o 330-18-16.a

Ferrer 1984-1985). Segons en Rosselló (1964: 197), es va exigir que les façanes de qualcunes de les illes urbanes fossin uniformes. El pla va ser aprovat finalment el 24 d'octubre de l'any 1883.

Pocs anys després, concretament el 19 de novembre de 1887, s'aprovà el pla per a la realització d'un nou eixample, l'anomenat *Hort d'es Freres* (Roig i Ferrer 1984-1985). El seu nom es deu al fet que el terreny on es va dur a terme el projecte havia estat, en el passat, l'hort del convent de Sant Agustí, però amb la confiscació de Mendizàbal —concretament amb el decret de 1835— el convent va passar a mans de l'estat fins que en 1844 va ser venut a un particular (Roig i Ferrer 1984-1985). Els promotors d'aquest nou eixample van ser Juan Planes i Palou, Antoni Planes i Segrera i Josep Planes i Segrera, que encarregar la creació del pla i una memòria a Pere d'Alcàntara Penya i Nicolau (Roig i Ferrer 1984-1985). L'eixample ocuparia la zona nord-oest i ocuparia des del carrer *del Convent* —que ja existia en aquell moment— cap al nord. Segons en Penya, l'eixample comprendria vuit illes urbanes creuades per quatre carrers i contindria un total de 107 solars —majoritàriament rectangulars (Roig i Ferrer 1984-1985).

Cap al 1885 s'obriren els carrers *Nord*; *Progrés*, *Porto Colom*; *Llevant* i *Lluna* (Rosselló Verger 1964: 199). Es calcula que cap a l'any 1887 la ciutat tenia 70 carrers, quatre places, 1.867 cases, 6.684 habitants i ocupava més de 500.000 m² edificats (Rosselló Verger 1964: 199). En 1890 ja hi havia un nombre significatiu de cases en els carrers recentment creats: *Sant Miquel*, *Santanyí*, *Caldentey*, *Santueri*, *Sant Nicolau*, *Soler*, *plaça Rossells*, *Llevant* (actualment *Antoni Maura*), *Portocolom* (actualment *Mateu Obrador*), *Nord*, *Progrés*, *Zavellà*, *Bellpuig*, *plaça Pax*, *Dameto*, *Rocaberti*, *Passeig d'en Joan Estelrich*, etc. (Xamena 1975: 158 i 159). En 1891 s'aprovà la creació dels carrers *Guillem Segrera* i *Joanot Colom* (actualment de *Ses Trinitàries*) (Xamena 1975: 159).

En aquesta segona part del segle es construeixen les escales dels carrers *Castellet*, *Pizà*, *Sitjar* i d'en *Marc* —anteriorment hi havia rampes o pendents— que van ser construïts per donar una nova rasant color al carrer Major i al carrer *de la Font* (Xamena 1975: 159)

És també en aquest període, concretament l'any 1886, quan Felanitx rebrà el títol de ciutat a través d'un Reial Decret dictat per la Reina regent Maria Cristina d'Habsburg, el contingut del qual es recull a continuació, a partir de l'obra d'en Bauçà (1921: 146):

“Queriendo dar una prueba de mi leal aprecio a la villa de Felanitx, provincia de baleares, por su aumento de población, desarrollo de su agricultura, industria y comercio, y constante adhesión a la monarquía constitucional; a nombre de mi augusto hijo el Rey D. Alfonso XIII, y como Reyna regente del reino, vengo en concederle el título de ciudad. Dado en palacio a 2 noviembre de 1886. —María Cristina. —el Ministro de Gobernación, Fernando de León y Castillo.”

Fig 12. La vila de Felanitx al 1900 (Elaboració dels autors, a partir de Rosselló Verger 1960, 1964 i altres obres citades al text)

2.2.5.2 Segle XX

En el segle XX es continuen produint importants canvis a nivell urbà a la ja ciutat de Felanitx. Especialment durant la primera meitat del segle es duen a terme noves expansions, obrint carrers nous i modificant alguns ja existents.

-L'any 1905 el carrer *Verònica* s'enllaça per una banda amb el carrer de *l'Algar* i l'any 1918 amb el carrer *Nou* per l'altra banda.

-Al 1911 s'aprova la urbanització del terreny que uneix l'estació de ferrocarril amb la població i es construeix el *Passeig Ramon Llull* (1911-1914) i l'estació enològica (Xamena 1975: 230).

-Al 1922 es construeix el nou passeig d'Ernest Mestre i dos anys més tard, al 1924, s'aprova l'urbanització de s'Hort d'es Convent (Xamena 1975: 230). També és en aquest moment quan es construeixen noves cases al barri de la Torre, concretament al passeig Joan Estelrich i la part alta dels carrers Zavellà, Bellpuig i Dameto (Xamena 1975: 230).

-Al 1927 s'obre el carrer del Pare Aulí (Xamena 1975: 230)

-Al gener de 1931 es construeix el clavegueram del carrer Convent (Xamena 2012: 5). Al març, l'Ajuntament projecta fer el terra de formigó dels carrers Plaça, Sol, Major, Mar i Plaça de l'Arraval (Xamena 2012: 5). Al juliol es duen a terme obres per ampliar el carrer Mateu Obrador en el Molí d'en Molandrí (Xamena 2012: 10). Al setembre es realitzen obres d'aprofundiment en la font de Santa Margalida i també s'aprova la urbanització del carrer Anglasola (Xamena 2012: 11). En el mes d'octubre es canvia el nom d'alguns carrers: Anglasola s'anomenarà Joan Alcover, el de la Font es canvia per el de Nunyo Sanç i la dels Horts per Avinguda 14 d'Abril. Finalment, al novembre es crea un pla d'urbanització que comprendrà des de dalt del carrer Bellpuig fins a la carretera de Porto Colom (Xamena 2012: 12)

- Al Gener de 1932 ja s'ha construït el paviment del carrer sol (anomenat en aquesta època García Hernández) i també està previst pavimentar el del carrer Major (Xamena 2012: 15). Al febrer es construeixen les clavegueres de la plaça de Santa Margalida i del carrer Major (Xamena 2012: 15). Al març tallen els arbres de la plaça de Joanot Colom (actualment Pax) per fer-hi el jardí (Xamena 2012: 16). Al maig es desvia el carrer Bellpuig, al costat de l'escola de postgrau, i es finalitzen les obres de reforma de la meitat de la plaça de Joanot Colom (Pax) (Xamena 2012: 16 i 17). Al juny es col·loquen unes aixetes d'aigua corrent al carrer i es reforma la instal·lació pública de l'electricitat (Xamena 2012: 18). Finalment, al setembre, finalitzen les obres del carrer Bellpuig fins a la carretera de Porto Colom (Xamena 2012: 19).

-El 26 de juny de 1933 es comença a enderrocar la Quartera per construir la plaça davant del mercat (Xamena 2012: 28). A l'agost, l'Hospital que està darrera de l'església es enderrocat per construir el nou mercat (Xamena 2012: 29). Al novembre es reforma la part posterior de la sagristia per construir la plaça ara coneguda com rei Jaume II (Xamena 2012: 32).

- Al febrer de 1934 es duen a terme obres al carrer Major i es construeix la sèquia per les aigües brutes i també es realitzen obres de desmuntatge al carrer Bellpuig (Xamena 2012: 34). Al maig, es fa el nou paviment de ciment al carrer Major i al juliol s'asfalta un bocí d'aquest mateix carrer, des de Sa Font fins a la plaça del Mercat (Xamena 2012: 35 i 36)

-Al març de 1936 es fan obres a la font per intentar augmentar el cabdal d'aigua i al maig els carrers son asfaltats els carrers 14 d'Abril (Horts) i Bisbe Puig (Xamena 2012: 55 i 61).

-El 9 de febrer de 1937 es decideix que alguns edificis s'esbuquin per urbanitzar la plaça dels Rossells (actualment plaça d'Espanya) i es tracta d'obrir el carrer ca don Toni (actualment Onofre Ferrandell) (Xamena

2012: 77). Al maig, algunes cases de la plaça de l'Abeurador son esbucades per urbanitzar-la i al setembre es duen a terme aquestes obres (Xamena 2012: 81).

-Al gener de 1938 l'Ajuntament compra terrenys i part de qualcunes cases per eixamplar i obrir el carrer del camp de Don Toni (L'Onofre Ferrandell) i al febrer es fan les voreres amples del passeig d'Ernest Mestre (Xamena 2012). Al mes d'abril es canvien els noms d'alguns carrers (Xamena 2012: 92 i 93).

1. Joanot Colom s'anomenarà Les Trinitàries
2. Camp de don Toni s'anomenarà Onofre Ferrandell
3. March s'anomenarà Bartomeu Catany
4. Plaça dels Rossells s'anomenarà Plaça d'Espanya
5. Plaça de la Constitució s'anomenarà Plaça de Franco
6. Abeurador s'anomenarà General Mola
7. 14 d'Abril s'anomenarà José Antonio Primo de Rivera
8. de la Plaça es dirà Calvo Sotelo
9. Boixadors s'anomenarà Cardenal Despuig
10. de la Pau s'anomenarà de Sant Alfons
11. Nord serà anomenat el rei Sancho
12. Llevant s'anomenarà Antoni Maura
13. Caldentey es dirà Bartolomé Caldentey
14. Garcia Hernández es dirà Sol
15. Fermín Galán s'anomenarà Aigua
16. Luis Sirval s'anomenarà Caridat
17. Francesc Carreras s'anomenarà Bellpuig
18. Joan Alcover s'anomenarà Anglasola
19. Pi i Margall s'anomenarà Mar
20. Plaça Joanot Colom s'anomenarà Plaça Pax
21. Unió s'anomenarà Verònica
22. El carrer C s'anomenarà Sant Agustí
23. El carrer B serà anomenat Mariano Aguiló
24. El carrer F es dirà Costa i Llobera
25. El carrer G s'anomenarà Joan Alcover
26. El carrer H s'anomenarà P. Alcàntara Penya
27. El carrer M serà anomenat Bartomeu Nicolau

28. El carrer P es dirà del Ferrocarril

29. El carrer N s'anomenarà Miquel dels Sants Oliver

- El 17 de juny de 1939 es van realitzar obres de reforma a la plaça de l'*Abeurador* (Xamena 2012: 103). Aquest mateix any s'obren els carrers *Marian Aguiló*, *Costa i Llobera* i *Joan Alcover*, seguits pels carrers d'*Arquebisbe Miralles* i *Pere d'Alcàntara Penya* (Xamena 1975: 230).

-Al febrer de 1943 s'aprova definitivament el projecte d'ampliació del carrer *Santueri* (Xamena 2012: 125) i les obres s'inicien per gener de l'any 1944 (Xamena 2012: 125) fent que aquest carrer quedés unit amb la carretera de Santanyi i a l'abril de 1945 (Xamena 2012: 133). A un dels seus treballs anteriors, en Xamena comenta que l'allargament d'aquest carrer s'hauria produït l'any 1942, el mateix any en què s'hauria obert l'*Avinguda Argentina* (Xamena 1975: 230).

-Pel gener de 1946 l'Ajuntament declara urgent la finalització dels jardins de la *Plaça d'Espanya* i del nou carrer del 31 de març (Xamena 2012: 138) que s'havia obert l'any anterior (Xamena 1975: 231).

-Entre 1949-53 es completa l'eixample de l'*Hort del Convent* i s'inicia el de *la tanca d'en Romaguera* (Xamena 1975: 231). És en aquest mateix període de temps quan s'estén per tota la ciutat la xarxa de clavegueram que es va iniciar a 1928 (Xamena 1975: 232). Entre 1949-1968 tots els carrers son asfaltats (Xamena 1975: 232), encara que ja hem vist que abans d'aquest període algun carrer ja ho estava.

-En el mes de maig de 1950 s'inicien les reformes dels jardins de la *Plaça Pax* (Xamena 2012: 159) i al novembre s'asfalten alguns carrers: *Via Ernest mestre*, *General Mola (Abeurador)*, *José Antonio Primo de Rivera (Horts)*, *Eres*, *Morey*, *Nunyo Sanç*, *Plaça Arraval*, *Bisbe Puig* i una part del carrer *de la Mar* (Xamena 2012: 161). Aquest mateix any s'eixampla el carrer Miquel Bordoy.

- Al setembre de 1951 s'asfalten els carrers del *Convent*, *Antoni Maura*, *Mateu obrador* i *Carrer Nou* (Xamena 2012: 166).

-A l'agost de 1954 l'Ajuntament intenta treure més aigua de la font de Santa Margalida i decideix fer un pou a sa Torre per poder subministrar aigua a la ciutat (Xamena 2012: 179).

-A l'agost 1956 s'asfalta el carrer Bellpuig (Xamena 2012: 189) i en 1958 i 1959 es continuen asfaltant diversos carrers de Felanitx (Xamena 2012: 197 i 200).

-Al setembre de 1960 es duen a terme reformes a l'*Avinguda Argentina* i en el *Passeig Ramon Llull* (Xamena 2012: 206). Al desembre d'aquest mateix any s'inicien les obres de distribució d'aigua a la ciutat (Xamena 2012: 207).

-L'abril de 1961 es col·loquen nous fanals al carrer Major i a la plaça Font (Xamena 2012: 210). Al juny, es duen a terme les obres del passeig Joan Estelrich (Xamena 2012: 210) i a l'octubre es comencen a fer les clavegueres d'aigües brutes per tot el poble i la xarxa de distribució d'aigua potable (Xamena 2012: 211).

-Al febrer de 1962 es comença a excavar un nou pou a la Torre per proveir d'aigua a la ciutat (Xamena 2012: 214). A l'abril i juny es realitzen més perforacions en el mateix lloc per intentar trobar l'aigua (Xamena 2012: 215). A l'agost es desvia la carretera del carrer Major (Xamena 2012: 216).

-Al gener de 1963 es van iniciar les obres d'ampliació de l'Hospici-Hospital (Xamena 2012: 219) i per desembre es varen asfaltar els carrers del barri de la Torre (Xamena 2012: 222).

- Al 1969 s'aprovà un Pla General d'Ordenament Urbà (PGOU) que comprenia no només la vila de Felanitx, sinó també la resta de poblacions que conformen el municipi (Xamena 1975: 232).

Fig 13. La vila de Felanitx al 1960 (Elaboració dels autors, a partir de Rosselló Verger 1960, 1964 i altres obres citades al text)

2.2.6 EVOLUCIÓ D'ALGUNS EDIFICIS IMPORTANTS DE FELANITX

- **L'Església parroquial de Santa Maria (temple primitiu)**: segons les fonts, a penes quatre anys després de la conquesta, en 1233, ja hi havia a Felanitx una petita església parroquial (Xamena 1975: 232) dedicada a Santa Maria²⁴ (Xamena i Rosselló 1975b: 49). Aquesta església seria similar a les d'aquest període, formada per arcs apuntats que sostindrien el sostre a dues aigües, el qual estaria compost per fustes i bigues cobertes amb teules (Xamena i Rosselló 1975b: 52 i 53). Es tractaria d'una església composta per una sola nau —sense capelles—, formada per quatre murs sense ornamentació exterior (Bordoy 1920: 16). Segons les dades recaptades a partir de l'anàlisi de diversos testaments de l'època, es dedueix que l'església no hauria estat construïda d'una vegada, sinó que les obres s'haurien dilatat en el temps²⁵ (Xamena i Rosselló 1975b: 53) i que hauria subsistit fins a la construcció de l'església actual en el s. XVI (Xamena i Rosselló 1975b: 53). Probablement dita església ocuparia una part del solar que ocupa l'església actual i estaria orientada en la mateixa direcció que aquesta (Xamena i Rosselló 1975b: 53) —Bordoy considera que és probable que l'àrea d'aquesta església estigués compresa entre l'absis de l'actual i la capella Roser (Bordoy 1920: 16). Rosselló Vaquer (1964: 12) exposa que es conserven les restes d'una església dins del casal de la rectoria, la qual podria correspondre's amb la primitiva església parroquial de Santa Maria (Bordoy 1920: 15; Bauçà 1921: 192).

- **El cementiri**: el cementiri primitiu estaria situat al costat de l'església, com es dedueix d'alguns testaments de finals del segle XIII, i hauria estat conegut com *el cementiri de l'església de Santa Maria de Felanitx* (Xamena i Rosselló 1975b: 53). Era costum general en aquella època que els cementiris es situessin en les terres immediates de les esglésies (Bauçà 1921: 484). Sembla que l'any 1300, Sturç i Desbrull van assenyalar que el cementiri s'havia de situar davant de l'església, però fora del poble, prenent una extensió de terreny pertanyent a Huguet d'Avinyó (Bordoy 1920: 86).

Al segle XVII, i havent-se ja construït la nova parròquia, l'ossari ocuparia la part que avui és l'aterratge de la mateixa i, segons en Xamena, no hi havia escala a la part de la font, sinó un mur de contenció que arribava al carrer *Major*. Des de la font es pujava a l'església per una costa des de la rectoria i continuava pel costat de l'església fins al costat de la plaça (Bordoy 1920: 39). A la part frontal del portal de l'església l'ossari no estava tancat i per evitar que els animals poguessin entrar-hi es va decidir fer una paret (Bordoy 1920: 39). En 1634 es decideix canviar l'ossari de lloc, a la part de darrere de l'església on estaven les ruïnes d'Hospital (Bordoy 1920: 40).

Fins a 1814 els cossos dels difunts van ser enterrats a l'església parroquial, al convent de Sant Agustí i als ossaris adherits a la mateixa (Bordoy 192: 40). No obstant això, en 1813 l'Ajuntament de la ciutat rep un comunicat que prohibeix els enterraments dins de les poblacions, per la qual cosa es decideix construir un

cementiri darrere dels molins de la Serra, en part del que és l'actual cementiri (Bordoy 1920: 40). En 1821 es decideix ampliar-lo i l'any següent s'acaben les obres, de manera que els ossaris queden inutilitzats i es va decidir convertir-los en places (Bordoy 1921: 190). Amb l'abolició de la Constitució es restituïren com a llocs d'enterrament els ossaris adscrits a les esglésies i es produeixen actes vandàlics al nou cementiri, però en 1824 i es torna a enterrar al cementiri i en 1837 és restaurat (Bordoy 1921: 190). El 1892-93 s'amplia el cementiri afegint la part posterior de la capella (Bordoy 1921: 190), però aquestes obres no es completaran fins a 1905 (Bordoy 1921: 254). En 1929 es torna a ampliar i es construeix l'entrada (Bordoy 192: 254).

- **Hospital**: després de la conquesta, es va fer comuna la fundació d'hospitals (Bauçà 1921: 426)²⁶. No seria absurd pensar, doncs, que a Felanitx també s'hauria creat un hospital en aquell moment (Bauçà 1921: 426). No obstant això, la primera evidència que es té sobre la creació d'un hospital a Felanitx es remunta a l'any 1452 quan el sacerdot Jordi Sabet Truiol deixa unes cases i el seu pati, situades darrere de l'absis de l'església, perquè fossin destinades a Hospital (Xamena i Rosselló 1975b: 175 i 176). Les obres es van iniciar en 1460 i ja en 1466 es coneixia a l'hospital amb el nom de Sant Jordi (Xamena i Rosselló 1975b: 176)²⁷.

La veritat és que l'hospital va tenir una vida decadent i, a mitjan segle XVII, va deixar de funcionar com a tal i es va convertir en l'escola de gramàtica (Xamena i Rosselló Vaquer 1975b: 38) fins que en 1733 es va reobrir amb la finalitat d'acollir malalts pobres i es va anomenar a un metge i un infermer (Xamena i Rosselló Vaquer 1975b: 112). No obstant això, en 1748 torna a tancar les seves portes i a ser utilitzat com a escola i com a quarter de les milícies (Xamena i Rosselló Vaquer 1975b: 112). Al 1776 el bisbe va demanar al rector que procurés la fundació d'un hospital per al poble (Xamena i Rosselló Vaquer 1975b: 113) i el 1780 es va determinar la reobertura de l'hospital que va ser inaugurat al mes de novembre (Xamena i Rosselló Vaquer 1975b: 113)²⁸.

En 1820 es posa en marxa una disposició de les Corts i s'inaugura un hospici al carrer *dels Horts* (Xamena i Rosselló Vaquer 1975b: 186), però atès que era massa petit i insalubre, es va decidir el seu trasllat provisional al convent de Sant Agustí, que havia quedat vacant després de la desamortització en 1821 (Xamena i Rosselló Vaquer 1975b: 186). L'Hospital també es va traslladar al mateix lloc, de manera que l'hospici i l'hospital es van unificar en un sol edifici (Xamena i Rosselló Vaquer 1975b: 187) i l'Ajuntament va aprofitar per destruir l'Hospital darrere de l'església per construir una quartera i a la part superior una escola (Xamena i Rosselló Vaquer 1975b: 187).

- **Escrivania Reial**: ja a mitjans del segle XIV hi havia una casa que feia les vegades de *Escrivania Reial* (Xamena i Rosselló Vaquer 1975b: 75) i que estaria situada en l'actual *Plaça de la Constitució* (Xamena 1986: 20) —la qual es pensa que és la plaça que l'any 1300 Sturç i Desbrull van assenyalar que s'havia de construir

²⁴ Sembla que, en una antiga làpida destruïda en 1576, hi hauria una inscripció en la qual es feia esment de la donació que el senyor de l'alqueria Mancorne Abiniaria, el noble Carrós, hauria fet al monestir de Sant Pau del Camp de Barcelona i a l'església de Santa Maria de Felanitx de 32 quarterades de terra amb unes cases en l'alqueria Perrina i unes cases dins de la vila. Xamena rescata aquesta informació de Bauçà (1921: 137) qui indica com a font primària el document AP Lligall V, 45, que, suposadament, recull una transcripció de tal inscripció.

²⁵ Xamena i Rosselló extreuen aquesta informació de AHM Prot. 349 fs. 238-239.

²⁶ Els exemples són els hospitals de Sant Antoni, fundat per Jaime I, Santa Magdalena, Sant Joan, leprosos, orfes, Mossén Salellas, Inca, etc.

²⁷ L'autor recupera les dades de: AP Lligall IX, Hospital de Felanitx, dues fulles escrites pel Dr. Esteve Bordoy.

²⁸ L'autor recupera les dades de: Arxiu de l'Hospici-Hospital. *Restauració del Hospital. Libro de Hospitalidades* (1780-1843). *Llibre de comptes d'Hospital* (1780-1821).

davant de les cases de Huguet d'Avinyó, Ferrer Despuig, Berenguer Sunyer i Guillem Gavarell (Xamena 1986: 20).

- ***La nova església parroquial***: entre els anys 1363 i 1376 es va iniciar la construcció de l'església actual (Xamena i Rosselló Vaquer 1975b: 115), període en el qual també es va modificar el seu titular i va passar d'estar dedicada a Santa Maria a estar dedicada a Sant Miquel Arcàngel (Xamena i Rosselló Vaquer 1975b: 115). Les obres de la nau principal van ser iniciades per la zona de l'absis, però un cop que aquest fou construït, es van aturar i no es van reprendre fins a la segona meitat del segle XVI (Xamena i Rosselló Vaquer 1975b: 115).

Cap a 1551 es van reprendre les obres de construcció, cobrint l'absis que havia quedat descobert i construint la primera volta (Xamena i Rosselló Vaquer 1975b: 245). Al 1569 és disposa la construcció d'una clau per poder-hi construir una capella, però per fer-ho era necessari desfer la sagristia de l'església vella, per la qual cosa es decideix construir una nova sagristia, que va ser realitzada per Jordi Genovard (Xamena i Rosselló Vaquer 1975b: 245 i 246)²⁹. Un cop finalitzada la sagristia, al 1572, s'inicien les obres per construir la clau de l'església i s'estableix que les dues capelles laterals seran finançades per Joan Maimó i Joan obrador, motiu pel qual durant molt temps s'han conegut com *la capella dels Maimons* (actualment *capella de Sant Josep*) i la *capella dels Obradors (del Beat Ramon Llull)* (Xamena i Rosselló Vaquer 1975b: 245 i 246)³⁰. En 1574 es procedeix a construir la tercera volta que es troba entre les capelles dedicades a Sant Vicenç Ferrer i Sant Sebastià, quedant el treball completat en 1576 (Xamena i Rosselló Vaquer 1975b: 246 i 247)³¹. Aquest mateix any s'encarrega la construcció de la quarta volta (Xamena i Rosselló 1975b: 246 i 247)³² i en 1581 es va signar el contracte per a la construcció de la cinquena, havent-se d'esbucar per la seva edificació la *botiga de la rectoria* (Xamena i Rosselló Vaquer 1975b: 247)³³. La construcció d'aquesta volta va recaure en mans dels mestres Canet i Sagrera, però es va ser refeta per en Jordi Genovard (Xamena i Rosselló Vaquer 1975b: 247)³⁴, ja que es va considerar que no estava ben construïda (Xamena i Rosselló 1975b: 247)³⁵. Ja en 1589 es va iniciar la construcció de les dues darreres voltes i la paret de la façana (Xamena i Rosselló Vaquer 1975b: 247 i 248)³⁶ i al 1592 es construeix la claraboia (Xamena i Rosselló Vaquer 1975b: 248)³⁷. La nau de l'església es va completar el 1597 (Xamena i Rosselló Vaquer 1975b: 248), però sense les capelles de *Sant Esteve*, *Sant Pere*, *Mare de Déu dels Fadrinds*, el campanar, el cor i el portal major (Xamena 1975: 42).

A l'any 1615 s'inicia la construcció del campanar (Xamena 1975: 42)³⁸, tot i que va patir diverses interrupcions per falta de diners i no es va completar fins a 1680 (Xamena 1975: 42)³⁹. La construcció del replà i de l'escala de

l'església van ser proposades en 1685 pel rector Pere Antoni Maiol (Xamena 1975: 65)⁴⁰ i en 1710 es construeix la balustrada de pedra (Xamena 1975: 114).

A l'estiu de 1751 es va esbucar part d'una de les voltes (Xamena 1975: 114)⁴¹ i es van haver de dur a terme obres importants de reconstrucció que van començar a l'octubre de l'any 1752 (Xamena 1975: 114). Es pensar que aquet fet podria haver-se aprofitat per construir el porxo que hi ha damunt de les voltes i la façana d'estil xurrigueresc (Xamena 1975: 115).

En 1838 es construeix el nou terra de l'església i així s'aconsegueix acabar amb els desnivells (Xamena 1975: 191). Uns anys més tard, entre 1844-45, es refà el portal de Santa Rosa i en 1846 es reconstrueix amb pedra l'escala del portal de n'Alou (Xamena 1975: 191). També foren restaurats el porxo i les teulades entre 1860-1864 (Xamena 1975: 191). En 1865 s'iniciaren les noves obres de reforma i es va rebaixar el sòl de l'església per conferir-li més alçada, així com es va allargar la nau per la part de l'absis —cosa que va obligar a desmuntar el retaule de l'altar major i construir una capella absidal (Xamena 1975: 191). També es va construir una nova sagristia, el nou portal de *Sant Pere* —en substitució del de Santa Rosa— i es van reformar l'escala i el portal *de n'Alou* (Xamena 1975: 191). La Capella de Roser va ser rebaixada en 1882 ja que després de les reformes havia quedat massa alta, i d'aquesta manera es va deixar al mateix nivell que la nau principal (Xamena 1975: 192).

Ja entre 1929-1931, es van realitzar algunes reformes i millores a l'església: es van restaurar lesteulades i les terrasses, es van obrir vuit finestres, es va reformar la capella de Roser, etc. (Xamena 1975: 255).

²⁹ L'autor recupera les dades de: AM Llibre de Consells 1564-1584, 15 agost 1569.

³⁰ L'autor recupera les dades de: AM Llibre de Consells 1564-1584, 20 juliol 1572.

³¹ L'autor recupera les dades de: AM llibre de consells 1564-1584, 22 de gener de 1576.

³² L'autor recupera les dades de: AM llibre de consells 1564-1584, 3 de maig de 1576.

³³ L'autor recupera les dades de: AM Llibre de Consells 1564-1584, foli darrer d'abril 1581.

³⁴ L'autor recupera les dades de: AM Llibre de Consells 1584-1598,31 julol 1585.

³⁵ L'autor recupera les dades de: AM Llibre de Consells 1584-1598, 2 abril 1585.

³⁶ L'autor recupera les dades de: AM Llibre de Consells 1584-1598, 17 juliol 1589.

³⁷ L'autor recupera les dades de: AM Llibre de Consells 1584-1598, 12 juliol 1592.

³⁸ L'autor recupera les dades de: AM Llibre de Sentències 1612-44, juliol de 1615.

³⁹ L'autor recupera les dades de: AM Llibre de Consells 1664-83, consell de 11 de juny de 1680.

⁴⁰ L'autor recupera les dades de: AP Llibre I Determinacions f. 242.

⁴¹ L'autor recupera les dades de: AP Llibre de Visites Pastorals.

2.2.7 ELS CARRERS DE FELANITX: NOM I PERÍODE DE CREACIÓ.

Nom actual	Altres noms	Nom original	Dada de creació
Abeurador	Fermín Quiñones / General Mola	Abeurador	s. XVII
Aigo	Capitán Fermín Galán	Aigo	s. XVI
Alou		Alou	s. XVI
Anglesola			1883
Antoni Maura		Llevant	2ª meitat s. XIX
Badaluc		Badaluc	s. XVI
Bartomeu Barceló, Mossèn	Canonge Barceló		s. XX
Bartomeu Caldentey, Mossèn		Caldentey	2ª meitat s. XIX
Bastera		Bastera	2ª meitat s. XIX
Bellpuig			¿?
Bennàsser			s. XIX
Bisbe Miralles			s. XX
Bisbe Puig	d'Antoni Nadal / Sa Roca dels Binimelis Doctors / de n'Oliver / de s'Arraval / d'Es Teatre		¿?
Burgues	¿?	¿?	¿?
Cala Figuera		Calafiguera	s. XVII
Calderó		Carreró de la Soledat	s. XVIII
Call	Es Call Gros / Espartero		¿?
Campet			Principis s. XIX
Campos	General Mola (considerada part del carrer Abeurador)		¿?
Cànaves	Travessa de la Torre (unido al del Frare) / d'En Marçal / del Rei Marçal / Travessa del Call Gros a la Torre		¿?
Cardenal Despuig		Boixadors	s. XIX
Caritat	Jaume Veny / Lluís Sirval	Callet	S. XVI?
Castellet			s. XIII -XIV

Cavallets			s. XX
Cifre	Angosta	Miquel Cifre	Finals s. XIX
Ciutat de San Pere	¿?	¿?	¿?
Convent		La Travessa del Convent	
Costa i Llobera			s. XX
Cotoner			s. XX
Dama			2ª meitat s. XX
Dameto			¿?
Darder			Finals s. XIX
Eres			
Ernest Mestre, Passeig			1922
Escorxador			¿?
Església			¿?
Espanyol			¿?
Estrella			s. XX
Fartàritx	Sa Creu Nova / d'En Verraguet / Sa Creu de Na Verraguet		s. XVII
Forats			s. XVII
Frare	d'Es Frade de Jesus o d'Es Frare / s'Algar	Travessa de la Torre	s. XVII
Galera			2ª meitat s. XX
Germandat Cristiana			1959
Gerreria		Illeta junt a l'Abeurador	s. XVII
Gregal			s. XX
Guillem Sagrera			1891
Guillem Timoner		d'Es Moreral	1876
Horts		Camp d'En Bresca	¿?
Hospici			¿?
Jaume Veny			Principis s. XX
Joan Alcover			Cap a 1938

Joan Estelrich	Passeig de sa Torre	Verí	Principis s. XX
Joan Monserrat			Finals s. XIX
Jordi Sabet	Costa de l'Hospital / de la Quartera o de la Alhóndiga		¿?
Juevert			s. XV o moments anteriors
Jusama	Carreró d'En Noio		¿?
Llana		S'Arenal	1ª meitat s. XIX
Llebeig			s. XX
Lluna			¿?
Major			Ja existeix a mitjans del s. XIV
Mar	Pi i Margall	Mar	s. XV
Mare de Deu de Sant Salvador			s. XX
Marià Aguiló			1ª meitat s. XX
Mateu Obrador	Porto Colom / Sánchez Caballero	La Marina	s. XIX
Migjorn			s. XX
Miquel Bordoy	Carrer de la Torre de Pax / Camp de la Torre / de la Torre	Carreró de la Torre	s. XIV-XV
Miquel Sants Oliver			Cap a 1938
Miquel Sureda	Carreró que no passa a la Soledat / Sin salida / Desengaño / Sureda		s. XVII
Mola			s. XX
Molí de n'Hereu	d'Es Molins		¿?
Molí d'En Mole			¿?
Molí d'en Roca			Al menys s. XVIII
Molins	d'Es Molinar		Mitjans s. XIX
Nofre Ferrandell	d'En Perelló / del Camp de Don Toni / carreró d'En Rabent		s. XIX
Nuno Sanç	d'En Valens / cantó d'En Valens / d'En Ferradell / de la Rectoria / de baix de l'esglesia / de Sa Font		s. XIV

Nuñez			s. XIX
Pare Aulí			1927
Pare Catany	d'En Rafel Prohens / Costa d'En Marc / Costa nova / Costa d'En Catany /Bartomeu Catany		s. XIV
Pare Sebastià Nicolau		Bartomeu Nicolau	Cap a 1938
Parres			Ja existia a la meitat del s. XVI
Pelat	Santa Margalida		Ja existia en 1861
Pere d'Alcàntara Penya			1925-1930
Perelló			2ª meitat s. XIX
Pintor Miquel Banús			2ª meitat s. XX
Pizà	Costa d'En Girona / Costa de n'Estela / Costa d'en Tascó	Lo Company o Companyó	s. XIV
Plaça	Carrer baixant de la plaça a lo Arraval / Carrer qui de la plaá major va a lo Arraval / Calvo Sotelo	De l'Hostal	1300
Plaça de Toros			Finals s. XIX
Porteria	Monestir / d'En Vaqueret		s. XVI
Pou de la Vila			s. XVI
Proïssos			La seva major part al s. XVII
Progrés			Finals s. XIX
Puig de sa Cista			2ª meitat s. XX
Puig Verd	de la Traïció		¿?
Quatre Cantons	Quatre Cantons d'En Valens / Quatre Cantons d'En Totorà / Quatre Cantons del carrer de l'Aigua		
Ramon Llull, Passeig	d'Es Lleó		¿?
Rector Planas		Planas	Finals s. XIX
Rei en Jaume I	De sa Creu Nova / Sant Salvador / d'es Cementeri	Carrer Nou	s. XVII
Rei Sanç		Carrer Nord	Finals s. XIX
República Argentina,			1942

Passeig			
Reus			x. XIV
Riera	d'En Pere Riera		s. XVII
Roca	de ses Roques d'es Call / de sa Roca Llenegadissa		Finals s. XVIII
Rocabertí			1883
Roca d'En Boira	Tecla / Monestir de la Roca d'En Boira / d'En Romaguera / de n'Esqué / del Dr. Pujals / de a Bombarda		s. XVII
Roig	Carreró dit d'En Roig / Travessa dita d'En Roig / del Capellà Tià Bet / d'Es Ccapellà Bet		s. XVI
Sales			1833
Sant Agustí			1ª meitat s. XX
Sant Alfons	Vallmoll / La Paz		1833
San Alonso Rodríguez		Sant Porter de Monti-Sion	1ª meitat s. XX
Sant Miquel			Finals s. XIX
Santueri			Cap a 1887
Serral			s. XIX
Sínia	Travessa de la Sènia al carrer de la Mar		s. XVII
Sitjar			s. XIII
Socors			1949-53
Sol	d'Es Casay o d'En Simon Casay / García Hernández		s. XIV
Soledat			s. XVII
Soler			1881
Son Morei	d'En Bennàsser / d'En Morei		s. XVII
Son Pinar	carrer que va al molí d'En Vica		Inicis s. XVIII
Tren	del Ferrocarril		s. XX
31 de Març			1945
Trinitàries			
Vicà	Travessa de la Roca d'En Boira / Travessa d'En Vica / Travessa		s. XVII

	del carrer del Juevert / Travessa d'En Romaguera		
Xaloc			s. XX
Zavella			1883

2.2.8 CONCLUSIONS

Com ja s’ha fet palès a la llarga del projecte, si bé les dades que es tenen, almenys per el moment, aporten una interessant i útil informació sobre el desenvolupament urbà del nucli antic de la ciutat de Felanitx, no són del tot exhaustives, ni permeten conèixer tots els detalls d’aquest desenvolupament. De fet, es comú trobar certes contradiccions o llacunes que impedeixen establir una seqüència lineal completa d’aquest desenvolupament urbà —com ja s’ha esmentat anteriorment. Així i tot, la informació que s’aporta en aquest projecte és capaç de complir l’objectiu principal, que no és un altre que comptar amb unes referències cronològiques que serveixin de guia per tal de saber en quin moment històric varen ser creats o varen patir importants transformacions els diferents carrers, places i edificis del nucli antic de Felanitx.

Aquesta informació facilitarà el procés de decisió, planificació i desenvolupament de futures intervencions urbanístiques, ja que permetrà als professionals tenir una idea de l’antiguitat de la zona on aquestes es duran a terme i intuir quin tipus de restes materials es podrien trobar en aquests punts concrets. D’aquesta manera, es podrà traçar un pla d’intervenció molt més ben estructurat i segur, en el qual el control arqueològic jugui un paper fonamental per tal de protegir i no afectar de manera irremeiable la cultura material de la zona ja que, com s’ha pogut veure, el nucli antic de Felanitx s’ha vingut desenvolupant des de, com a mínim, l’edat antiga.

2.3 ÀMBIT DEL CONJUNT I DE L'ENTORN DE PROTECCIÓ

El Conjunt Històric artístic de la plaça de Santa Margalida, d'acord amb la delimitació de BIC, se situa a la plaça indicada i avarca els edificis limítrofes. La delimitació inclou els carrers de la Caritat, Campet, de la Verònica, d'en Guillem Sagrera, d'en Soler, d'en Bennasar, Plaça d'Espanya, carrer de l'Abeurador, d'en Nunyo Sanç, d'en Pizà, de Badaluch i plaça de la Constitució, de n'Alou fins al carrer de la Caritat. Així mateix, la delimitació manté una zona de protecció que inclou els carrer dels Horts, de l'Aigo, Costa de sa Plaça, d'es Sitjar i Major.

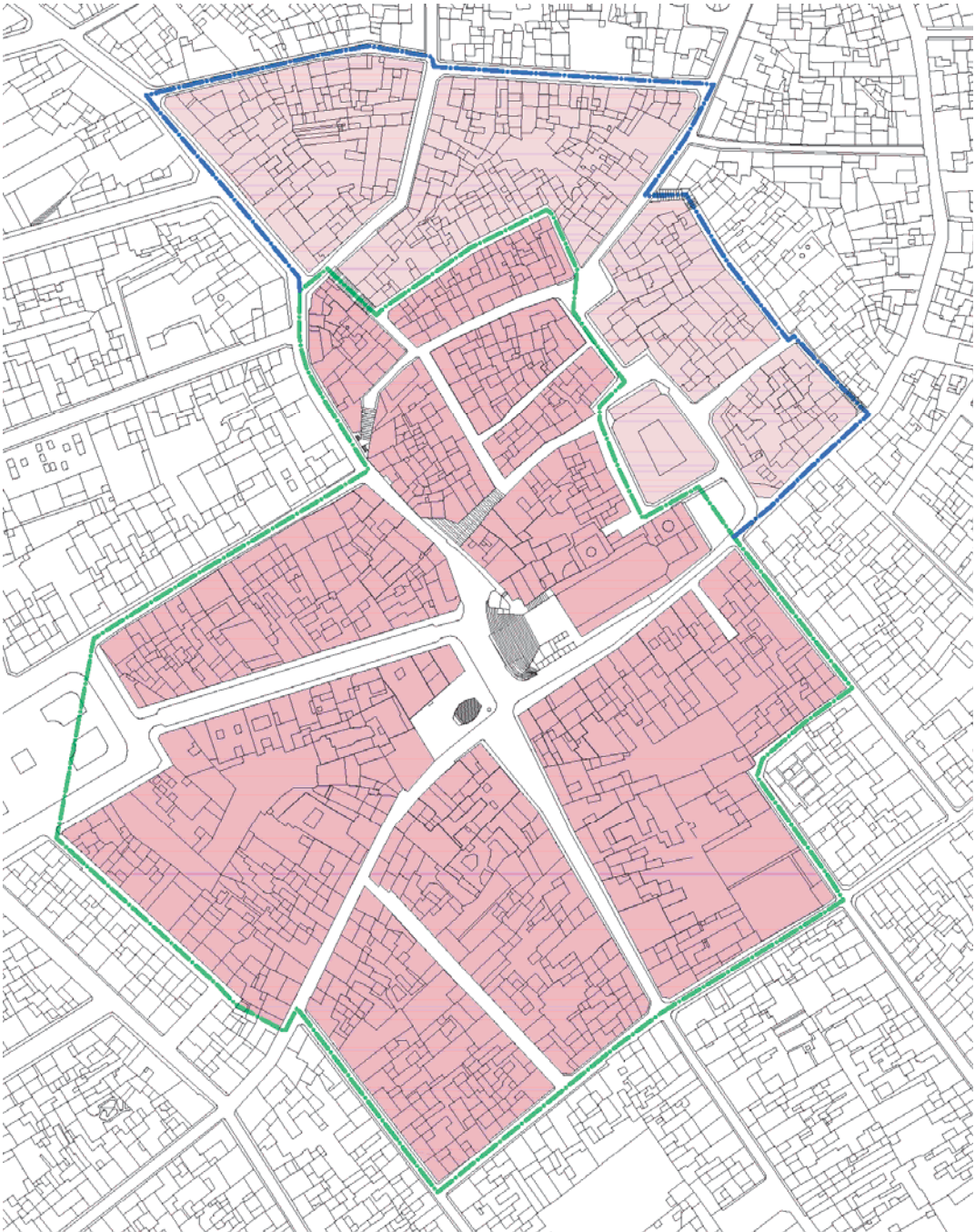

Fig 14. Àmbit conjunt

2.4 EL PLANEJAMENT MUNICIPAL VIGENT

Tal com s'ha esmentat en anteriors apartats de la memòria, durant el segle XIX, Felanitx va experimentar un període de creixement econòmic que va suposar un creixement urbanístic de la vila, planificat i organitzant mitjançant eixamples (Pla de les Eres, Pla de parcel·lació del compte de Peralada, eixample dels Horts dels Frares, etc.).

Així mateix, la planificació urbanística també es va conduir cap a l'interior del mateix centre de la vila, tal i com mostren els plànols de reorganització de les rasants i alineacions de la vila de Felanitx i la proposta d'ampliació de la plaça de la Constitució amb una gran plaça porticada, elaborats per Pere d'Alcántara Peña al 1892.

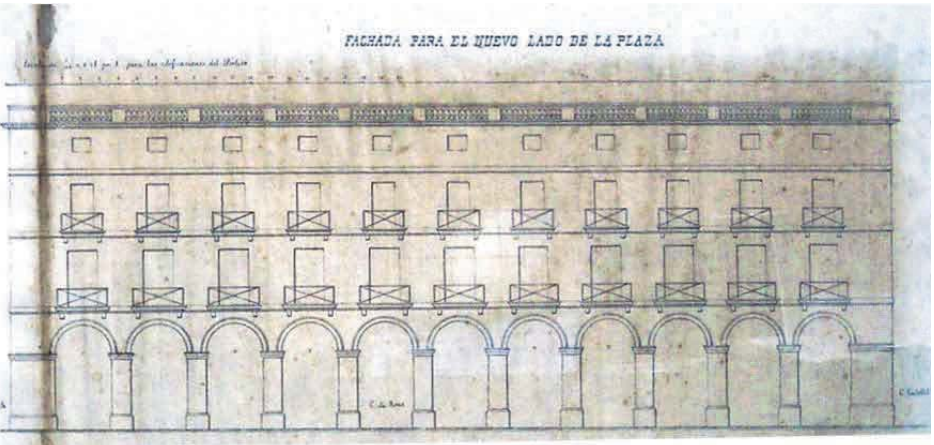

Fig 15. Façana a la Plaça de la Constitució (Pere d'Alcántara Peña al 1892)

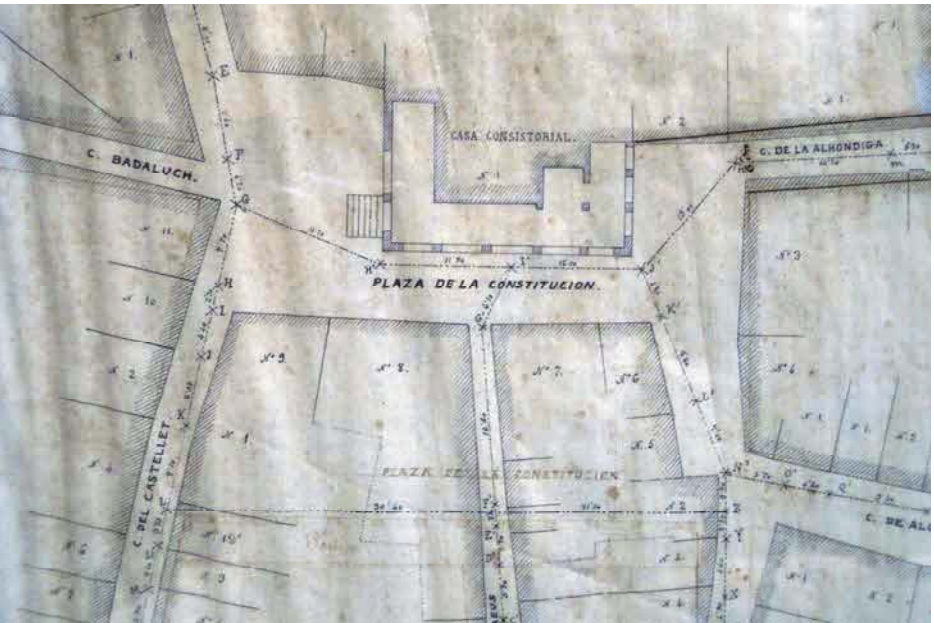

Fig 16. Planta Plaça de la Constitució (Pere d'Alcántara Peña al 1892)

Així mateix, a la dècada dels trenta, l'Ajuntament republicà va començar una sèrie d'iniciatives per revitalitzar la vila; d'acord amb els plantejaments del projecte del segle anterior es va construir el Mercat Municipal, enderrocant els edificis existents entre l'Església i l'Ajuntament.

Fig 17. Vista dels edificis abans de la construcció del mercat

Fig 18. Vista amb el mercat

El 6 d'octubre de 1969 la Comissió Provincial d'Urbanisme de Balears va aprovar definitivament el Pla General d'Ordenació Urbana. Aquest planejament estava basat en un model desenvolupista, habitual a l'època, on es preveia un gran creixement de tots els nuclis urbans del municipi, així com la creació d'espais centrals representatius a cada un d'ells.

Al centre de Felanitx, a la zona d'Es Castellet, el PGO-1969 preveia la creació d'una gran plaça com a Centre Urbà Representatiu, seguint les idees del segle anterior de Pere d'Alcàntara Penya, si bé, segons la pròpia memòria, aquest projecte s'havia d'estudiar de nou i actualitzar per fer-lo econòmicament factible.

Però per a poder desenvolupar aquesta plaça era necessari demolir per complet les dues illetes situades davant de l'edifici de l'ajuntament (delimitades pels carrers Castellet, Pizà, Pare Catany i Plaça Constitució). Aquest àmbit formava part del que suposadament era el nucli de la població islàmica documentada amb anterioritat a la conquesta catalana de 1229, amb carrers que mantenien el típic traçat musulmà.

A l'any 1981, el Ministeri de Cultura va aprovar la delimitació del Conjunt Històric Artístic de la Plaça de Santa Margalida. Aquesta delimitació del Conjunt Històric artístic i l'entorn de protecció va incloure bàsicament dues zonificacions del PGO: Intensiva A i Centre urbà representatiu.

El Centre urbà representatiu queda entre els dos àmbits: la part de l'actual Ajuntament i l'edifici del Mercat municipal queden dins l'entorn de protecció, mentre que la plaça prevista al PGO-1969 queda dins del Conjunt Històric.

2.4.1 NORMATIVA URBANÍSTICA DEL PGO-1969

Per tot això, la normativa vigent del Pla general de 1969 per tot l'àmbit inclòs en el Conjunt Històric i l'entorn de protecció correspon a les zones Intensiva A i Centre urbà representatiu.

Els paràmetres urbanístics de la zona Intensiva A són els següents:

- Tipus d'ordenació: edificació contínua amb pati interior d'ileta
- Superfície mínima de parcel·la: 200 m2 (en el cas de solars i finques existents amb superfície inferior a la mínima, es pot tolerar aquesta)
- Ocupació màxima de l'edificació: 100% en planta baixa i 80% en plantes pisos
- Màxima profunditat en planta baixa: 100%
- Màxima profunditat en plantes pisos: 20 m
- Longitud mínima de façana a via pública: 9 m (excepte entre solars edificats)
- Distància entre edificacions: contigua
- Separació de via pública: no
- Separació entre mitgeres: no (als laterals)
- Alçada màxima: 15 m (o mitjana de l'edificació del tram de carrer)
- Únics elements que poden elevar-se damunt l'alçada màxima:
 - o Separats o no de via pública: baranes i terrats
 - o Separats 3 m mínim de via pública: lluernaris, caixes d'escala, conductes, xemeneies, antenes
- Únics elements que poden construir-se en voladís exclusivament en:

(Elevació mínima 3,50 m sobre rasant via pública i vol inferior al 10% ample carrer)

o Pisos:	cornises 0,70 m
	balcons: 1,50 m
	tribunes: 1,50 m
o Coberta:	cornises i volades

- Edificabilitat màxima: 9 m3/m2
- Condicions d'ús:
 - o Habitatge unifamiliar i plurifamiliar: SI
 - o Indústria i magatzems: baixos: 1a i 2a categoria
pisos: 1a categoria
 - o Garatges: privat i col·lectiu fins a 250 m2
- Ús públic:
 - o Comercial, residencial, recreatiu-espectacles, religiós, cultural, benèfic-sanitari (només dispensaris i consultoris): SI
 - o Esportiu, militar: NO
- Composició estètica: d'ambient i caràcter local

La normativa vigent per a la zonificació definida com a Centre urbà representatiu és la següent:

Espai destinat a emplaçament de plaça pública, aparcament, centre comercial, recreatiu, edificis administratius i de servei públic, i en el seu cas, religiosos i culturals. Les condicions de situació i volumetria correspondran a les de la zona confrontant més favorable.

- Condicions d'ús:
 - o Habitatge unifamiliar i plurifamiliar: NO (només habitatges annexes al servei públic)
 - o Indústria i magatzems: NO
 - o Garatges: aparcament
- Ús públic:
 - o Comercial, residencial, recreatiu-espectacles, religiós, cultural, benèfic-sanitari (només dispensaris i consultoris), militar (oficines): SI
 - o Esportiu: NO
- Composició estètica: ordenada

2.4.2 L'APLICACIÓ DE LA NORMATIVA DEL PGO-1969

En els anys posteriors a l'aprovació del Pla general, en especial a les dècades dels 70 i 80, es construïren una sèrie d'edificis plurifamiliars al nucli antic de Felanitx, d'acord amb la normativa ja vigent, la qual no suposa, en cap cas, el manteniment de les característiques generals de l'ambient, ni molt manco de l'estructura arquitectònica del lloc.

Fig 19. Carrer 31 de Març/Plaça d'Espanya (1977)

Fig 20. Carrer Bastera (1980)

Fig 21. Carrer 31 de Març (1978)

Fig 22. Carrer Caritat (1988)

Fig 23. Carrer Jordi Sabet (1985)

Fig 24. Carrer nuno sanç (1975)

S'ha de tenir en compte, per exemple, que l'alçada màxima permesa pel planejament municipal és de 15 metres (equivalent a planta baixa més quatre plantes pis), quan les tipologies edilícies de l'àmbit són, com a màxim, de tres plantes (planta baixa, primera i porxo).

També pel que fa a l'ocupació de les edificacions, al permetre l'ocupació del 100% de la planta baixa i un 80% a les plantes pis, suposa la desaparició dels patis interiors de les il·letes de tamany més gran, patis que, per altra part, ajuden a aconseguir espais lliures privats dins de la zona més densificada del nucli urbà. La profunditat màxima de 20 metres per a les plantes pis no s'ajusta tampoc a les tipologies tradicionals dins l'àmbit del Conjunt Històric, ja que la profunditat de les edificacions principals varia entre dues i tres crugies o aiguavessos (entre 8 i 12 metres). Les edificacions secundàries en planta baixa suposen una ocupació dels patis interiors d'illa que, en general, està més relacionat amb les proporcions de cada una de les il·letes. S'ha realitzat un estudi de l'ocupació de cada una d'elles, tant pel que fa a les edificacions principals com les secundàries.

Fig 25. Edifici amb ocupació al 100% a la Plaça d'Espanya (1995)

Per tots aquests motius, es considera que, per tal de conservar les condicions històricoambientals de l'àmbit del Conjunt i el seu entorn, és necessari preveure uns paràmetres urbanístics per a les noves edificacions dins els marges de les edificacions existents, encara que el Pla general de Felanitx de 1969 permeti unes edificabilitats superiors en alguns casos.

Pel cas en que, per aplicació de les profunditats i alçades permeses de conformitat amb el nou Pla especial, les noves edificacions poguessin superar els paràmetres del vigent planejament, es preveu fixar una edificabilitat màxima de 3 m²/m² (equivalent als 9 m³/m² del PGO-1969) i una ocupació màxima del solar del 80% per a totes les plantes

2.5 RUTES D'INTERÈS CULTURAL

El Conjunt Històric artístic de Felanitx està inclòs a les rutes d'interès cultural assenyalades al Pla Territorial de Mallorca al plànol 5 , rutes d'interès cultural i naturalístic del PTM.

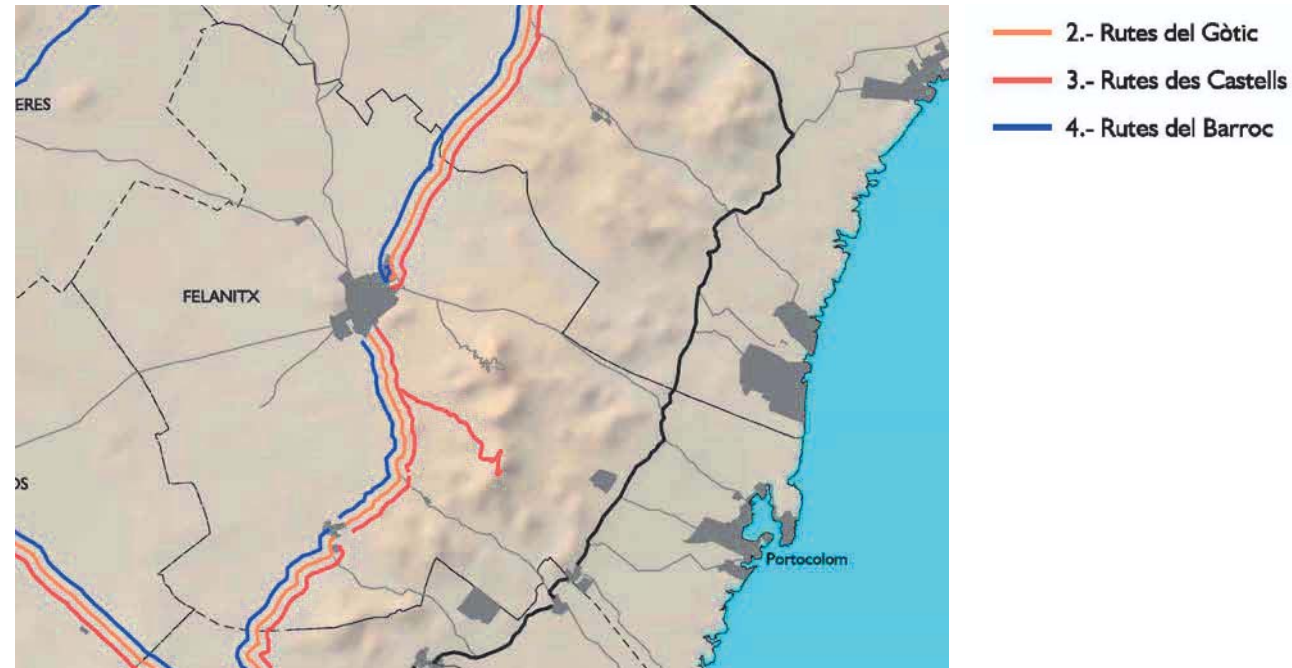

Fig 26. Plànol 5 –PTM. Rutes d'interès cultural i naturalístic

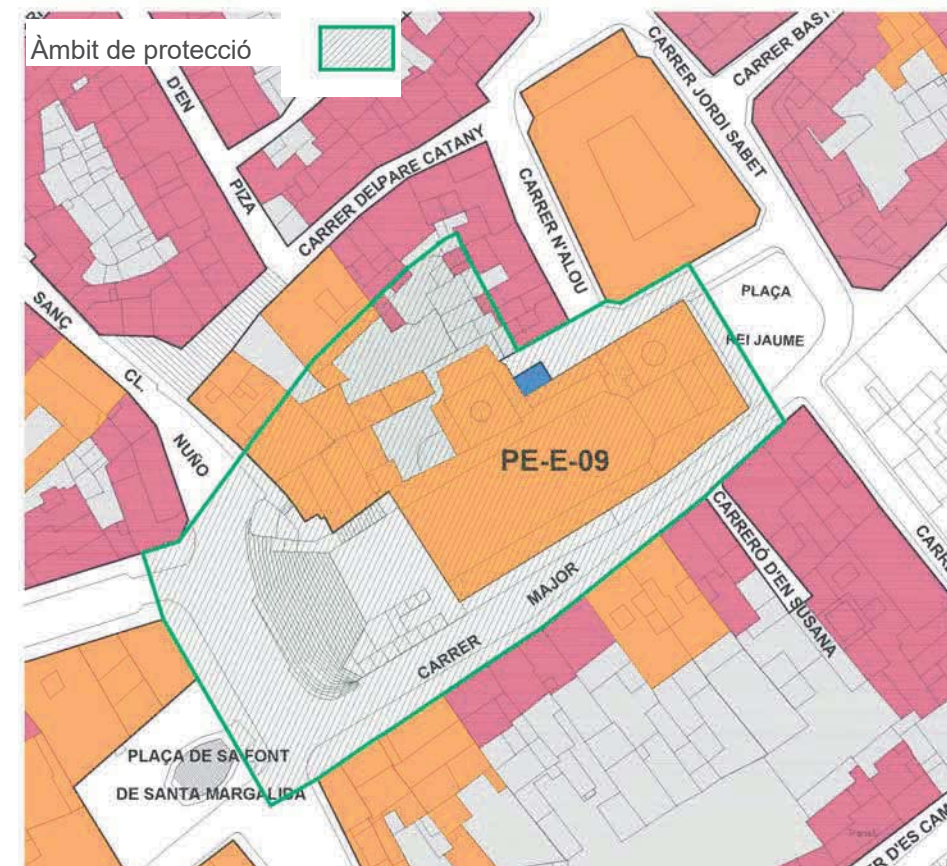

Fig 27. Entorn de protecció de l'església parroquial de Sant Miquel

En concret, el Conjunt Històric artístic de Felanitx queda incorporat a la ruta del Gòtic i a la ruta del Barroc.

Per una banda l'església parroquial de Sant Miquel representa una de les fites destacables a la ruta del Gòtic , mentre que la capella del Roser de la mateixa església, de concepció barroca, queda incorporada a la ruta del Barroc assenyalada al PTM.

A l'hora d'establir l'ordenació i protecció del conjunt s'ha considerat la incorporació a les rutes indicades, establint un àmbit de perimetral entorn de l'església parroquial amb l'objecte d'afavorir la seva protecció física i visual.

Al mateix temps, es proposa millorar les visuals de la capella del Roser, aprofitant l'existència d'un antic pas perimetral que ha mantingut la façana de la capella neta d'elements adossats. Es proposa reduir la profunditat edificable y l'altura de permesa a part de les edificacions situades al carrer de n'Alou per tal de millorar les visuals cap a l'església i en concret cap a la capella del Roser.

Fig. 28 .Església parroquial de Sant Miquel

Fig 27. Capella del Roser

Fig 28. Vista del pas perimetral tapiat

Fig 29. Vista interior del pas perimetral

Fig 30. Vista interior del pas perimetral

3 ANÀLISI DE L'ESTRUCTURA URBANA

3.1 ESTAT ACTUAL

Entorn de la Plaça de la Font de Santa Margalida

L'entorn de la Plaça de Font de Santa Margalida destaca entre d'altres pel valor arquitectònic de les edificacions, que amb el pas del temps s'han situat al seu voltant configurant el perímetre de la plaça.

L'estructura edilícia de l'entorn de l'església, respon a diferents estils arquitectònics, fruits de l'evolució del conjunt entre els segles XVII, XVIII i XIX i fins i tot a les modificacions introduïdes al segle XX

Actualment la plaça manté la seva personalitat morfològica i encara que l'anàlisi de les edificacions detecta la necessitat de recuperació i revitalització del conjunt situat entorn a la plaça, el seu estat actual no arriba a l'estat de degradació detectat a altres indrets del conjunt.

Entorn de la Plaça de la Constitució

La zona elevada entre el carrer Sitjar i el carrer d'en Pizà és un indret de gran importància ja que en ell es localitza l'origen de la vila i encara que no es conserven restes arquitectònics de l'època, la zona ha mantingut els carrers estrets i irregulars i en ella se situen alguns dels edificis més representatius de la vila com ara l'església parroquial de Sant Miquel, el Mercat Municipal, la Sala o la plaça de la Constitució.

Segurament la zona del Castellet (carrers de castellet, d'en Reus, d'en Pizà, plaça de la Constitució) va ser part del centre neuràlgic del poble, però, amb el pas del temps l'àmbit ha quedat petit i ha perdut protagonisme, en benefici d'altres indrets més espaiosos.

Pel fet contradictori de que actualment les dues illetes situades davant de l'edifici de l'ajuntament (delimitades pels carrers Castellet, Pizà, Pare Catany i Plaça Constitució), es trobin en situació de fora d'ordenació per determinació del Pla General d'Ordenació Urbana de Felanitx, aprovat definitivament el 6 d'octubre de 1969 i actualment en vigor, i per la manca de Pla Especial de Protecció del Conjunt Històric artístic que suposa la impossibilitat de realitzar noves alineacions, alteracions en l'edificabilitat, parcel·lacions ni agregacions (Article 37 de la Llei 12/1998 de 21 de desembre del Patrimoni Històric de les Illes, Balears), s'ha generat una manca d'inversions, així com la seva despoblació i l'abandonament dels edificis. Tot això ha suposat entre d'altres qüestions, la pèrdua de les condicions mínimes d'habitabilitat de molts d'ells i l'augment de la degradació general de la zona.

És objectiu d'aquest pla plantejar criteris de protecció i manteniment dels trets identificatius del conjunt sense oblidar la necessitat d'intervenció als immobles existents o fins i tot la possibilitat de creació de nous edificis. És necessari afavorir la rehabilitació i l'ocupació dels edificis en desús per tal de revitalitzar el nucli, tot d'acord amb

paràmetres d'intervenció encaminats al manteniment i la posada en valor del conjunt.

Fig 31. Entorn de la Plaça de la Constitució

Segons dades extretes dels arxius municipals, entre els anys 1981 i 2016 s'han tramitat expedients d'obra de diverses característiques a immobles situats al Conjunt Històric, alguns d'ells no han estat executats. A continuació s'indiquen per il·letes la totalitat dels expedients d'obres tramitats entre els quals no estan inclosos els corresponents a obres menors , a edificis situats al Conjunt:

PE-I-C-01		
Expedient	Concepte	Localització
950118	PARRÒQUIA. Restauració pinacle	Pl. Font de Sta. Margalida
20060149	PARRÒQUIA. Restauració coberta i golfes	
20010311	Rectoria. Canvi coberta	C/ Nunyo Sanç,4
20000178	Reforma per Hotel	C/ Pare Catany, 1
20000012	Reforma i canvi de coberta	C/ Pare Catany, 7
PE-I-C-02		
20020029	Reforma i canvi de coberta	C/ Pare Catany, 6
PE-I-C-03		
20000044	Enderroc parcial i ampliació habitatge	C/ Pizà, 1
Obra municipal	Enderroc i construcció biblioteca	C/ Pizà, 13
970264	Enderroc i construcció local	C/ Nunyo Sanç, 16
PE-I-C-04		
980002	Canvi de coberta	C/ Abeurador, 11
20020070	Canvi de coberta	C/ Abeurador, 13
940054	Acondicionar local administratiu	C/ Abeurador, 17
900530	Reforma i ampliació edifici existent	C/ Abeurador, 19
20040068	Enderroc i construcció local PB	C/ 31 de març, 22
20130012	Enderroc i construcció locals i habitatges	C/ 31 de març, 4
PE-I-C-05		
980074	Reforma interior: locals i habitatges	Pl. Font de Sta. Margalida, 1
20130035	Canvi de coberta	
20160003_I	Canvi ús a hotel	
	Coberta provisional	
20140005	Redistribució interior i piscina	Pl. Font de Sta. Margalida, 2
790151	Construcció magatzem	C/ Son Morey, 6
850670	Reforma i addició habitatge	
840332	Construcció residència religiosa	C/ Son Morey, 10
970253	Canvi de coberta	C/ Son Morey, 14
920172	Enderroc	C/ Son Morey, 24
920195	Construcció habitatge	

940094	Construcció de nau magatzem	Pl. Espanya, 4
940108	Enderroc edificació existent	
20150117	Canvi de coberta	Pl. Espanya, 5
20120038	Canvi forjat	C/ 31 de març, 19
PE-I-C-06		
20040075	Enderroc i construcció local i habitatge	C/ Jaume I, 16
PE-I-C-07		
20030063	Canvi parcial de coberta	C/ Major, 2
970215	Enderroc parcial	C/ Major, 10
970245	Construcció de local PB	
900086	Construcció local i habitatges	C/ Major, 14a
940012	Enderroc	C/ Major, 14b
920184	Construcció local i habitatges	
980275	Canvi de coberta de magatzem	C/ Major, 16
20030026	Enderroc parcial, ampliació i canvi coberta	C/ Major, 18
20090062	Canvi de coberta	C/ Major, 22
20070241	Canvi de coberta	C/ Jaume I, 13
840127	Construcció locals i habitatges	C/ Caritat,4 i C/ Campet, 4
20080122	Canvi d'ús local PB	C/ Caritat, 8
PE-I-C-08		
920116	Ampliació i reforma P2	Pl. Constitució, 7
20020010	Reforma d'habitatge	C/ Reus, 2
PE-I-C-09		
20160111	Reforma d'habitatge i ampliació PB	C/ Castellet, 10
900250	Construcció edifici habitatges i local	Pl. Constitució, 10
PE-I-C-10		
970193	Canvi de coberta i reforma	C/ Castellet, 22
PE-I-C-11		
830201	Construcció magatzem	C/ Trinitàries, 4
20030061	Enderroc i construcció garatge	C/ Trinitàries, 10
20010199	Enderroc parcial i ampliació habitatge	C/ Soler, 3
20080030	Enderroc parcial i reforma habitatge	C/ Soler, 7
880016	Construcció edifici habitatges	C/ Soler, 13
990072	reparcel·lació	C/ Son Morey, 19

El llistat d'expedient d'obres a immobles situats a l'entorn del Conjunt Històric és el següent:

PE-I-E-02		
900572	Reforma d'habitatge	C/ Major, 11
960116	Enderroc	C/ Bastera, 10
960212	Construcció habitatge i local PB	
PE-I-E-03		
Obra municipal	Reforma Ajuntament	Pl. Constitució, 1
20160094	Canvi de coberta	Pl. Constitució, 11
980066	Enderroc parcial	C/ Sitjar, 4
990314	Reconstrucció part habitatge	
20160044	Canvi de coberta	C/ Sitjar, 6
Obra municipal	Enderroc i construcció arxiu municipal	C/ Bastera, 3
PE-I-E-04		
990091	Modificació forats façana	C/ Costa de sa Plaça, 11
20050150	Canvi de forjats	C/ Costa de sa Plaça, 13
970190	Enderroc parcial PB i ampliació PB	C/ de s'Aigo, 15
970275	Enderroc parcial PB i ampliació PB	
930003	Modificació estructura PB	C/ de s'Aigo, 15-17
990085	Construcció habitatge	C/ de s'Aigo, 19
20060153	Construcció habitatge	
890634	Enderroc i construcció habitatge	C/ Quatre cantons, 19
910216	Modificació projecte habitatge	
970072	Enderroc i construcció garatge i habitatge	C/ Badaluc, 8
820642	Construcció locals i habitatges	C/ Badaluc, 24
PE-I-E-05		
20010107	Canvi de coberta	C/ dels Horts, 8
920091	Canvi de coberta	C/ dels Horts, 18
920098	Canvi d'estructura	
20160123	Reforma d'habitatge i piscina	C/ Quatre cantons, 10

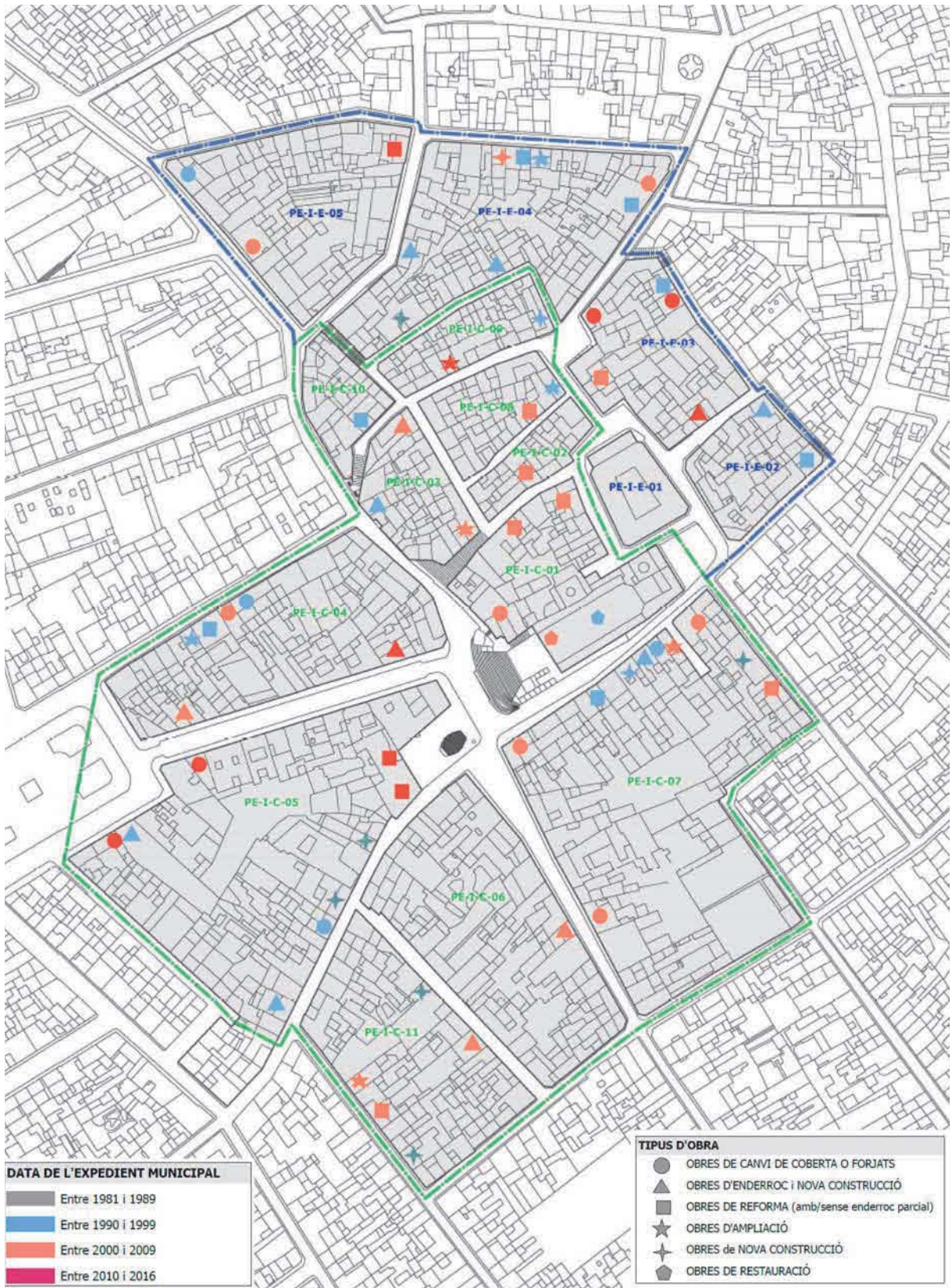

Fig 32. Expedients municipals

Cal indicar que les obres que han suposat la afectació del subsòl han requerit d'intervenció o control arqueològic.

En aquest cas, les dades corresponents a les intervencions arqueològiques són les següents:

Any 2009			
Localització	Descripció	Data autorització	Estat del projecte
C/l'Aigo; C/de Cala Figuera	Control arqueològic subsidiari del projecte de pavimentació i de renovació de canonades d'aigua i de clavegueram	30/10/2009	Informe lliurat el 2010
Anys 2014-2015			
Pl. de la Font de Santa Margalida, 2	Intervenció arqueològica subsidiària canvi de forjat i addició de piscina	15/04/2014 17/06/2014	Memòria Lliurada
C/ de 31 de març, 4	Intervenció arqueològica subsidiària enderroc edifici		Informe preliminar lliurat
Pl. d'Espanya	Seguiment arqueològic del projecte d'obres de reforma de voreres, calçada i instal·lacions	15/07/2014	En procés d'execució i/o de redacció de memòria
C/ Bastera, 3	Seguiment arqueològic del projecte bàsic de demolició i nova construcció d'edifici entre mitgeres destinat a arxiu municipal	24/03/2015	Informe lliurat
Anys 2016-2017			
C/ Bastera, 3	Intervenció arqueològica subsidiària de la construcció de l'arxiu municipal i sala d'actes	31/10/2017 05/12/2017	Informe lliurat
Castellet, 20	Seguiment arqueològic del projecte de síquia per escomesa i reposició de paviment	26/07/2016	Pendent d'execució i/o lliurament d'informe
Pl. de la Font de Santa Margalida, 2	Seguiment arqueològic del projecte de síquia per escomesa i reposició de paviment	26/07/2016	Informe lliurat
C/ dels quatre cantons, 10	Seguiment arqueològic del projecte de reforma i ampliació d'habitatge existent	14/02/2017	Pendent d'execució i/o lliurament d'informe
Pl. de la Constitució, 7	Seguiment arqueològic d'obres menors	14/03/2017	Pendent d'execució i/o lliurament d'informe
C/ de la Caritat, 4	Seguiment arqueològic de canvi de tub d'aigua a local comercial	14/03/2017	Pendent d'execució i/o lliurament d'informe

C/Bastera, 3	Seguiment arqueològic del nou tram de línia soterrada de baixa tensió des de CT50635	04/04/2017	Pendent d'execució i/o lliurament d'informe
C/ d'en Reus, C/ Pizà	Seguiment arqueològic de la reforma del carreró d'en Reus i tram del carrer Pizà	02/05/2017	Pendent d'execució i/o lliurament d'informe
C/ del Castellet	Seguiment arqueològic de la reforma del carrer del Castellet	02/05/2017	Pendent d'execució i/o lliurament d'informe
C/ de Pare Catany	Seguiment arqueològic de la reforma del carrer de Pare Catany	02/05/2017	Pendent d'execució i/o lliurament d'informe
C/ Badaluc i C/ Pizà	Seguiment arqueològic de la reforma del carrer Badaluc i tram del carrer Pizà	02/05/2017	Pendent d'execució i/o lliurament d'informe

3.2 ANÀLISI DEL TEIXIT URBÀ

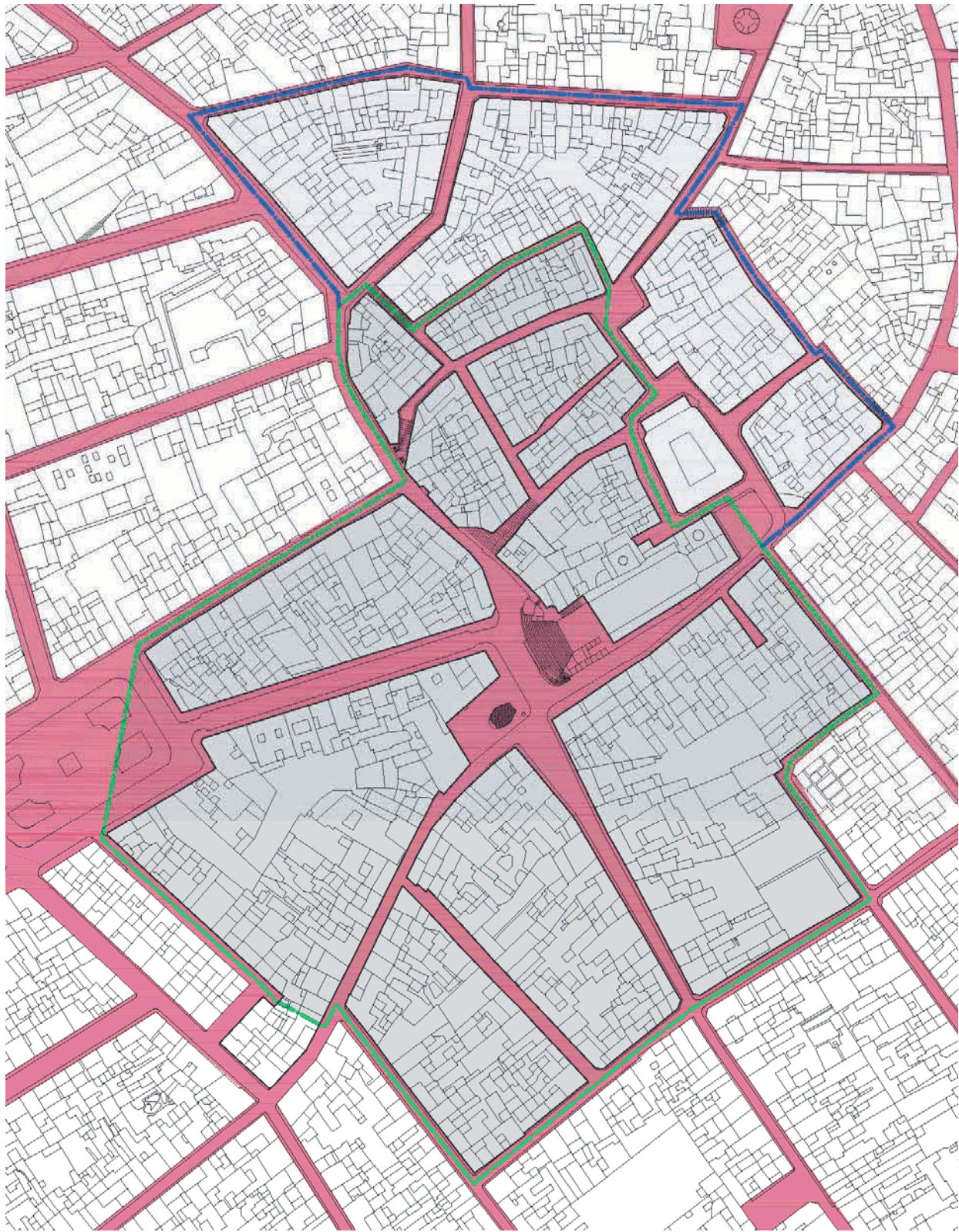

Fig 33. Trama urbana i delimitació del conjunt.

Fig 34. Detall trama

Fig 35. Detall trama

L'estructura viària de a la part més elevada del conjunt, entre el carrer Nuño Sanç, el carrer Badaluc, el carrer del Sitjar i el carrer Major, presenten carrers estrets amb traçats irregulars que delimiten illetes petites i de geometria molt irregular.

El parcel·lari d'aquest àmbit es estret i llarg i el teixit edificat es dens, apropant-se a l'ocupació total a algunes de les illetes mostrant el conjunt un teixit altament densificat.

Quan ens allunyam de la zona més elevada, els carrers es mostren radials des de la Plaça de la Font de Santa Margalida en direcció a les sortides de la vila.

Al sud del conjunt, augmenta l'amplada des carrers i la dimensió de les illes.

El parcel·lari augmenta de mida i l'ocupació de les illes disminueix mantenint-se part dels patis interiors primigenis.

Cal destacar la importància de l'ocupació de les illes tant pel que fa a les edificacions principals com pel que fa a les edificacions secundàries annexes als usos principals.

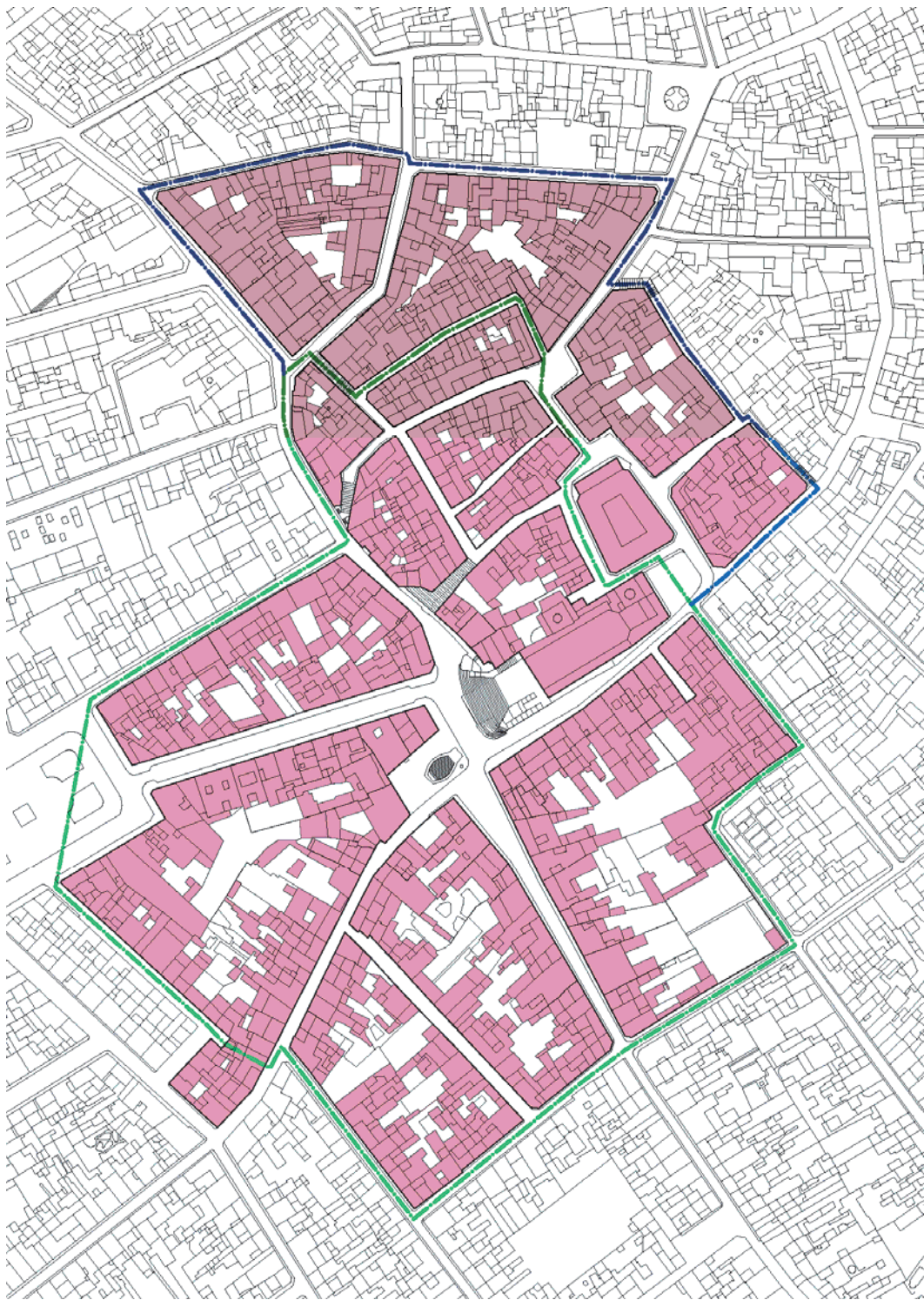

Fig 36. Ocupació total

Si bé l'ocupació de les parcel·les i illes es elevada, gran part de les construccions que ocupen el pati interior son edificis annexes a les edificacions principals

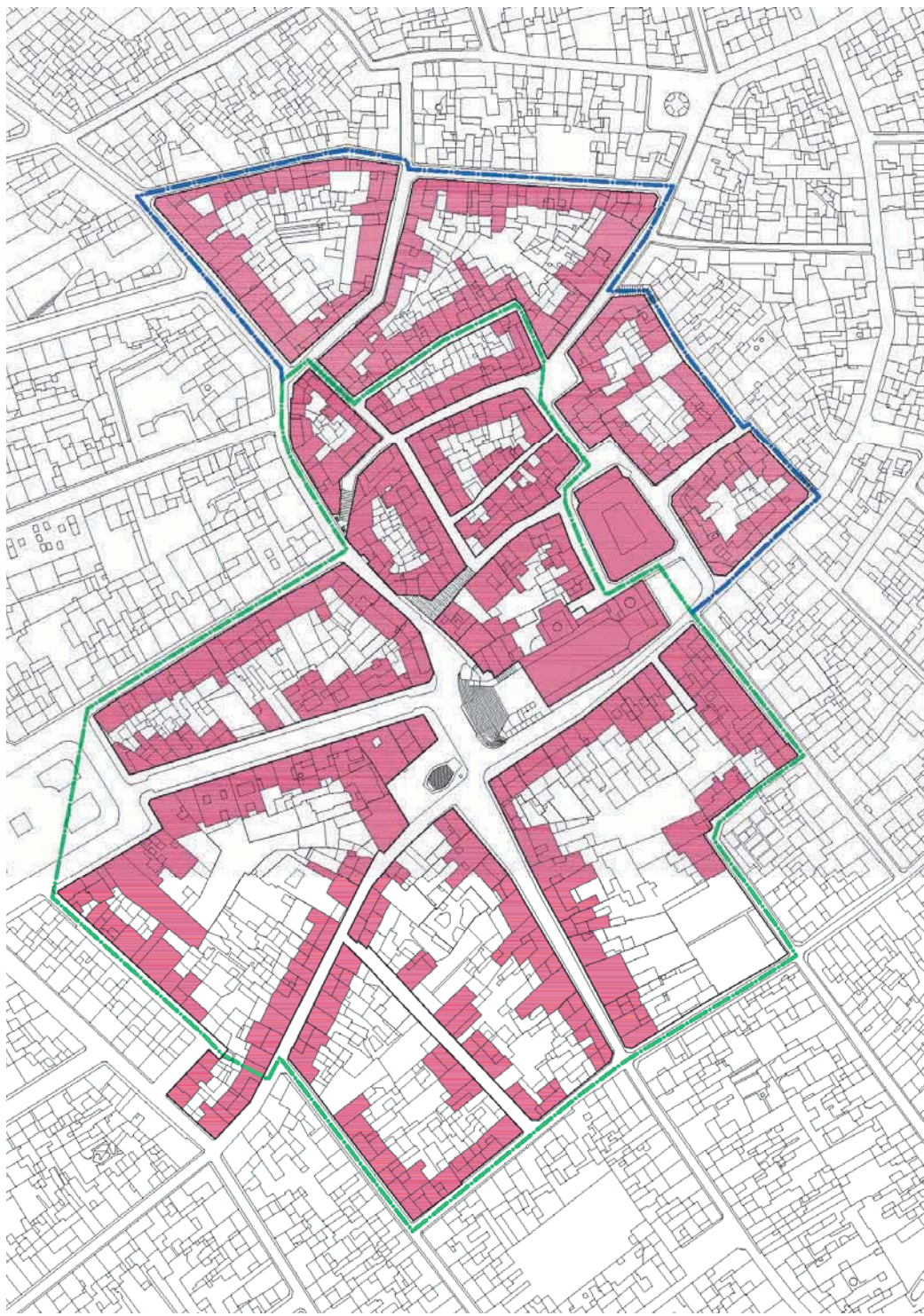

Fig 37. Ocupació edificacions principals

OCUPACIÓ DE LES ILLETES

ILLES CONJUNT	CARRERS	% OCUPACIÓ	SUPERFÍCIE ILLA	SUPERFÍCIE OCUPADA
PE-I-C-O1	CARRER DE NUNYO SANÇ CARRER DEL PARE CATANY CARRE DE N'ALOU CARRER MAJOR	88%	3573 m²	3127 m²
PE-I-C-O2	CARRER D'EN PIZA CARRER D'EN REUS PLAÇA DE LA CONSTITUCIÓ CARRER DEL PARE CATANY	94%	916 m²	863 m²
PE-I-C-O3	CARRER DE NUNYO SANÇ CARRER D'ES CASTELLET CARRER D'EN PIZA CARRER DEL PARE CATANY	96%	1742 m²	1677 m²
PE-I-C-O4	PLAÇA D'ESPANYA CARRER DE S'ABEURADOR CARRER DE NUNYO SANÇ CARRER DEL 31 DE MARÇ	82%	5544 m²	4526 m²
PE-I-C-O5	CARRER DEL 31 DE MARÇ PLAÇA D'ESPANYA CARRER D'EN BENNASSER CARRER DE SON MOREI PLAÇA DE SA FONT DE SANTA MARGALIDA	74%	10935 m²	8139 m²
PE-I-C-O6	CARRER DE SES TRINITÀRIES CARRER DE SON MOREI CARRER DEL REI EN JAUME I CARRER D'EN GUILLEM SAGRERA	71%	6326 m²	4500 m²
PE-I-C-O7	CARRER DEL REI EN JAUME I CARRER MAJOR CARRER DE LA CARITAT CARRER D'ES CAMPET CARRER DE LA VERÒNICA	63%	11220 m²	7019 m²
PE-I-C-O8	CARRER D'EN PIZA CARRER D'ES CASTELLET PLAÇA DE LA CONSTITUCIÓ CARRER D'EN REUS	94%	1554 m²	1458 m²
PE-I-C-O9	CARRER D'ES CASTELLET CARRER D'EN PIZA CARRER DE BADALUC PLAÇA DE LA CONSTITUCIÓ	95%	1458 m²	1386 m²
PE-I-C-O10	CARRER D'EN PIZA CARRER DE BADALUC CARRER D'ES CASTELLET	95%	1136 m²	1077 m²
PE-I-C-O11	CARRER DE NUNYO SANÇ CARRER D'EN PIZA CARRER D'ES CASTELLET	68%	4879 m²	3341 m²

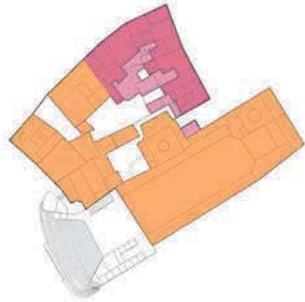
ILLES ENTORN	CARRERS	% OCUPACIÓ	SUPERFÍCIE ILLA	SUPERFÍCIE OCUPADA
PE-I-E-O1	CARRE DE N'ALOU PLAÇA DE LA CONSTITUCIÓ CARRER D'EN JORDI SABET	100%	1039 m²	1039 m²
PE-I-E-O2	CARRER D'EN JORDI SABET CARRER D'EN BASTERA CARRER D'ES SITJAR CARRER MAJOR	98%	1755 m²	1724 m²
PE-I-E-O3	PLAÇA DE LA CONSTITUCIÓ CARRER COSTA DE SA PLAÇA CARRER D'ES SITJAR CARRER D'EN BASTERA	85%	3026 m²	2578 m²
PE-I-E-O4	CARRER D'EN PIZA CARRER D'ES QUATRE CANTONS CARRER DE S'AIGO CARRER COSTA DE SA PLAÇA CARRER DE BADALUC	90%	5855 m²	5262 m²
PE-I-E-O5	CARRER DELS HORTS CARRER DE S'AIGO CARRER D'ES QUATRE CANTONS	89%	4661 m²	4156 m²

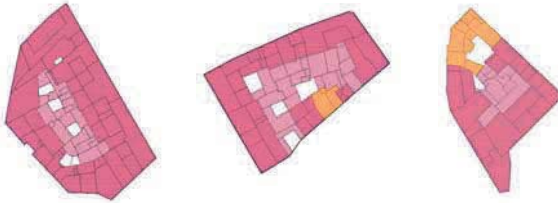
Vegem que l'ocupació de les parcel·les i en conseqüència de les illetes, té relació directa amb el concepte d'habitatge alineat a la façana, de planta baixa o fins a planta baixa i dos plantes pis i que en qualsevol cas tenen en comú la presència d'un pati a l'interior de la illeta i que al llarg del temps s'ha anat ocupant per edificacions annexes complementàries a l'edificació principal. El fet de que la normativa actual permeti l'ocupació total d'aquests espais interiors genera la necessitat de introduir patis de llum en lloc dels patis d'illeta característics de la configuració tradicional de Felanitx, el que suposa, en gran part, la pèrdua de característiques generals de l'ambient del conjunt.

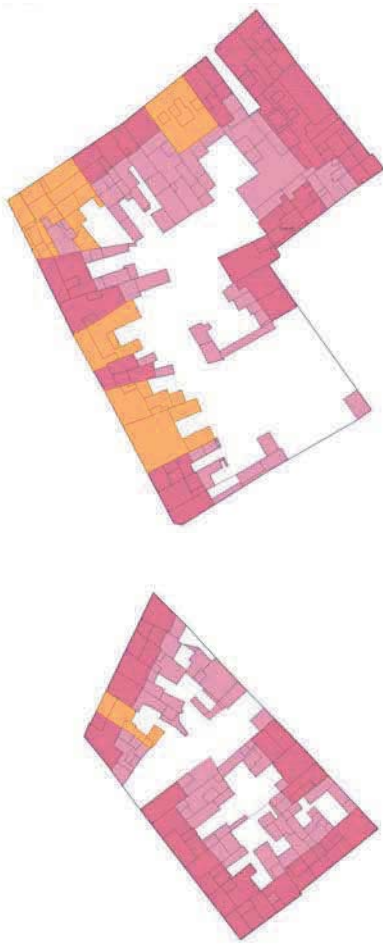
Al respecte de tot l'abans exposat, cal recordar que, els valors del conjunt van més enllà del que es pot percebre a partir de la mera observació des de els carrers i de la configuració de les façanes i inclou entre d'altres la morfologia urbana i la configuració de les illetes que, en el cas que ens ocupa, passa per una estructura amb illetes amb importants patis interiors que cal preservar.

A l'hora de establir uns criteris de conservació i protecció coherents amb la necessitat de renovació i revitalització del conjunt, s'han considerat les ocupacions actuals les que cal preservar, entenent-les com el resultat d'una ocupació discontinua al llarg del temps a partir d'unes construccions inicials alineades al vial i amb un ús principalment residencial. En general aquestes edificacions principals responen a una estructura de dues crugies de entre 8 i 12 metres de profunditat total i que serà la considerada als efectes de limitar l'ocupació actualment inadequada.

CARACTERÍSTIQUES DE LES ILLETES

ILLES CONJUNT	
IMATGE	DESCRIPCIÓ
	PE-I-C-01 - Illa en gran part ocupada per elements inclosos al catàleg del Pla Especial. - Afectada per la zona de protecció de L'Església Parroquial de Sant Miquel, inclosa a la ruta del Gòtic i Barroc. - Per a l'assignació de la profunditat edificable de les edificacions principals s'han considerat les actuals profunditats així com la protecció assignada a L'Església Parroquial de Sant Miquel com a element inclòs a la ruta del Gòtic i la Capella del Roser a la ruta del Barroc.
	PE-I-C-02, PE-I-C-09 - Illes petites i estretes edificades a prop del 100% - Les parcel·les ocupen la totalitat de l'illa i presenten façanes a dos carrers. - Les edificacions principals se situen al carrer del Pare Catany girant a la plaça de la Constitució (PE-I-C-02) i al carrer d'es Castellet girant als carrers de Badaluc i d'en Pizà (PE-I-C-09), mentre que al carrer d'en Reus i al carrer de Badaluc respectivament se situen edificacions secundàries - Per a l'assignació de la profunditat edificable de les edificacions principals s'ha considerat les dimensions de l'illa i de les parcel·les, l'actual ocupació de les edificacions i la distribució a la parcel·la del immobles segons les seves característiques (edificis principals o edificis annexes) - Donades les dimensions de l'illa i les característiques de la ocupació, es proposa una ocupació del 100% - Les altures proposades s'estableixen d'acord amb les actuals distribucions dels edificis - Les parcel·les presentaran edificacions a totes les façanes alineant-se als vials i no es podran retranquejar a mitgera - Es consideraran les condicions estètiques indicades a la normativa a totes les façanes

 	PE-I-C-03, PE-I-C-08, PE-I-C-10 - Illes ocupades a prop del 100%, amb edificacions principals que donen als carrers perimetrals i amb edificacions auxiliars situades a l'interior de la Illa - Per a l'assignació de la profunditat edificable de les edificacions principals s'ha considerat les dimensions de l'illa i de les parcel·les, l'actual ocupació de les edificacions i la seva situació a les parcel·les
	PE-I-C-04, PE-I-C-05, PE-I-C-06 - Illes ocupades per damunt del entre el 70 i el 80%, amb edificacions principals que donen als carrers perimetrals i amb edificacions auxiliars situades a l'interior de les illes - Per a l'assignació de la profunditat edificable de les edificacions principals s'ha considerat les dimensions de les illes i de les parcel·les, l'actual ocupació de les edificacions i la seva situació a les parcel·les

	PE-I-C-07, PE-I-C-11
	- Illes poc ocupades (aproximadament un 65%)en relació a la mitja que se situa a prop del 88%. Les edificacions principals donan als carrers perimetrals i les edificacions auxiliars se situan a l'interior de la illeta - Per a l'assignació de la profunditat edificable de les edificacions principals s'ha considerat les edificacions actuals i la seva situació a les parcel·les

ILLES ENTORN	
IMATGE	DESCRIPCIÓ
	PE-I-E-01 - Illa ocupada pel Mercat Municipal, construït entre els anys 1933 i 1936 - El lloc on està situat era ocupat abans per l'antic Hospital i l'edifici de la Quartera.
	PE-I-E-02, PE-I-E-03, PE-I-E-04, PE-I-E-05 - Illes de dimensió i geometria variable. L'ocupació per les edificacions és alta (entre el 85 i el 100%) - Per a l'assignació de la profunditat edificable de les edificacions principals s'ha considerat les edificacions actuals i la seva situació a les parcel·les

3.3 CONSIDERACIONS SOBRE LES XARXES D'INSTAL·LACIONS

L'àmbit del Pla especial està classificat en la seva totalitat com a sòl urbà, d'acord amb el Projecte de delimitació del sòl urbà aprovat al 1995. En general, aquest àmbit compta amb els serveis urbanístics bàsics (xarxa aigua potable, xarxa de clavegueram, subministrament d'energia elèctrica i enllumenat públic) inclosos en la xarxa viària.

Els serveis existents si bé són suficients per a la població actualment resident, en alguns casos presenten deficiències per la seva antiguitat.

3.3.1 ESTAT ACTUAL DELS SERVEIS URBANÍSTICS

XARXA VIÀRIA

Els vials que conformen el Conjunt i el seu entorn es troben totalment pavimentats. Els tipus d'acabat varia tant pel que fa als materials com a la secció viària.

En els darrers anys s'han reurbanitzat la Plaça de Sa Font de Santa Margalida, el Carrer 31 de març i la Plaça d'Espanya, així com també s'ha reposat recentment la pavimentació de la zona del Castellet, al voltant de la Plaça Constitució.

SUBMINISTRAMENT D'AIGUA

L'Ajuntament gestiona el subministrament d'aigua al nucli urbà de Felanitx.

L'aigua de la vila de Felanitx es treu de quatre pous, situats dins la massa d'aigua 1819M1 (Sant Salvador). Els quatre pous són: un a la zona d'Es Collet i els altres tres al costat de la Via Argentina.

La xarxa d'aigua té pèrdues considerables a tot el nucli. No obstant això, com s'ha esmentat abans, en els carrers on s'han realitzat reurbanitzacions de la xarxa viària, s'ha reposat també aquestes instal·lacions per tal de reduir-les.

XARXA DE SANEJAMENT

Existeix xarxa de clavegueram a tot l'àmbit del Pla especial, que funciona per gravetat sense cap tipus d'impulsió. La dimensió de la mateixa no és crítica, sempre que no s'hi carregui la xarxa de pluvials.

Al igual que amb la xarxa d'aigua, s'han reposat alguns trams de clavegueram, però en altres encara funciona l'antiga xarxa.

XARXA ELÈCTRICA I ENLLUMENAT PÚBLIC

Tot l'àmbit inclòs en la delimitació del Conjunt històric i el seu entorn compta amb xarxa elèctrica i enllumenat públic. No obstant això, la distribució d'ambdues xarxes és amb cable exterior, adossat, en general, a les façanes dels edificis.

Es considera que aquestes xarxes no s'adeqüen a les condicions històriques ambientals del BIC. S'ha de tenir en compte que, d'acord amb el Pla especial, només s'ha considerat una edificació com a fora d'ordenació per determinació del planejament dins tot l'àmbit del mateix i és precisament l'estació transformadora situada al costat de la part posterior de la Capella del Roser, ja que tant el cablejat com la pròpia edificació malbaraten la visió posterior del conjunt de la parròquia.

Fig 38. Vista estació transformadora

XARXA DE TELECOMUNICACIONS

Al igual que la xarxa elèctrica i l'enllumenat, la xarxa de telefonia i comunicacions és també aèria i adossada a les façanes.

Serà necessari preveure la integració d'aquestes instal·lacions en el futur.

XARXA DE GAS

Actualment s'està procedint a la instal·lació de la xarxa de gas a tot el nucli urbà de Felanitx. El projecte d'aquest servei ha estat informat per l'administració competent en matèria de Patrimoni.

A dia d'avui, les obres de la xarxa estan iniciades, però encara no estan executades en la seva totalitat. Tota la xarxa és soterrada.

XARXA DE PLUVIALS

L'Ajuntament ha realitzat un estudi per a la implantació de la xarxa d'aigües pluvials a tot el nucli urbà, i que actualment es realitza, en general, en superfície per esorrentia. En les noves reurbanitzacions, ja s'incorpora aquesta nova xarxa.

3.3.2 PROPOSTES PER A LES XARXES D'INSTAL·LACIONS DINS L'ÀMBIT DEL PLA ESPECIAL

Es considera que el tractament que s'ha de donar a les xarxes d'instal·lacions incloses dins l'àmbit del Conjunt Històric i el seu entorn s'ha de desenvolupar en més profunditat que el que es pot preveure en aquest Pla especial de protecció del BIC, i que el seu desenvolupament hauria de ser a través d'un pla especial específic d'adequació d'aquestes xarxes a les condicions històriques i ambientals del propi conjunt, i que fins i tot es podria ampliar a tot el nucli antic de Felanitx.

Aquests plans especials estan prevists a l'article 45 de la Llei 12/2017 d'urbanisme de les Illes Balears, on entre l'objecte dels diferents plans especials hi trobam el següent:

“f) L'adequació de les xarxes d'instal·lacions a les condicions històricoambientals dels nuclis de població”.

Per això, aquest nou pla especial complementaria el present, que es redacta per donar compliment a la legislació sobre patrimoni històric.

El pla especial d'adequació de les xarxes d'instal·lacions a les condicions històricoambientals del nucli antic de Felanitx hauria de complimentar les determinacions específiques que siguin vigents, i que actualment venen recollides a l'article 114 del Reglament de la LOUS per a l'illa de Mallorca, al mateix temps que hauria de preveure

les millores necessàries a les diferents xarxes, així com donar les pautes per a tots els projectes que es redactessin per endegar un procés de substitució i millora de tots els carrers inclosos en el seu àmbit.

4 TIPOLOGIES EDILÍCIES

La proposta d'ordenació del Pla Especial parteix de la constatació de la riquesa arquitectònica i històrica del centre històric que va motivar la seva declaració com Bé d'Interès Cultural..

És prioritari a l'hora de plantejar les pautes d'intervenció i les propostes d'ordenació al Conjunt Històric i del seu l'entorn, conèixer els valors dels seus elements i les proteccions adients en cada cas. Per tal de concretar les pautes d'intervenció permeses als elements que conformen el conjunt, partim de l'anàlisi del teixit edilici, des del punt de vista de la tipologia constructiva, de l'estil arquitectònic, del context urbà i de la datació o període constructiu dels immobles.

Per començar es planteja la identificació dels trets arquitectònics rellevants mereixedors de protecció de la totalitat dels immobles situats al conjunt, classificant i agrupant els immobles segons estils arquitectònics i períodes d'execució i així, de l'estudi arquitectònic en resulten els següents grups tipològics representatius:

TIPOLOGIA A: Casa urbana popular (segles XVI XVIII)

- TIPOLOGIA B: Casa urbana senyorial (segles XVI XVIII)
- TIPOLOGIA C: Casa urbana burgesa (segles XIX)
- TIPOLOGIA D: Casa urbana burgesa (segles XIX)
- TIPOLOGIA E: Casa urbana popular (finals del segle XIX principis del segle XX)
- TIPOLOGIA F: Casa urbana senyorial d'estil regionalista (segle XX)
- TIPOLOGIA G: Cases urbanes (segle XX)

4.1 TIPOLOGIA A:

Casa urbana popular (segles XVI XVIII)

Casa urbana d'origen pagès, d'una planta i porxo situada entre mitgeres. Té geometria rectangular i pati o corral en el fons. Presenta dues crugies o aiguavessos separats per la paret mestra i comunicats per un arc d'ansa-paner. Pel que fa a l'ús dels espais interiors, la planta baixa estava dedicada a l'estatge familiar i social, amb la estància d'accés situada generalment al centre de l'immoble quedant reservades les estades laterals per a sala, cuina, dormitori principal i portassa si en tenia. La planta superior o porxo que inicialment té ús de magatzem, en l'actualitat passa a ser planta habitable.

Constructivament, els murs de càrrega són de pedra irregular, revestits de morter de calç i emblanquinats interiorment. L'estructura horitzontal és de fusta i peces de marès entre les bigues. En alguns casos, el pis descansa sobre voltes d'aresta.

Interiorment, els paviments de planta baixa, poden ser trespols, i en alguns casos pot perviure el camí de carros empedrat. En planta porxo, els paviments són de trespol o rajola de fang i que pot haver estat substituïda per rajola hidràulica.

El corral era un element important que actualment s'ha anat reduint ocupat pels annexos més habituals: forn, galliner, estable, pallissa, cisterna, lloc comú...

A les façanes les finestres en planta baixa, vénen definides per la distribució dels espais interiors i els seus usos. En la planta porxo, les finestres es redueixen a petites obertures que poden no estar ordenades amb les obertures de la planta baixa. La façana no presenta ornamentació i destaca per la seva austeritat i massivitat. Destaca l'arc de mig punt al portal d'accés que se situa centrat en la façana i les proteccions o reforços amb peces obrades o escairades de mares a les obertures.

Fig 39. Can Bernat March. C/ del Pare Catany, 11

Fig 40. Can Capbaixó. C/de la Caritat, 5

4.2 TIPOLOGIA B

Casa urbana senyorial (segles XVI XVIII)

Casal senyorial dels segles XVII i XVIII. Té geometria rectangular i generalment, si el solar ho permet i té les mides adequades, té un pati o corral. Presenta dues crugies o aiguavessos, i es distribueix en planta baixa, planta primera, i planta porxo.

Actualment alguns d'ells avui dia es troben molt transformats

Constructivament, el murs són de pedra irregular amb revestiment de morter de calç. L'estructura és de bigues de fusta o voltes d'aresta. Els paviments poden ser de maquets a la planta baixa i de trespol o rajoles a la planta noble.

A les façanes destaca l'arc de mig punt al portal d'accés i les obertures que es troben protegides per peces de marès als brancals i llindes, se situen ordenadament a totes les plantes

Fig 41. Can Bordoy. C/ de Nunyo Sanç, 15

Fig 40. Can Prohens. Pl. de sa Font de Santa Margalida 3

4.3 TIPOLOGIA C

Casa urbana burgesa (segles XIX)

Coincidint amb l'impuls econòmic relacionat amb l'indústria del vi, es desenvolupa una classe social benestant, una burgesia que assolirà els estils arquitectònics i pautes artístiques que defineixen el segle XIX amb la presència la presència del llenguatge clàssic i dels historicismes.

Aquesta arquitectura definirà la fisonomia d'alguns carrers de Felanitx situant-se especialment en els carrers que conflueixen a la plaça de Santa Margalida.

La planta és generalment rectangular de planta baixa i dues plantes, amb dos aiguavessos separats per un arc ansa-paner. A la planta baixa i a cada costat dels aiguavessos, s'hi ubiquen la sala d'estar, la cuina, el menjador i, a vegades, el dormitori principal. Algunes d'aquestes cases, mantenen el camí de bísties que comunica amb el corral. L'escala, de dos o tres trams, solia situar-se a l'aiguavés posterior, adossada a la paret. A la planta noble, on s'ubiquen els dormitoris, es manté el mateix esquema de distribució de la planta baixa. La tercera planta que sòl ser de la mateixa alçada que la planta noble, feia la funció de porxo.

Constructivament, el murs són de marès, amb forjats de bigues de fusta o voltes d'aresta. Les construccions annexes situades al corral o pati posterior, poden ser de pedra irregular. Els acabats de les façanes eren originàriament de morters de calç. Els paviments, que actualment poden estar modificats, solia ser de rajola de ceràmica o marbre a les dependències nobles. A les dependències de serveis solia ser de rajola de pols. En general les ornamentacions a les fusteries, vidrieres, ferramentes de baranes, cel-ras ornamentats i estucs al paraments.

Les façanes destaquen des de el punt de vista artístic que segueixen les pautes del classicisme amb elements d'arquitectura clàssica a les seves façanes: pilastres amb els ordres clàssics, denticles, frontons, cornises, i rigorós sentit de les proporcions i simetria.

Fig 43. Can Vica. C/ del Rei en Jaume I, 4

Fig 44. Can Pereó. C/ dels Horts, 4

4.4 TIPOLOGIA D

Casa urbana burgesa (segles XIX)

Aquesta tipologia comparteix part de les característiques de la tipologia C descrita anteriorment però en aquest cas, presenta una façana senzilla i sense el ornaments d'estil clàssic o historicistes mantenint la mateixa estructura de planta baixa, planta noble i planta porxo i se situa entre mitgeres. Té planta rectangular amb dues crugies i pati o corral en el fons. A la planta baixa i a cada costat dels aiguavessos, de la mateixa manera que la tipologia C, s'hi ubiquen la sala d'estar, la cuina, el menjador i un dormitori. L'escala se situa a l'aiguavés posterior, adossada a la mitgera. A la planta superior s'ubiquen els dormitoris mentre que la planta porxo té utilitat variada i en aquest cas, generalment té menor alçada lliure que la planta primera.

Constructivament, el murs són de marès o paredat comú, amb forjats de bigues de fusta. Si bé aquesta tipologia presenta el mateix programa funcional que la tipologia C, generalment presenta acabats decoració interior molt més senzilla com és el cas de les baranes, reixes, paviments, fusteries i elements decoratius d'acabats als arcs, pilastres i d'altres elements estructurals d'importància. Els acabats exteriors eren originàriament de morters de calç.

Les façanes són planes i senzilles, sense ornamentació historicista però mantenint l'ordre estricte de les obertures que queden remarcades amb relleu. Les llindes són planes. Destaquen les franges horitzontals també amb relleu separant els pisos i la reducció de les obertures amb l'alçada.

En alguns casos, la planta porxo s'ha convertit en un pis, mantenint-se la jerarquia en la dimensió de les obertures.

Fig 45 C/ de Son Morei, 1

Fig 46. C/ del Rei en Jaume I, 14

Fig 47. C/ del Rei en Jaume I, 2

Fig 48. C/ del Rei en Jaume I, 22

4.5 TIPOLOGIA E

Casa urbana popular (finals segle XIX-principis segle XX)

Casa urbana de planta baixa i planta primera, situada entre mitgeres. Té geometria rectangular amb dues crugies i pati o corral en el fons. A la planta baixa i a cada costat dels aiguavessos, s'hi ubiquen la sala d'estar, la cuina, el menjador i, a vegades, el dormitori principal.

Constructivament, el murs són de marès o paredat comú, amb forjats de bigues de fusta. La coberta és de teula . Els acabats interiors són senzills. Els exteriors poden ser de morter de calç o morters amb ciment.

Les façanes són planes i senzilles, sense ornamentació però mantenint l'ordre estricte de les obertures que estan emmarcades amb relleu o amb un canvi de cromatisme de l'acabat i que tenen les llindes planes. Les dues plantes queden separades per una franja de les mateixes característiques que els emmarcats de les obertures.

Fig 49. C/ de la Caritat, 12

Fig 50. C/ de Son Morei, 20

Fig 51. C/ d'en Guillem Sagrera, 6

Fig 52. C/ del Rei en Jaume I, 19

4.6 TIPOLOGIA F

Casa urbana senyorial d'estil regionalista (segle XX)

Casa de planta baixa, planta noble i porxo, de geometria rectangular, amb dos aiguavessos separats per un arc ansa-paner. agafa com a model l'arquitectura senyorial tradicional mallorquina.

Constructivament, el murs són de marès, amb forjats de bigues de fusta.

La façana és plana i senzilla, i manté un rigorós sentit de l'ordre i la simetria. A planta baixa por haver un portal rodó realitzat amb pedra obrada, normalment amb marès escollit. Presenta balcons i finestres grans, protegides amb brancals i llindes de la mateixa pedra que el portal. El porxo mostra a la façana una successió d'obertures amb petits pilars poligonals entre elles, o un seguit de finestres circulars o ovalades. L'edifici queda rematat per una teulada amb gran volada.

Alguns edificis regionalistes poden mantenir una actitud més eclèctica introduint decoració renaixentista o portals allindats.

Fig 53. Can Puig, C/ del Rei en Jaume I, 6

Fig 54. Can Llevadora. Pl. de sa Font de Santa Margalida, 4

4.7 TIPOLOGIA G

Cases urbanes (segle XX)

Aquest grup avarca diferents estils o tipologies que destaquen en alguns casos pel valor ambiental motivat per la repetició continuada d'una tipologia, que segurament aïllada no seria destacable, o bé per la seva peculiaritat dins d'un entorn diferenciat.

Com exemples tenim el conjunt de cases plurifamiliars situats a l'àmbit del Conjunt Històric, al carrer 31 de març que responen a les següents característiques:

Edificis de planta baixa , planta primera i planta segona, construïts amb murs de marès, amb forjats de bigues de fusta o formigó.

La planta baixa està destinada a locals comercials, la resta de plantes estan ocupades per un o dos habitatges per planta, similars a cada una de les plantes.

A les façanes, que mantenen un rigorós ordre a la disposició de les obertures, destaca la tribuna amb grans obertures generalment a les dues plantes superior o únicament a la planta primera. Les obertures tendeixen a ser mes amples que les habituals a l'arquitectura tradicional. L'ornamentació ha desaparegut , presentant façanes senzilles pel que fa als detalls decoratius. Han desaparegut els emmarcats de les finestres i les franges horitzontals de separació de les plantes, presentant una façana totalment plana.

En alguns casos, perviu la planta porxo amb una successió d'obertures .

També els podem trobar ja fora dels límits del conjunt, al carrer Major a l'encreuament amb el carrer Miquel Bordoy.

Un altre exemple de tipologia diferenciada seria la que respon al corrent estilístic de l'eclecticisme, que combina elements d'estils històrics de manera arbitrària i eclèctica i que durant les primeres dècades del segle XX, introdueix elements d'estil modernista i regionalista amb altres més tradicionals dels historicismes. Els exemples més destacats d'aquest estil es donen a l'arquitectura de caire civil: Escorxador municipal, Celler Cooperatiu, Estació Enològica. Tots ells fora del Conjunt Històric.

Així mateix, es pot incloure dins d'aquest grup diferenciat, l'arquitectura racionalista, que a Felanitx es dona de manera molt aïllada amb la casa de Cas Dentista Bordoy, fora del Conjunt Històric.

Fig 55. C/ del 31 de Març, 11

Fig 56. C/ del 31 de Març, 15

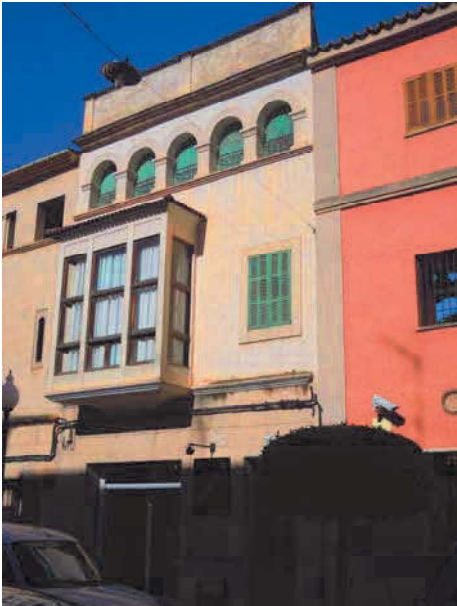

Fig 57. C/ del 31 de Març, 16

Fig 58. Pl. d'Espanya, 7

5 ANÀLISI DE LA TIPOLOGIA ARQUITECTÒNICA

Tenint en compte les tipologies edificis característiques dins del Conjunt Històric i el seu entorn descrites a l'apartat anterior, s'ha realitzat per una banda la classificació de tots els immobles considerant cada un dels carrers, i per altra, s'ha extret de les dades de cadastre la superfície ocupada per les edificacions considerant la superfície construïda a cada parcel·la cadastral i el nombre de plantes dels diferents immobles.

A la anàlisi tipològic s'han considerat:

- Equipaments
- Tipologia A (segles XVI XVIII)
- Tipologia B (segles XVI XVIII)
- Tipologia C (segles XIX)
- Tipologia D (segles XIX)
- Tipologia E (finals del segle XIX principis del segle XX)
- Tipologia F(segle XX)
- Tipologia G (segle XX)
- Solars sense edificar
- Edificis sense tipologia històrica destacables

Els immobles sense tipologia històrica corresponen a aquells que es poden considerar inadequats i que manquen de valors susceptibles de protecció i per tant, que poden ser substituïts.

Els solars sense edificar corresponen únicament a quatre solars situats al conjunt:

- Solar al carrer Pare Catany 10 (referència cadastral 2890908ED1629S)
- Solar al carrer 31 de març 10 (referència cadastral 2789422ED1628N)
- Solar al carrer de les Trinitàries 6 (referència cadastral 2788708ED1628N)
- Solar al carrer Soler 1 (referència cadastral 2788723ED1628N).

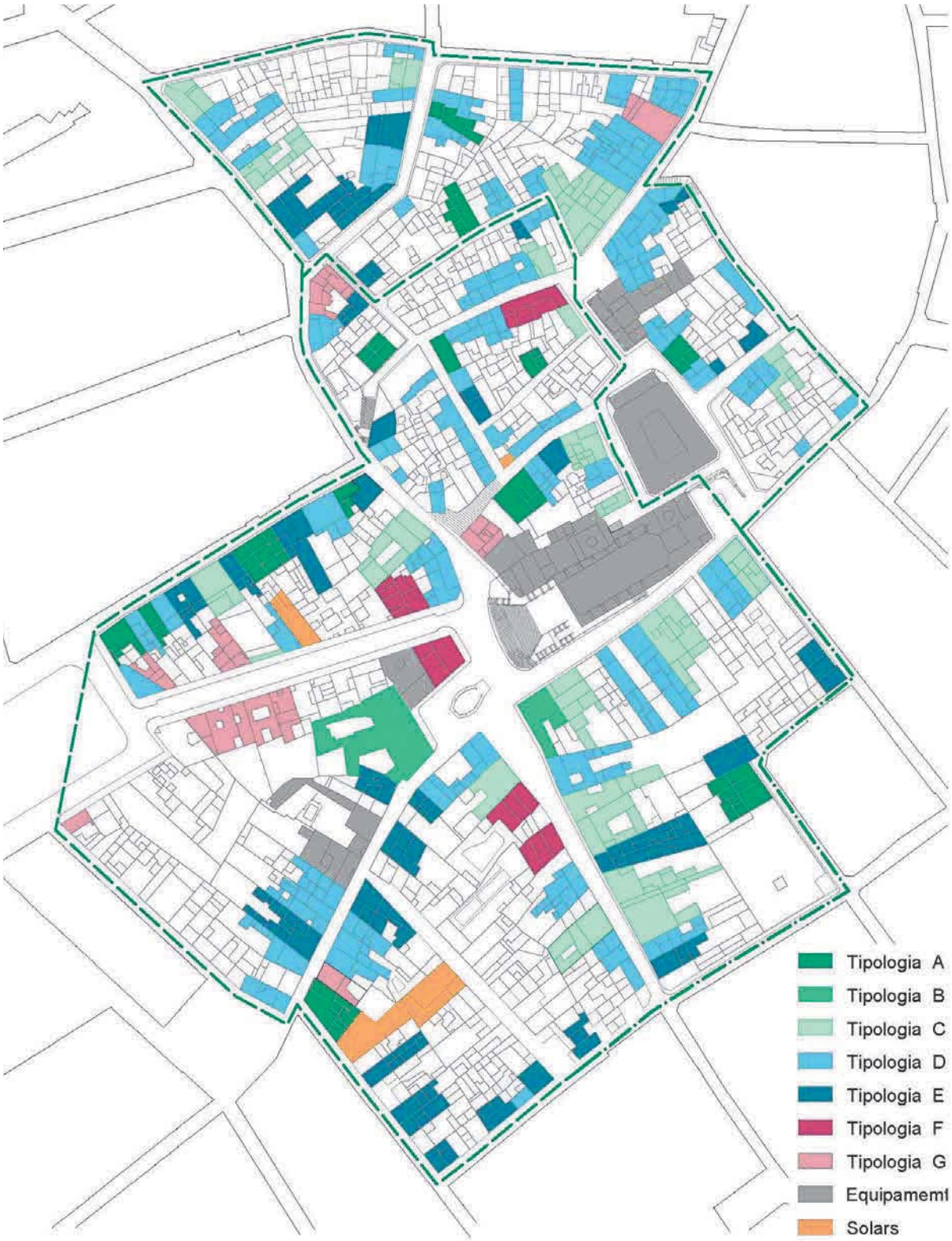

Fig 59.Tipologies.

Quadre de classificació tipològica dels immobles per carrers dins del Conjunt Històric.

CARRER	TIPOLOGIA									
	Equipament	A XVI-XVIII	B XVI-XVIII	C XIX	D XIX	E XIX	F XX	G XX	Solars	Sense tipologia
CARRER DEL 31 DE MARÇ				1	2		1	7	1	9
CARRER DE S'ABEURADOR		5	1	1		1				5
CARRER DE N'ALOU	1									6
CARRER DE BADALUC					3					8
CARRER D'EN BENNASSER										12
CARRER D'ES CAMPET		3				1				3
CARRER DE LA CARITAT						3				3
CARRER D'ES CASTELLET		2			9	1				6
CARRER D'EN GUILLEM SAGRERA					1	4				2
CARRER DEL REI EN JAUME I			1	6	8	3	2			4
CARRER MAJOR			1	4	4					4
CARRER DE NUNYO SANÇ	1			1	5	1				5
CARRER DEL PARE CATANY	1	1		1	6	1		1	1	3
CARRER D'EN PIZA		1			6	2		1		2
PLAÇA DE LA CONSTITUCIÓ				2	3		1			1
PLAÇA D'ESPANYA					1			1		5
PLAÇA DE SA FONT DE SANTA MARGALIDA			3				2			
CARRER D'EN REUS		1		1						3
CARRER D'EN SOLER						4			1	3
CARRER DE SON MOREI	1	1			8	3		1		9
CARRER DE SES TRINITÀRIES									1	15
CARRER DE LA VERÒNICA										1
NOMBRE TOTAL D'IMMOBLES PER TIPOLOGIA AL CONJUNT	4	14	6	17	56	24	6	11	4	109
PERCENTATGE	1,59%	5,58%	2,39%	6,77%	22,31%	9,56%	2,39%	4,38%	1,59%	43,43%

Quadre de classificació tipològica per carrers dels immobles dins de l'entorn de protecció del Conjunt Històric.

CARRER	TIPOLOGIA									
	Equipament	A XVI-XVIII	B XVI-XVIII	C XIX	D XIX	E XIX	F XX	G XX	Solars	Sense tipologia
CARRER DE S'AIGO					1					15
CARRER DE BADALUC		2			3					7
CARRER D'EN BASTERA				1	2	1				3
CARRER COSTA DE SA PLAÇA				2	9			1		
CARRER DELS HORTS				2	3	1				2
CARRER D'EN JORDI SABET		2			0					2
CARRER MAJOR					2					3
CARRER D'EN PIZA						1				
PLAÇA DE LA CONSTITUCIÓ	2				3					
CARRER D'ES QUATRE CANTONS		1		1	7	3				9
CARRER D'ES SITJAR					1					3
NOMBRE TOTAL D'IMMOBLES PER TIPOLOGIA A L'ENTORN	2	5		6	31	6		1		44
PERCENTATGE	2,11%	5,26%		6,32%	32,63%	6,32%		1,05%		46,32%

Quadre resum de classificació tipològica dels immobles al conjunt i a l'entorn de protecció.

ÀMBIT	TIPOLOGIA									
	Equipament	A XVI-XVIII	B XVI-XVIII	C XIX	D XIX	E XIX	F XX	G XX	Solars	Sense tipologia
CONJUNT HISTÒRIC	1,59%	5,58%	2,39%	6,77%	22,31%	9,56%	2,39%	4,38%	1,59%	43,43%
ENTORN DEL CONJUNT HISTÒRIC	2,11%	5,26%		6,32%	32,63%	6,32%		1,05%		46,32%
NOMBRE TOTAL D'IMMOBLES PER TIPOLOGIA AL CONJUNT I A L'ENTORN	2	5		6	31	6		1		44
PERCENTATGE TOTAL	1,73%	5,49%	1,73%	6,65%	25,14%	8,67%	1,73%	3,47%	1,16%	44,22%

Quadre de classificació tipològica segons la superfície construïda dels immobles situats al Conjunt Històric.

ILLETA	TIPOLOGIA									
	Equipament	A XVI-XVIII	B XVI-XVIII	C XIX	D XIX	E XIX	F XX	G XX	Solars	Sense tipologia
PE-I-C-01	2.097 m²	232 m²		351 m²	192 m²	110 m²		235 m²		70 m²
PE-I-C-02					499 m²				111 m²	478 m²
PE-I-C-03	239 m²				708 m²	113 m²				338 m²
PE-I-C-04		605 m²		493 m²	803 m²	683 m²	204 m²	219 m²	263 m²	1.144 m²
PE-I-C-05	705 m²		685 m²		604 m²	327 m²	213 m²	747 m²		2.493 m²
PE-I-C-06				434 m²	712 m²	408 m²	414 m²			1.218 m²
PE-I-C-07		217 m²	219 m²	4.137 m²	784 m²	958 m²				1.985 m²
PE-I-C-08		296 m²		111 m²	387 m²	163 m²	138 m²			69 m²
PE-I-C-09				54 m²	559 m²	82 m²				447 m²
PE-I-C-10		162 m²			111 m²	94 m²		124 m²		422 m²
PE-I-C-11		164 m²			449 m²	1.040 m²		77 m²	516 m²	650 m²
SUP. OCUPADA PER TIPOLOGIA AL CONJUNT	3.041 m²	1.675 m²	904 m²	5.580 m²	5.807m²	3.976 m²	970 m²	1.403 m²	890 m²	9.314 m²
PERCENTATGE	9,06%	4,99%	2,69%	16,63%	17,30%	11,85%	2,89%	4,18%	2,65%	27,75%

Quadre de classificació tipològica segons la superfície ocupada dels immobles situats de l'entorn de protecció del Conjunt Històric.

ILLETA	TIPOLOGIA									
	Equipament	A XVI-XVIII	B XVI-XVIII	C XIX	D XIX	E XIX	F XX	G XX	Solars	Sense tipologia
PE-I-E-01	1.039 m²									
PE-I-E-02				162 m²	354 m²					481 m²
PE-I-E-03	461 m²	154 m²			966 m²	504 m²				59 m²
PE-I-E-04		194 m²		470 m²	636 m²	61 m²		311 m²		570 m²
PE-I-E-05				644 m²	697 m²	829 m²				244 m²
SUP. OCUPADA PER TIPOLOGIA A L'ENTORN	1.500 m²	348 m²		1.276 m²	2.653 m²	1.394 m²		311 m²		1.353 m²
PERCENTATGE	16,98%	3,93%		14,45%	30,03%	15,77%		3,52%		15,32%

Quadre resum de classificació tipològica segons la superfície ocupada dels immobles al conjunt i a l'entorn de protecció.

	Equipament	A	B	C	D	E	F	G	Solars	Sense tipologia
SUP. OCUPADA PER TIPOLOGIA AL CONJUNT I A L'ENTORN	4.541 m²	2.022 m²	904 m²	6.857 m²	8.460 m²	5.369 m²	970 m²	1.715 m²	890 m²	10.667 m²
PERCENTATGE	10,71%	4,77%	2,13%	16,17%	19,95%	12,66%	2,29%	4,04%	2,10%	25,16%

Quadre resum comparativa percentatges

Dades resum	Equipaments	A	B	C	D	E	F	G	Solars	Sense tipologia
Nombre d'edificis/tipologia	6	19	6	23	87	30	6	12	4	153
Percentatges d'edificis/tipologia	1,73%	5,49%	1,73%	6,65%	25,14%	8,67%	1,73%	3,47%	1,16%	44,22%
Superfície ocupada/tipologia	4.541 m²	2.022 m²	904 m²	6.857 m²	8.460 m²	5.369 m²	970 m²	1.715 m²	890 m²	10.667 m²
Percentatges de Superfície ocupada/tipologia	10,71%	4,77%	2,13%	16,17%	19,95%	12,66%	2,29%	4,04%	2,10%	25,16%

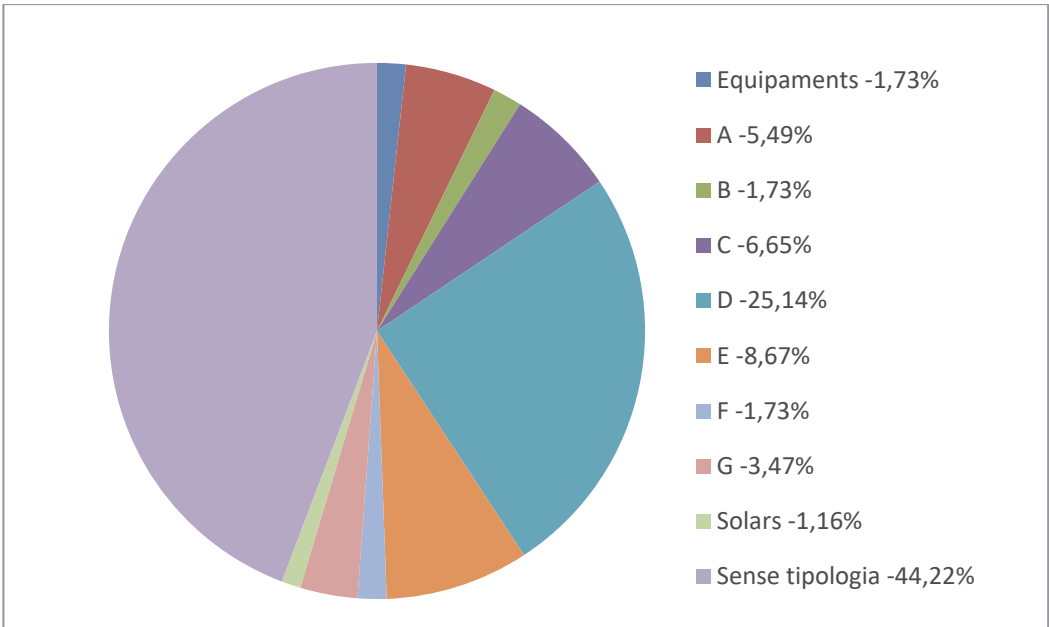

Fig 60.Gràfic classificació tipològica segons el nombre d'immobles del conjunt i a l'entorn de protecció

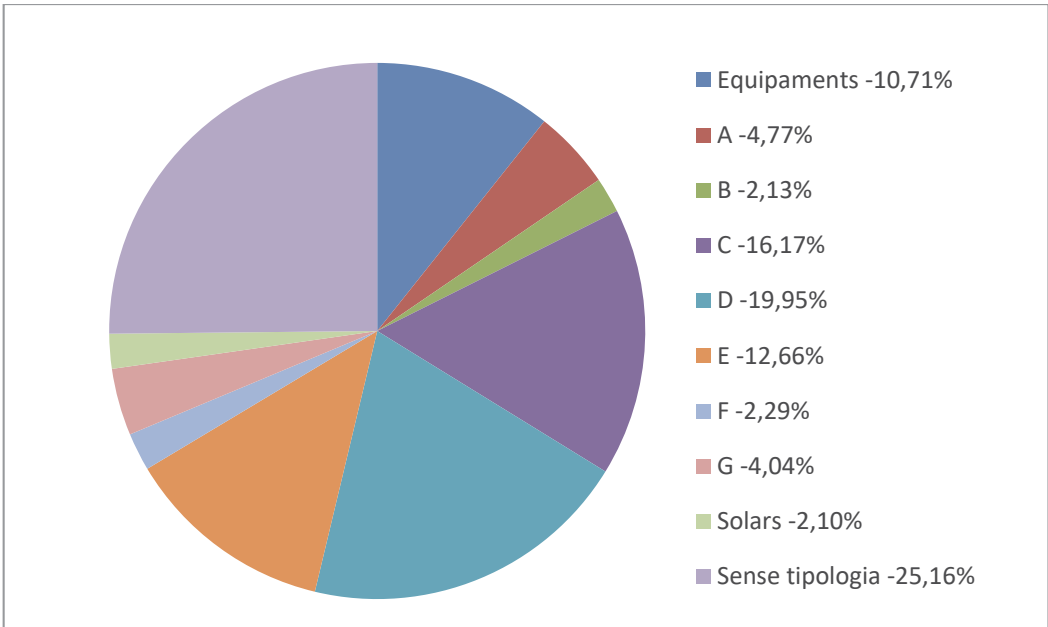

Fig 61.Gràfic classificació tipològica segons la superfície ocupada dels immobles del conjunt i a l'entorn de protecció

Analitzant les dades dels dos estudis exposats, es pot apreciar que en general els percentatges corresponents al nombre d'immobles i els que corresponen a la superfície que ocupen es mantenen o bé es produeixen variacions que no superen el 6%, exceptuant en la tipologia C en què el percentatge que ocupen els immoble augmenta a prop d'un 10%, al contrari de les edificacions sense tipologia destacable en que el percentatge de la superfície ocupada pels immobles suposa a prop d'un 19% menys en relació al percentatge resultant del nombre d'edificis.

En qualsevol cas, de l'anàlisi destacam que si bé que si bé els immobles amb característiques tipològiques d'interès suposen el 52,89%, les superfície que ocupen els esmentats immobles suposen el 65,62% mentre que el immobles sense tipologia destacable suposen el 44,22% del total enfront del 24,45% que representa la seva ocupació.

6 MODELS REPRESENTATIUS

La classificació exposada a l'apartat anterior quantifica les tipologies sense aprofundir en les intervencions realitzades als diferents immobles.

Si ens atenem a les dades percentuals, s'observa que les edificacions sense tipologia arquitectònica remarcable representen el 44,22% del total d' immobles i un 25,16% del total de la superfície ocupada per les edificacions existents tant al conjunt com a l'entorn de protecció del conjunt.

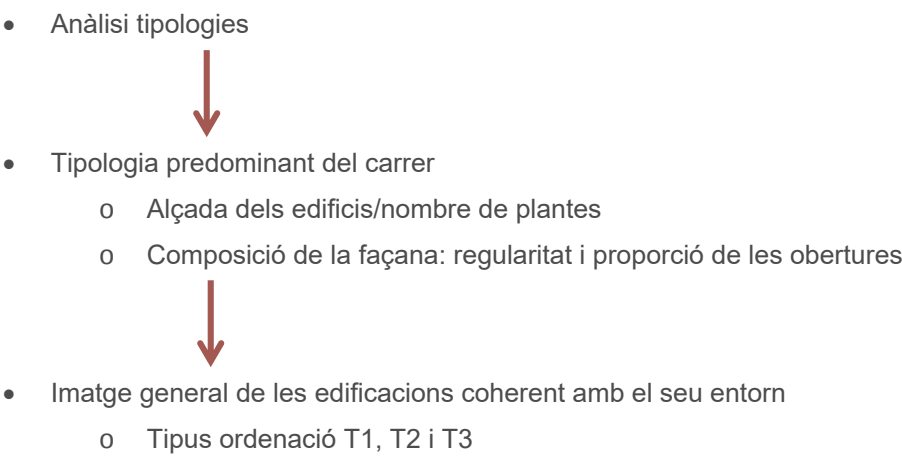
De la resta d'edificis i sense tenir en compte el seu estat de conservació, destaca en general una majoria d'edificacions de tipologia D o cases burgeses del segle XIX que correspon al 25,14% del total dels immobles i al 19,95% del total de la superfície ocupada, tant al conjunt com a l'entorn de protecció. Aquest predomini de certes tipologies pot variar segons el carrer, però sempre es pot identificar una pauta o tipologia que destaca sobre la resta.

En general, l'anàlisi del teixit edilici realitzat permet valorar les característiques arquitectòniques de la trama urbana, els valors i riquesa de les edificacions així com la identificació dels immobles no adaptats al seu entorn, o edificis inadequats que manquen de valors susceptibles de ser protegits i que per tant, podran ser objecte de substitució.

Amb l'objecte de poder regular i ordenar les noves edificacions als diferents carrers, una vegada identificats els immobles inadequats i els solars sense edificar, cal establir les característiques i el paràmetres urbanístics a aplicar. Aquests paràmetres són el resultat de l'anàlisi de les preexistències i de la identificació de la tipologia predominant a cada carrer ja analitzades a l'apartat anterior, obtenint així els paràmetres urbanístics bàsics com ara les alçades, el nombre de plantes, les característiques de les obertures, els aspectes generals en la geometria de les edificacions, en les proporcions, en la composició de les façanes, i fins i tot característiques cromàtiques.

No es pretén mimetitzar les noves edificacions amb les del seu entorn i que han de ser conservades, sinó permetre intervencions amb cura amb l'entorn, posant en valor les preexistències i considerant bàsicament paràmetres urbanístics, que afavoreixin l'harmonia amb l'entorn proper i amb la imatge general.

El recorregut abans exposat ha permès caracteritzar els tres tipus d'ordenació T1, T2 i T3 que regularan les reedificacions tant per substitució d'edificacions com per l'obra nova als solars sense edificar. L'esquema general, des de l'anàlisi de les tipologies fins a la identificació dels paràmetres d'ordenació és el següent:

En general, els paràmetres d'ordenació dels tipus T2 i T3 es poden assimilar a las característiques més destacables de les tipologies D i E existents: edificacions de dues i tres plantes respectivament, amb obertures generalment de proporcions verticals en el cas de les plantes baixa i primera i horitzontals en la planta porxo en el cas del la tipologia D, amb façanes de gran senzillesa en l'ornamentació i en els detalls decoratius.

Pel que fa a l'ordenació T1 que correspon a edificis de planta baixa, si bé al conjunt no són habituals les edificacions d'una única planta, el carrer Badaluc destaca per la presència de cotxeres o locals, amb una única portassa per accedir-hi.

Fig 62. Tipologia D (C/ d'en Pizà, 6)

Fig 63. Tipologia E (C/ de Son Morei, 3)

Fig 64. Plantes baixa al carrer Badaluc

Fig 65. CARACTERÍSTIQUES GEOMÈTRIQUES I PROPORCIONS DEL TEIXIT EDILICI PREDOMINANT

6.1 CARACTERÍSTIQUES D'ORDENACIÓ

6.1.1 ORDENACIÓ DEL CONJUNT

6.1.1.1 PROFUNDIDAD EDIFICABLE

Tal com s'ha explicat a l'apartat 3.2 d'anàlisi del teixit urbà, l'ocupació de les parcel·les respon a edificis amb estructura d'una sola planta baixa fins a edificis de planta baixa i dos pisos, amb una profunditat de entre 8 i 12 metres, amb estructura de dues crugies i amb un pati interior que originàriament es trobava enjardinat i que s'ha anat ocupant puntualment per edificis annexes i en general complementaris a l'habitatge.

La normativa actual permet una ocupació del 100% a planta baixa i, tot i que l'edificabilitat màxima està regulada, es poden donar casos d'edificis que si bé consten d'un reduït nombre de plantes, poden arribar a ocupar la totalitat del solar. Aquest és el cas de l'exemple de la figura 25 inclòs a l'apartat 6.1.2 d'aplicació de la normativa del PGO de 1969.

Per tal d'establir les profunditats edificables per a les edificacions i amb l'objecte de mantenir l'esmentada tipologia d'edificació i pati interior i millorar les condicions històrico-ambientals que, amb l'actual pla general no queden garantides, s'han considerat la dimensió i geometria actual de les parcel·les i de les illes així com l'ocupació i distribució de les edificacions tant a les parcel·les com al conjunt de les illetes i la distribució dels usos residencials principals i usos secundaris vinculats o no als habitatges. El resultat ha estat profunditats màximes de entre 10 i 14 metres en funció de l'illa analitzada i amb la possibilitat d'ampliar amb petits annexos que fora d'aquesta profunditat límit.

Actualment existeix a l'àmbit del Conjunt Històric una zona situada entre els carrers Verònica i el Campet, en concret a la illeta identificada com PE-I-C-07, que inclou un espai privat sense edificar i que actualment es troba amb vegetació. Aquest espai pertany a una parcel·la a la que s'ubica un edifici catalogat que dona façana al carrer Rei Jaume I, identificat al catàleg com Cas Notari Vell, amb codi de fitxa PE-E-13. Per una banda cal indicar que els carrers contigus a l'esmentat àmbit són estrets

Per la seva ubicació limítrof al conjunt i l'actual manca d'edificació millora les visuals cap al conjunt i en general afavoreix la seva imatge general. Sense dubte un augment de l'ocupació de les edificacions (insistim que podria arribar al 100%) a un espai que tradicionalment ha estat sense edificar, produiria una minva de les condicions històrico-ambientals del conjunt. Aquesta és la raó per la qual es proposa mantenir l'estat actual de la illeta de manera similar al manteniment dels patis interiors, una manera de preservar la imatge característica del conjunt que cal protegir i mantenir, objectiu primordial d'aquest Pla Especial.

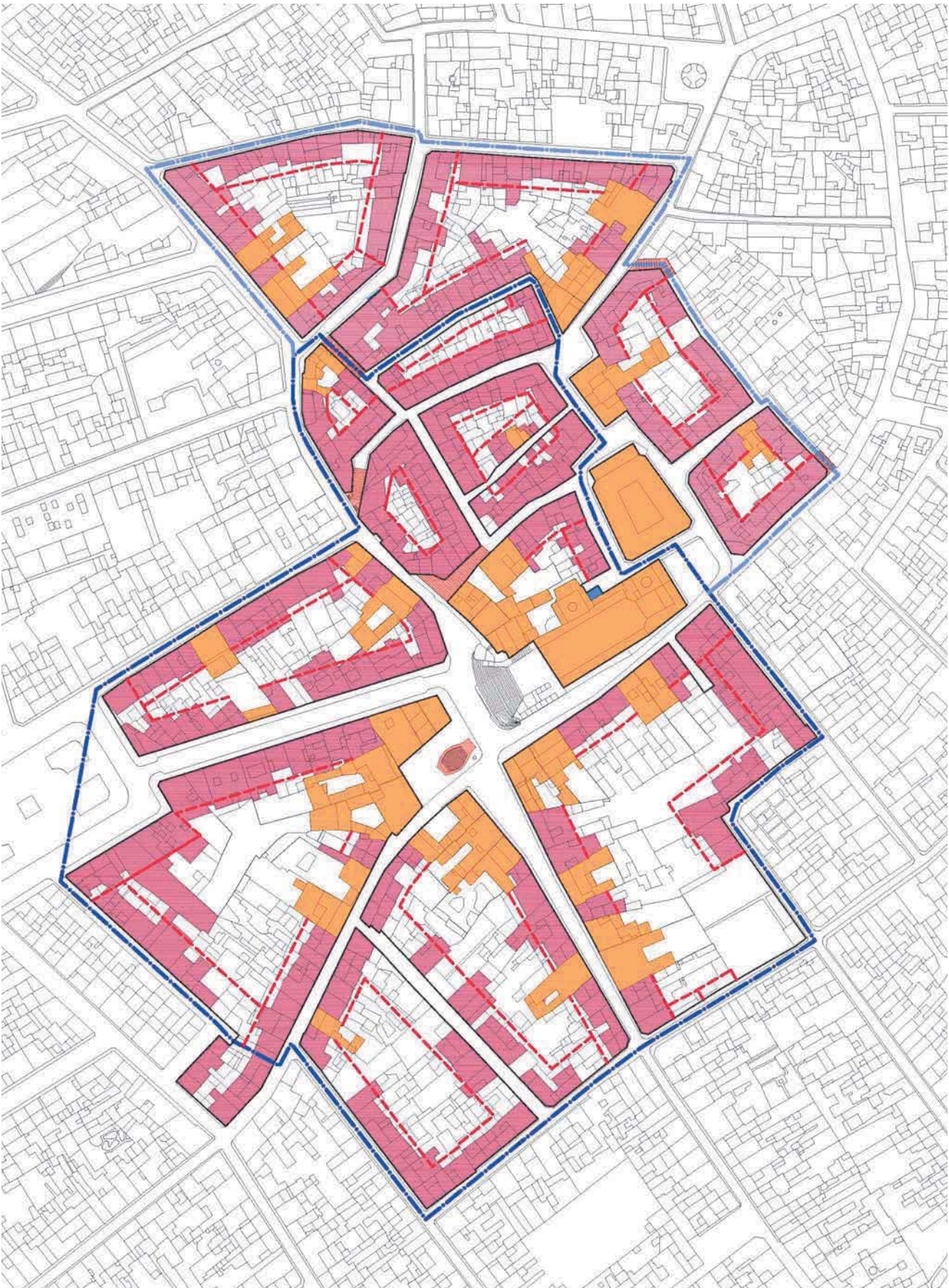

Fig 66. Edificacions principals actuals i profunditats edificables

6.1.1.2 REGULACIÓ T1, T2 I T3

Si bé la qualificació general a l'àmbit del Conjunt Històric és Intensiva A , definida al PGOU de Felanitx en vigor, per una millor regulació de la zona i d'acord amb l'anàlisi de les tipologies i de les característiques de les tipologies existents i en especial de les tipologies D i E tal i com s'explica a l'apartat 6 de modiels representatius, s'han identificat els trets característics de les regulacions T1, T2 i T3 que permetran una regulació concreta per tal de respondre als objectius del Pla Especial de protecció conservació i preservació del Conjunt Històric.

REGULACIÓ T1

Edificació alineada a façana i de una única planta.

Respon en alguns casos a condicions actuals dels usos establerts com és el cas de la illeta situada entre el carrer Badaluc i el carrer Castellet, en que les parcel·les ocupen la totalitat de la illeta i les edificacions que fan façana al carrer Badaluc corresponen a annexos dels edificis principals que donen al carrer Castellet. Són construccions d'una sola planta i que en alguns casos presenten un portal de gran amplada en resposta al seu ús actual com a aparcament de vehicles o traster vinculat als edificis principals.

En el cas del carrer Verònica, la seva incorporació respon a la configuració del seu entorn proper no edificat per tal de minimitza l'impacte de la mitgera vista resultant.

Quadre de característiques generals

Nº DE PLANTES/ALTURA	PB / 4 m	
COBERTA	Inclinada de teula/plana	
OBERTURES	Planta baixa	Portals verticals Portasses
ACABATS	CROMATISME FAÇANA	S'utilitzaran colors de la gamma de la pedra, del marès o dels ocres o terra atenuats.
	CROMATISME FUSTERIES	Color fusta natural o fintada en color tradicional de la zona (verd fosc)
	CARACTERÍSTIQUES MATERIALS	Acabats petris amb material característic de la zona o arrebossats amb acabat llis

REGULACIÓ T2

Edificació alineada a façana, de planta baixa i un pis. Respon a les característiques tipològiques predominants del carrer i a la seva localització i entorn.

Quadre de característiques generals

Nº DE PLANTES/ALTURA	PB+1PLANTA / 6,50 m	
COBERTA	Inclinada de teula	
OBERTURES	Planta baixa	Portals verticals 1 portassa
	Planta primera	Balconeres verticals
ACABATS	CROMATISME FAÇANA	S'utilitzaran colors de la gamma de la pedra, del marès o dels ocres o terra atenuats.
	CROMATISME FUSTERIES	Color fusta natural o fintada en color tradicional de la zona (verd fosc)
	CARACTERÍSTIQUES MATERIALS	Acabats petris amb material característic de la zona o arrebossats amb acabat llis

REGULACIÓ T3

Edificació alineada a façana, de planta baixa i dues plantes pis. Respon a les característiques tipològiques predominants del carrer i a la seva localització i entorn.

Quadre de característiques generals

Nº DE PLANTES/ALTURA	PB+1PLANTA+PLANTA PORXO / 9,50 m	
	Es permet la jerarquia en l'altura de les plantes de major a menor dimensió	
COBERTA	Inclinada de teula	
OBERTURES	General	Es permet la jerarquia de les obertures de major a menor dimensió segons la planta
	Planta baixa	Portals verticals 1 portassa
	Planta primera	Balconeres verticals Balcó en alguns casos
	Planta porxo	Finestres Pot augmentar el número d'obertures en relació a les plantes inferiors
ACABATS	CROMATISME FAÇANA	S'utilitzaran colors de la gamma de la pedra, del marès o dels ocres o terra atenuats.
	CROMATISME FUSTERIES	Color fusta natural o fintada en color tradicional de la zona (verd fosc)
	CARACTERÍSTIQUES MATERIALS	Acabats petris amb material característic de la zona o arrebossats amb acabat llis

6.1.2 ORDENACIÓ PER CARRERS

Quadre d'ordenació al conjunt.

CODI	CARRER	ORDENACIÓ
PE-C-C01	CARRER DEL 31 DE MARÇ	T3
PE-C-C02	CARRER DE S'ABEURADOR	T2
PE-C-C03	CARRER DE N'ALOU	T2/T3
PE-C-C04	CARRER DE BADALUC	T1
PE-C-C05	CARRER D'EN BENNASSER	T2
PE-C-C06	CARRER D'ES CAMPET	T2
PE-C-C07	CARRER DE LA CARITAT	T2
PE-C-C08	CARRER D'ES CASTELLET	T3
PE-C-C09	CARRER D'EN GUILLEM SAGRERA	T2
PE-C-C10	CARRER DEL REI EN JAUME I	T3
PE-C-C11	CARRER MAJOR	T3
PE-C-C12	CARRER DE NUNYO SANÇ	T3
PE-C-C13	CARRER DEL PARE CATANY	T3
PE-C-C14	CARRER D'EN PIZA	T2/T3
PE-C-C15	PLAÇA DE LA CONSTITUCIÓ	T3
PE-C-C16	PLAÇA D'ESPANYA	T3
PE-C-C17	PLAÇA DE SA FONT DE SANTA MARGALIDA	T3
PE-C-C18	CARRER D'EN REUS	T2
PE-C-C19	CARRER D'EN SOLER	T2
PE-C-C20	CARRER DE SON MOREY	T2/T3
PE-C-C21	CARRER DE SES TRINITÀRIES	T2
PE-C-C22	CARRER DE LA VERÒNICA	T1/T2

Quadre d'ordenació a l'entorn.

CODI	CARRER	ORDENACIÓ
PE-C-E01	CARRER DE S'AIGO	T3
PE-C-E02	CARRER DE BADALUC	T2
PE-C-E03	CARRER D'EN BASTERA	T2
PE-C-E04	CARRER COSTA DE SA PLAÇA	T3
PE-C-E05	CARRER DELS HORTS	T3
PE-C-E06	CARRER D'EN JORDI SABET	T3
PE-C-E07	CARRER MAJOR	T3
PE-C-E08	CARRER D'EN PIZA	T2
PE-C-E09	PLAÇA DE LA CONSTITUCIÓ	T3
PE-C-E10	CARRER D'ES QUATRE CANTONS	T2/T3
PE-C-E11	CARRER D'ES SITJAR	T2

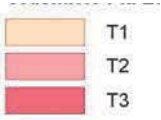

Fig 64. Ordenació segons carrers

6.2 CRITERIS D'INTERVENCIÓ

Una vegada assignats els paràmetres urbanístics a cada un dels carrers del conjunt, s'han identificat a les fitxes de carrers els nivells d'intervenció corresponents a cada un dels immobles i que podran consistir en intervencions de rehabilitació amb manteniment de la façana, en intervencions encaminades a recuperar aspectes o característiques que per diverses raons s'hagin perdut o desvirtuat i en reedificacions o obres d'obra nova.

Reedificacions

És el cas d'obres de nova planta com a resultat de l'edificació de solars actualment buits, de la substitució d'edificacions que no són mereixedores de ser protegides o d'ampliacions i intervencions situades fora dels àmbits de protecció dels elements (a partir del segon aiguavés que dona al carrer), es tendran en consideració les tipologies d'ordenació T1, T2 i T2 que juntament amb l'altura reguladora indicada a les fitxes d'intervencions de carrers de l'annex 2, a les profunditats edificables indicades a la planimetria i a l'apartat de normes generals d'intervenció incloses a la normativa d'aquest Pla Especial, constituïran els paràmetres urbanístics normatius aplicables.

Rehabilitacions i adaptacions

Pel que fa a les edificacions amb algun nivell de protecció d'acord amb el disposat a les fitxes de carrers, les intervencions que afectin a les parts que han de ser objecte de protecció (primer aiguavés que dona al carrer), consistiran en rehabilitacions i en intervencions d'adaptació encaminades a recuperar aspectes o característiques que per diverses raons s'hagin perdut o desvirtuat.

Les adaptacions consistiran bàsicament en la restitució de la volumetria en cas d'ampliacions inadequades, intervencions en façana com ara la correcció de les obertures que han estat modificades i desvirtuen la imatge de l'edifici, així com l'eliminació d'acabats i detalls de façana que s'allunyen dels acabats característics de façana de l'immoble.

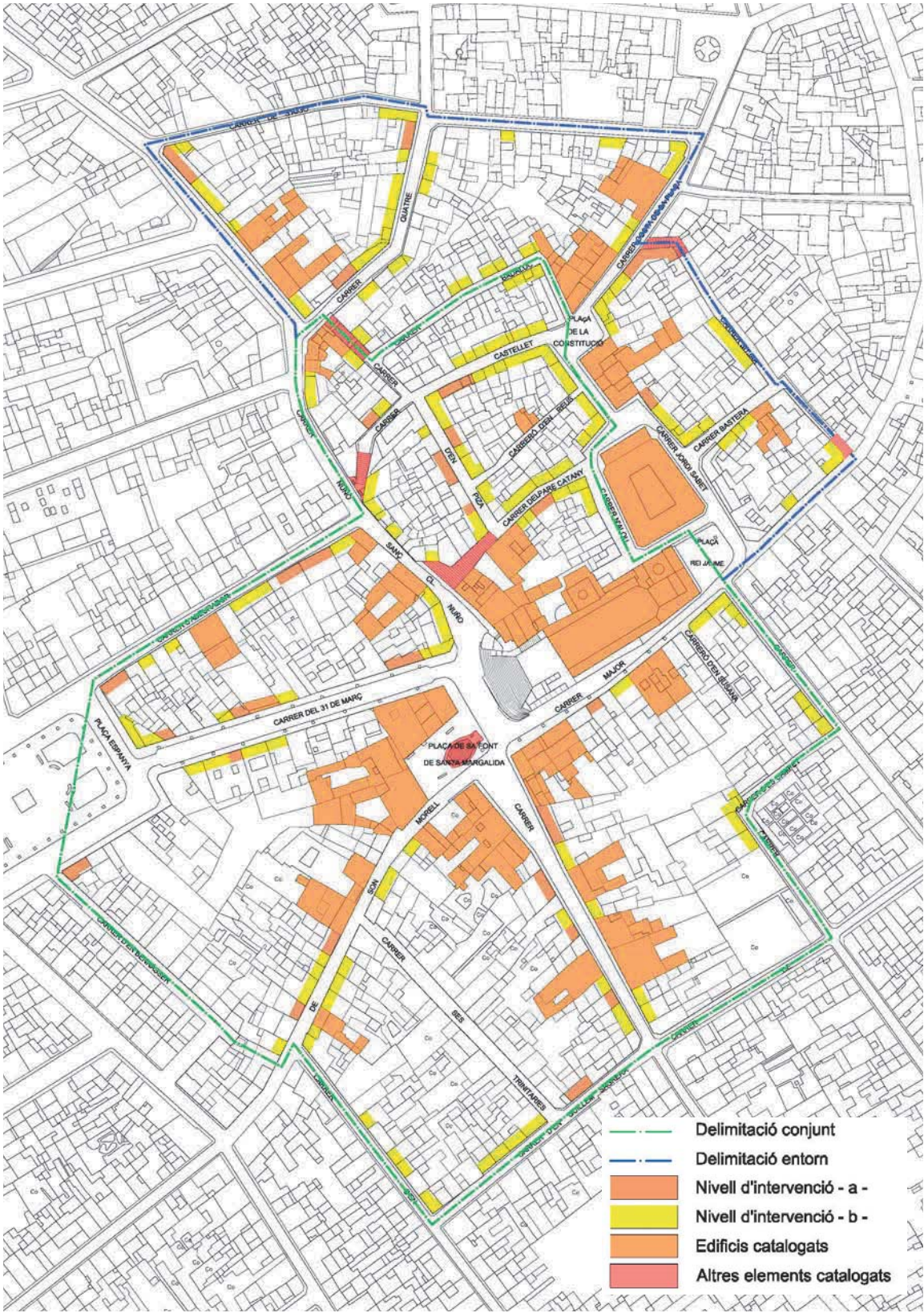

Fig 65. Nivells d'intervenció

7 PROTECCIONS I INTERVENCIONS

Paral·lelament a la realització de l'estudi tipològic de les edificacions i en base al treball de camp, s'ha realitzat una classificació dels edificis en funció del seu estat actual, considerant les intervencions inadequades que s'hagin realitzat, la fidelitat a la seva tipologia o la pèrdua de les característiques tipològiques bàsiques que han desvirtuat la imatge de l'immoble en concret i del carrer en el seu conjunt. Així mateix, s'han identificat els immobles que haurien de ser objecte de protecció i que es troben a l'àmbit del conjunt i que queden plasmades a les fitxes d'intervencions de carrers.

Segons el tipus de protecció assignada als immobles, s'obté la següent classificació:

Immobles declarats BIC: edificis i que han estat declarats béns d'interès cultural i que gaudeixen de protecció integral d'acord amb les indicacions de la seva declaració o delimitació.

Immobles catalogats: edificis catalogats inclosos a l'àmbit del conjunt. La protecció queda definida a la fitxa de catàleg i regulada a la normativa.

Immobles amb protecció general situats al conjunt: edificis situats a l'àmbit del Conjunt Històric de Felanitx i al seu entorn de protecció. La protecció queda definida a les fitxes d'intervencions de carrers amb la següent codificació:

Nivell de d'intervenció - a -

Són aquells edificis que si bé no estan inclosos al catàleg del Pla Especial, pel seu valor ambiental dins el conjunt interessa preservar i revaloritzar les seva estructura tipològica reflectida a la façana.
La protecció afecta al primer aiguavés que dona al carrer.

Nivell de d'intervenció - b -

Són aquells edificis que si bé interessa preservar i revaloritzar alguns dels seus elements, cal prendre mesures d'intervenció preferents per tal de evitar les possibles discordances que s'han produït generalment resultant d'intervencions inadequades.
S'ha assignat un subcodi als immobles amb nivell d'intervenció b. Aquest subcodi identifica el tipus d'intervenció a l'hora de adaptar els immobles a les tipologies pròpies que actualment i per diferents raons han estat afectades:

- Adaptació volumètrica - **b.1**
- Adaptació d'obertures de façana principal - **b. 2**
- Adaptació dels acabats i detalls estilístics - **b.3**

La protecció afecta al primer aiguavés que dona al carrer.

Nivell de d'intervenció – c –

Són aquells edificis pels quals no cal prendre mesures de protecció.

Quadre resum de la codificació a efectes d'intervencions i proteccions als immobles situats al Conjunt Històric o a l'entorn de protecció.

NIVELL DE PROTECCIÓ INTERVENCIÓ		NIVELL D'ADAPTACIÓ	INTERVENCIÓ PERMESA	MANTENIMENT I PROTECCIÓ	CODIFICACIÓ
Maintenir	a		Rehabilitació	Volumetria (alçada)	a
				Obertures existents	
				Característiques dels acabats o detalls estilístics	
Adaptar a la tipologia pròpia	b	1	Adaptar volumetria (alçada)	Obertures existents	b.1
				Característiques dels acabats o detalls estilístics	
		2	Adaptar obertures	Volumetria (alçada)	b.2
				Característiques dels acabats o detalls estilístics	
		3	Adaptar característiques dels acabats o detalls estilístics	Volumetria (alçada)	b.3
				Obertures existents	
		1.2	Adaptar volumetria (alçada)	Característiques dels acabats o detalls estilístics	b.1.2
			Adaptar obertures		
		1.3	Adaptar volumetria (alçada)	Obertures existents	b.1.3
			Adaptar característiques dels acabats o detalls estilístics		
		2.3	Adaptar obertures	Volumetria (alçada)	b.2.3
			Adaptar característiques dels acabats o detalls estilístics		
Reedificació	c		Noves edificacions	Imatge del carrer	c

8 LLISTAT D'ELEMENTS CATALOGATS

EDIFICIS

PE-E-01	EDIFICI AL CARRER DE SON MOREY 21
PE-E-02	CONVENT DE LES TRINITÀRIES
PE-E-03	CAN VELL
PE-E-04	CAN POU
PE-E-05	CAN PROHENS
PE-E-06	EDIFICI A LA PLAÇA DE SA FONT DE SANTA MARGALIDA,4A
PE-E-07	CAN LLEVADORA
PE-E-08	RECTORIA
PE-E-09	ESGLÉSIA PARROQUIAL DE SANT MIQUEL
PE-E-10	EDIFICI AL CARRER MAJOR, NUM 2 (CAN SITGER)
PE-E-11	CAN GALERA (CAN ROTGER)
PE-E-12	CAN BONET
PE-E-13	CAS NOTARI VELL
PE-E-14	CELLER DE CAS NOTARI VELL
PE-E-15	CAN PUIG
PE-E-16	CAN VICA
PE-E-17	CAN TACÓ
PE-E-18	SES TRES PESETES (SEGURETAT SOCIAL)
PE-E-19	CAN LLONGA
PE-E-20	CAN BERNAT MARCH
PE-E-21	CAN RABASSA
PE-E-22	EDIFICI AL CARRER DE NUNYO SANÇ 11
PE-E-23	TORTITX
PE-E-24	CAN PEREÓ (CAN RIGO RIC)
PE-E-25	CAS CAPELLA MONJO
PE-E-26	CAN PUÇA
PE-E-27	CAN PONS
PE-E-28	ES MERCAT
PE-E-29	CAN LLANERAS
PE-E-30	LA SALA (AJUNTAMENT)
PE-E-31	EDIFICI AL CARRER COSTA DE SA PLAÇA NUM 1
PE-E-32	CAN PELS
PE-E-33	BANC DE FELANITX
PE-E-34	EDIFICI AL CARRER D'EN REUS 2

ALTRES ELEMENTS

PE-P-01	SA FONT - FONT DE SANTA MARGALIDA
PE-P-02	ESCALA D'EN MARC
PE-P-03	ESCALA D'ES CASTELLET
PE-P-04	ESCALA D'EN PIZÀ
PE-P-05	ESCALA D'ES SITJAR 1
PE-P-06	ESCALA D'ES SITJAR 2
PE-P-07	VIA CRUCIS URBÀ

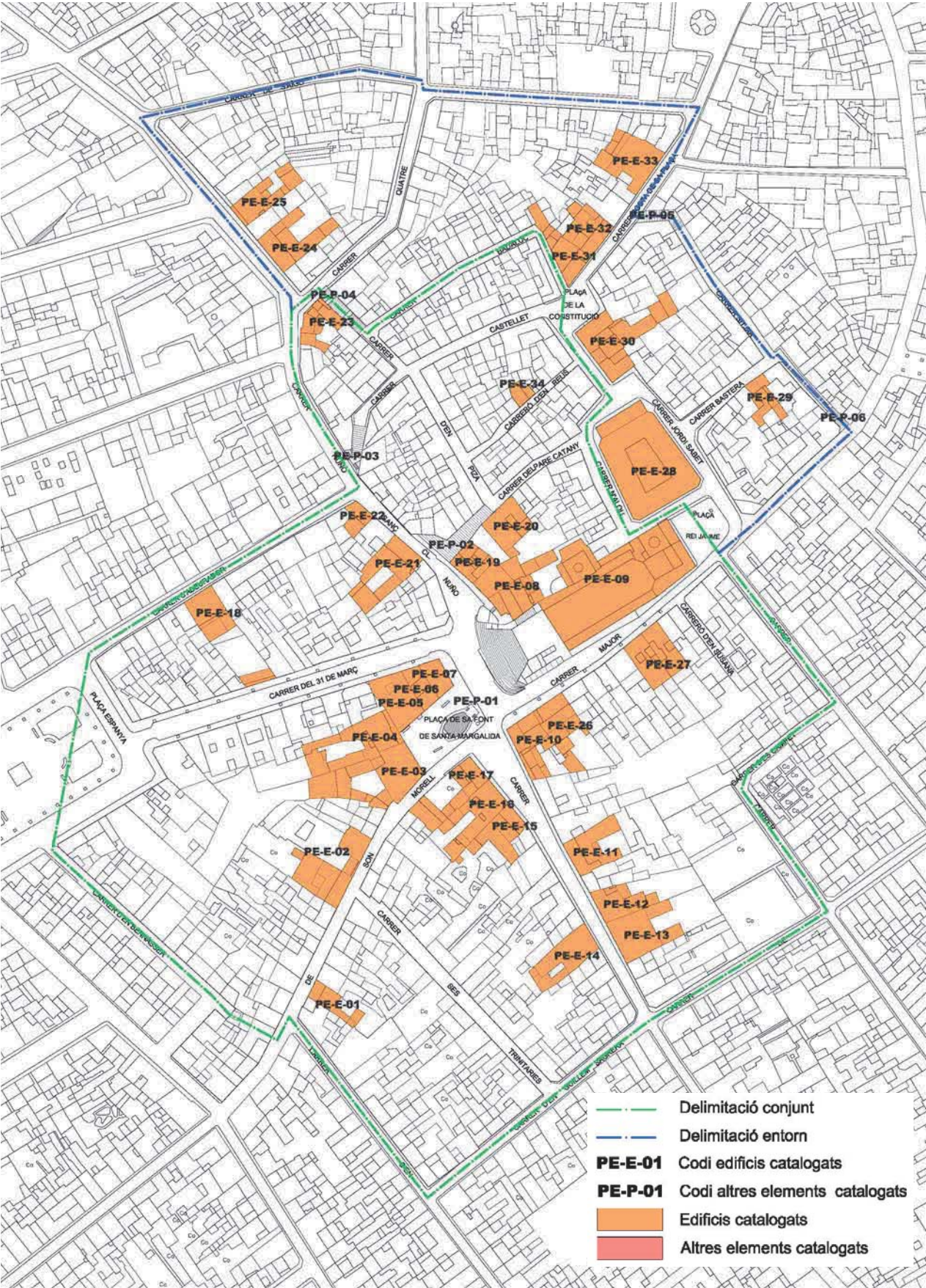

Fig 66. Elements catalogats

9 BIBLIOGRAFIA

ARGEMÍ, M. (1995) El sistema de molinos andalusió del guz de Yartan (Mayurqa). Agricultura y regadío en al-Andalus. II coloquio de historia y medio físico. Almería: 259-271.

ARGEMÍ, M. (1998) Segmentación de grupos bereberes y árabes a través de la distribución de asentamientos andalusíes en Yartan (Mayurqa). Arqueología del paisaje. Arqueología Espacioal, 19-20. Teruel: 373-386.

ARGEMÍ, M. (1999) A les vores dels torrents. Una prospecció dels assentaments pagesos andalusins de Pollença. Anuari, nº 6. Pollença.

BARCELÓ, M. (1988) Arqueología medieval. En las afueras del medievalismo. Editorial Crítica: Barcelona.

BARCELÓ, M. (1989) El diseño de espacios irrigados en al-Andalus: un enunciado de principios generales. I coloquio de historia y medio físico. Instituto de Estudios Alemerienses. Almería: 50pp.

BARCELÓ, M. (1997). “Assaig d’identificació del rastre dels assentaments de la immigració berber més primerenca”. En: Barceló, M. (coord.): *El curs de les aigües. Treballs sobre els pagesos de Yâbisa* (290-633 H/902-1235 d.C.), Ibiza. p. 9-28.

BARCELÓ, M. (2001) Immigration berbère et établissements paysans dans l’île d’Eivissa (902-1235) : à la recherche de la logique de la construction d’une nouvelle société. Castrum VII. Zones côrteres et plaines littorales dans le monde méditerranéen au Moyen Age : défense, peuplement, mise en valeur. Roma, 291-321.

BARCELÓ, M.; KIRCHNER, H. (1995). Terra de Falanis. Felanitx quan no ho era. Assentaments andalusins al territori de Felanitx. Palma: Ajuntament de Felanitx i Universitat de les Illes Balears.

BARCELÓ, M.; KIRCHNER, H.; NAVARRO, C. (1996) El agua que no duerme. Fundamentos de la arqueología hidráulica andalusí. Granada: 91-118.

BARCELÓ, M.; KIRCHNER, H.; RIERA RULLAN, M. (2013) "Primavera de 1230: Andalusins refugiats a la Serra de Llevant (Mallorca)". RIERA, M./ CARDELL, J. (coord.) V Jornades d’arqueologia de les illes Balears, pp. 229-239.

BAUÇÀ, C. (1919) Història de Felanitx, I. Felanitx.

BAUÇÀ, C. (1921) Història de Felanitx, II. Felanitx.

BAZZANA, A.; GUICHARD, P. (1981) Irrigation et société dans l’Espagne orientale au Moyen Age. L’homme et l’eau en Méditerranée et au P’Roche-Orient. Lion: 115-140.

BORDOY, M. (1919) Història de la Ciutat de Felanitx. Tom I. Felanitx: Bartomeu Reus.

BORDOY, M. (1920) *Història de la Ciutat de Felanitx. Tom II*. Felanitx: Bartomeu Reus.

BORDOY, M. (1945) Prehistoria y protohistoria felanigense. Felanitx.

CAU. M.Á.; MAS, C. (2013) Tracing settlement patterns in Late Antique Mallorca (Balearic Islands): a field survey in the eastern territories. Hortus Atrium Medievalum, 19: 247-265.

CAU, M.Á.; VAN STRYDONCK, M.; BOUDIN, M.; MAS FLORIT, C.; MESTRES, J.S.; CARDONA, F.; CHÁVEZ, Mª.E.; ORFILA, M. (2016) Christians in a Muslim World? Radiocarbon dating of the cemetery over the forum of Pollentia (Mallorca, Balearic Islands). Archaeological and Anthropological Sciences.

COLL CONESA, J.; ESTARELLAS, M.; MERINO, J.; CARRERAS, J.; GUASP, J.; ROLDÁN, C. (2009) Hornos de cronologia taifa de Palma de Mallorca: el yacimiento de la calle Botons. A Atti XLII Convegno Internazionale della Ceramica. Centro Ligure per la Storia della Ceramica, Savona: 7-24.

DÍAZ ANDREU, M.A. (1996) Islamic archaeology and the origin of the spanish nation. Archaeology and Nationalism in Europe. M. Díaz-Andreu and T. Champion. London, UCL Press: 68-89.

GUICHARD (1979) Structures sociales “orientales” et « occidentales » dans l’Espagne musulmane. Paris – La Haia.

JAVALOYAS, D.; SASTRE, M.; SALVÀ, M.A. ; GALERA, P. ; OLIVER, LI. (En preparació) Informe preliminar del control arqueològic al carreró d’en Reus, Felanitx.

KIRCHNER, H. (1997) La construcció de l’espai pagès a Mayûrka: les valls de Bunyola, Orient, Coanegra i Alaró. Palma. UIB.

KIRCHNER, H. (2003) Una arqueología colonial: espais andalusins i pobladors catalans a les Illes Balears. En Barceló, M et alii. (eds.) El Feudalisme comptat i debatut. Formació i expansió del feudalisme català. Barcelona: 201-236.

KIRCHNER, H.; MOLL, B. (2006) "Las Islas Orientales de Al-Andalus: Las Baleares en Época Islámica". En Historia de las Islas Baleares 5. El Mundo/ El Día de baleares.

KIRCHNER, H.; NAVARRO, C. (1994) Objetivos, método y práctica de la arqueología hidráulica. Arqueología y territorio medieval, 1: 159-182.

MORRO, G. (2000) Les ordinacions de Jaume II, I Jornades d’estudis locals de Felanitx. Felanitx: 108-132.

MUNAR, S. ; SERVERA, J. (2015) Informe preliminar de la intervenció arqueològica a l’edifici del carrer 31 de març, 4 (Felanitx, Mallorca). Fase I. Excavació de la zona del soterrani (Zona B). Inèdit.

MUT, A.; ROSSELLÓ BORDOY, G. (1993) La « Remembrança » de Nunyo Sanç. Una relació de les seves propietats a la ruralia de Mallorca. Palma de Mallorca.

OLIVER, LI. (2016) Informe del control arqueològic subsidiari del Projecte bàsic de demolició i nova construcció d’edifici entre mitgeres destinat a Arxiu Municipal. Crr. Bastera, 3 – Felanitx. Inèdit.

Orfila, M. (1993) Construcciones rurales romanas en Mallorca. En Padró, J. (Ed.) Homenaje al Dr. Tarradell. Barcelona: 793-806.

RIERA FRAU, M.M. (1999) "Ceràmiques emirales y califales halladas en Mallorca". Arqueología y territorio medieval 6. Actas del coloquio La cerámica andalusí. 20 años de investigación. Jaén: 177-190

RIERA FRAU, M.M; ROSELLÓ BORDOY, G. (1995) "El nivell andalusí de la sala hipóstila del poblat talaiòtic de l’Hospitalet (Manacor, Mallorca)" BSAL, 51: 289-292.

ROIG, Mª P.; FERRER, A. (1984-1985) Arquitectura i urbanisme a Felanitx (1814-1913). Mecanoscrit inèdit. Fundació Cosme Bauçà.

ROSSELLÓ BORDOY, G. (1991a) El tresor d’època almohade. Palma.

ROSSELLÓ BORDOY, G. (1991b) El nombre de las cosas en al-Andalus: una propuesta de terminología cerámica. Palma.

ROSSELLÓ BORDOY, G. (2002) El ajuar de las casas andalusíes. Colección Al-Andalus. Ed. Sarriá. Málaga

ROSSELLÓ BORDOY, G. (2007) Documentación feudal y arqueologia andalusí: el caso de Mallorca. BSAL, 63: 409-422

ROSSELLÓ BORDOY, M. (2007). *El Islam en las Islas Baleares. Mallorca musulmana, según la remembrança...de Nunyo Sanç y el Repartiment...de Mallorca*. Palma de Mallorca, UIB.

ROSSELLÓ VAQUER, R. (1972a) *Felanitx a mitjan segle XIII*. Felanitx: Caja de Ahorros y Monte de Piedad de las Baleares.

ROSSELLÓ VAQUER, R. (1972b) Documents per a la història de Felanitx. Felanitx

ROSSELLÓ VAQUER, R. (1973) Felanitx a la segona part del segle XIII. Felanitx.

ROSSELLÓ VAQUER, R. (1984) Cronicó felanitxer (1288-1399). Felanitx.

ROSSELLÓ VERGER, V.M. (1960). *L'evolució urbana de Felanitx*.

ROSSELLÓ VERGER, V.M. (1964). Mallorca. El Sur y Sureste. Palma: Cámara Oficial de Comercio, Industria y Navegación de Palma de Mallorca.

SALVÀ, B. (1993) Miquel Bordoy i l'arqueologia. La seva col·lecció particular. Ajuntament de Felanitx: Felanitx.

TRIAS, M. (1981) "Noticia preliminar del jaciment islàmic de la cova dets Amagatalls". Endins, 8. 59-74.

XAMENA, P. (1975). *Història de Felanitx. Volum II. Del segle XVII al XX*. Palma

XAMENA, P. (1983). Els carrers de Felanitx. Felanitx: Ramon Llull.

XAMENA, P. (1986)

XAMENA, P. (2012). *Anys Enrera. Felanitx 1931-1963*. Felanitx: Sa fundació. Museu Cosme Baucà

XAMENA, P.; ROSSELLÓ VAQUER, R. (1975a). La fundació de la vila de Felanitx. Felanitx: Ajuntament de Felanitx.

XAMENA, P. Y ROSSELLÓ VAQUER, R. (1975b). *Història de Felanitx. Volum I. De la Prehistòria al segle XVI*. Palma: Mallorca.